

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV
ústřední pracoviště

**METODIKA
TVORBY
INTERIÉROVÝCH
INSTALACÍ
A REINSTALACÍ**

Praha 2011

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV

ústřední pracoviště

Odborné a metodické publikace, svazek 40

METODIKA TVORBY INTERIÉROVÝCH INSTALACÍ A REINSTALACÍ

**Karel Bobek, Ilona Bydžovská, Kateřina Cichrová,
Milan Jančo, Pavel Jerie, Miloš Kadlec, Květa Křížová,
Naděžda Kubů, Eva Lukášová, Jaromír Novotný,
Marta Sedláková, Pavel Slavko, Josef Štulc, Petr Weiss**

1. vydání
Praha 2011

Národní památkový ústav jako odborná organizace státní památkové péče v České republice vydává tuto publikaci v zájmu zabezpečení jednoty metodických hledisek památkové péče pro danou oblast ochrany kulturních památek, v souladu s ustanovením § 32 odst. 1 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů.

Lektorovali

PhDr. Ivan Prokop Muchka, Ústav dějin umění AV ČR, v.v.i.

PhDr. Dagmar Martincová, NPÚ ÚOP středních Čech v Praze

Národní památkový ústav, územní odborná pracoviště

**NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV
ÚSTŘEDNÍ PRACOVIŠTĚ**

© Národní památkový ústav, Praha 2011

© Karel Bobek, Ilona Bydžovská, Kateřina Cichrová, Milan Jančo, Pavel Jerie, Miloš Kadlec, Květa Křížová, Naděžda Kubů, Eva Lukášová, Jaromír Novotný, Marta Sedláková, Pavel Slavko, Josef Štulc, Petr Weiss, 2011

Grafické zpracování © Aleš Lederer, 2011

Jazyková redakce: Olga Klapetková

Foto © artlist.cz, Taťána Binková, Lucie Bláhová, Karel Bobek, Ilona Bydžovská, Kateřina Cichrová, Gabriela Čapková, J.- P. Dalbera, Dagmar Fetterová, Jan Frídl, J. P. Gabriel, Pavel Jerie, Jan Kříž, Květa Křížová, Naděžda Kubů, Jaromír Novotný, Agostino Osio, Veronika Skálová, Pavel Slavko, Stanislava Slavková, Libor Sváček, Dušan Šimánek, Gabriel Urbánek, Miroslav Zavadiil, Petr Zhoř, Fotoarchiv NPÚ ÚOP České Budějovice, archiv NPÚ ÚP – odd. péče o památkové objekty (dříve odd. hradů a zámků), Správy památkových objektů (SZ Horšovský Týn, SH Karlštejn, SZ Litomyšl, SZ Nebílovy), Národní archiv Praha, Státní oblastní archiv Děčín, R. Hanuš (plánová dokumentace)

ISBN 978-80-87104-86-6

Tato publikace vznikla v souvislosti s plněním vědeckých záměrů:

I. Vědecký výzkum ke zkvalitňování odborně metodického řízení státní památkové péče, úkolu č. 101 Zkvalitňování odborně metodického řízení státní památkové péče, koordinace a efektivní využívání výsledků výzkumu a vývoje v oboru památkové péče v působnosti NPÚ, včetně zpracování a implementace odborných metodik dílčích činností v oboru památkové péče a výzkumu nových forem celoživotního vzdělávání pro obor památkové péče a úkolu **č. 103**, Zdokonalování a rozvoj metod digitalizace fotografické a grafické dokumentace památkového fondu.

II. Odborné poznávání, vědecké hodnocení, dokumentování a evidence movitého kulturního dědictví, identifikace statků, které mohou být chráněny, VZ MK 07503233302, úkolů č. 201 Odborné hodnocení a systematické vědecké zpracování základní evidence mobiliárních fondů kulturních památek, ke kterým vykonává právo hospodaření NPÚ, **č. 202** Odborné hodnocení a systematické vědecké zpracování historických knižních fondů (zámeckých knihoven) historických objektů a **č. 205** Vědecký výzkum metod prezentace mobiliárních fondů s využitím historických depozitářů, integrace rozptýlených historických celků a obrazové dokumentace historických interiérů a exteriérů.

Titulní stránka obálky

Šternberk (okres Olomouc), hrad. Vizitkový sál. Místnosti prvního okruhu Liechtensteinských sbírek jsou zařizeny původním mobiliářem hradu doplněným sbírkami bývalých majitelů, knížat Liechtensteinů. Již „zařizený“ prostor lze sezónně obohatit například o ukázky dobového šlechtického oděvu. (Foto Taťána Binková – Ladislav Bezděk).

Zadní stránka obálky

Horšovský Týn (okres Domažlice), zámek. Malá jídelna zachycena v roce 1935 na akvarelu hraběnky Marie Nostizové se za sedmdesát pět let, na první pohled, nijak nezměnila. Instalace jídelny vycházející právě z tohoto vyobrazení, za využití původního a tzv. svozového mobiliáře, umožňuje vytvořit si představu šlechtického žití v prvních desetiletích 20. století. (Foto Květa Křížová, NPÚ ÚP, OPP).

Obsah

Předmluva (<i>Josef Štulc</i>)	5
Stavební a restaurátorská obnova objektů a památkové interiérové instalace (<i>Pavel Jerie</i>)	7
Základní postupy přípravy interiérové instalace (<i>Miloš Kadlec, Petr Weiss</i>)	14
<i>Doplňující texty</i>	
Historický interiér (<i>Květa Křížová</i>)	24
Typologie interiérové náplně na památkových objektech (památková instalace, muzejní a galerijní expozice) (<i>Naděžda Kubů</i>)	37
Interiéry hradů a zámků a jejich obraz v historických pramenech (<i>Eva Lukášová</i>)	57
Textil v historických interiérech (<i>Kateřina Cichrová</i>)	82
Několik poznámek k problematice textilu v historických interiérech (<i>Ilona Bydžovská</i>)	90
Zeleň v interiéru památkových objektů (<i>Marta Sedláková</i>)	114
Prezentace historických zámeckých divadel Obecná východiska (<i>Pavel Slavko, Milan Jančo</i>)	124
Výstavy výtvarného umění na objektech ve správě NPÚ, historické prostředí a současné umění (<i>Jaromír Novotný</i>)	143
Bezpečnost interiérů a mobiliárních fondů (<i>Karel Bobek</i>)	158
Seznam použité a doporučené literatury (<i>Milan Jančo</i>)	168

Předmluva

Josef Štulc

V bohatém fondu památek českých zemí mají hrady, zámky a další památky zpřístupněné veřejnosti mimořádně významné místo. Je to dáno nejen jejich popularitou jako veřejnosti neznámějších reprezentantů památkového fondu, ale především jejich výjimečnou kulturní hodnotou. Řada našich hradů a zámků si totiž uchovala jak bohatou uměleckou výzdobu svých interiérů, tak jejich původní, autochtonní mobiliář a další umělecké sbírky. To je historický fenomén v Evropě, jejíž feudální sídla ničily revoluce i dvě světové války, dnes zcela ojediněly. Jeho pandán, ještě bohatší, najdeme snad již jen v Británii.

Interiéry našich hradů a zámků vnímáme nejen jako celky svou bohatou výbavou esteticky nesmírně přitažlivé, ale i jako autentické doklady historie. Přinášejí jinde již neexistující, pravdivé svědectví o vývoji obytné kultury, vzdělanosti a vkusu šlechtické a církevní elity národa v průběhu jeho pohnuté historie.

Péče o tyto celky i jejich prezentace návštěvníkům má své specifické požadavky. Musí brát uchování toho, co z historie přežilo v autochtonním, autentickém stavu jako kategorický imperativ. Autenticitu v dnešním širším výkladu přitom chápeme jednak jako materiální, fyzickou pravost, zároveň však i jako pravost pramenící z věrohodných historických informačních zdrojů a jejich objektivní vědecké interpretace. Právě tento princip je základem věrohodnosti takzvaných památkových interiérových instalací vytvářených na našich hradech a zámcích s větší či menší přesvědčivostí již od 50. let minulého století. V dnešním, komunistického ideologického diktátu již naštěstí zbaveném pojetí, tento typ prezentace památek kombinuje přednostní uchování a uplatnění autochtonních složek výbavy jejich historických interiérů s jejich doplněním artefakty plně odpovídajícími poznaným dobovým zvyklostem. Podle analogií, přičemž analogické příklady musí být důkladně studovány a vědecky poznány, lze s využitím dalších historických pramenů, jako jsou dobové inventáře, historické popisy a bohatství dobových vyobrazení, věrohodně, tedy autenticky vybavit originálním dobovým mobiliářem i historické interiéry, jejichž autochtonní vybavení se nedochovalo nebo bylo rozptýleno a je nedostupné. Tato cesta přináší zároveň možnost nově uplatnit a veřejnosti zpřístupnit obrovské bohatství cenných výtvarných a řemeslných děl z depozitářů, a to ne jako muzejní exponáty, ale v prostředí a kompozičních i funkčních vazbách, které odpovídají jejich původnímu historickému určení.

Jak vidno, klade rehabilitace autochtonních interiérových celků i tvorba věrohodných interiérových instalací na všechny zúčastněné památkáře mimořádné odborné a neméně i tvůrčí nároky. Tato činnost, opřená o historicko-kritickou metodu, nemá nic společného s líbivým podbíživým aranžováním, k němuž může vybízet komerčně podložená tvorba různých Disneylandů, virtuálních realit a lacině nevěrohodných filmových obrazů minulosti. Jde o práci vyžadující velké znalosti a mnohaleté hluboce zažité zkušenosti. Práci, mající svá pravidla a své specifické nároky. K jejímu usnadnění, zejména ve smyslu neopominutí všech náležitostí, které tvorba věrohodných instalací musí splňovat, připravil tým vybraných pracovníků NPÚ, kteří mají za sebou již mnoho úspěšných realizací zpřístupněných historických interiérů, soubor odborných

textů. Zahnují především, ve výše charakterizovaném smyslu, tvorbu interiérových instalací. Postihují však i tvorbu zcela odlišných, jiné cíle sledujících tematických expozic spíše muzejního či galerijního typu i problematiku sezónních výstav výtvarných děl. I tyto kulturní nabídky mají v často rozlehlých zámeckých areálech své místo a přitažlivost, přičemž i jejich tvorba, má-li dosáhnout odpovídající kvality, má svá odborná pravidla a nároky.

Soubor metodických textů je určen především kolegům – památkářům podílejícím se na průzkumech a na tvorbě instalací a expozic na státních hradech a zámcích. Mohou však přinést cenné zkušenosti, ověřené informace a poučení i partnerským subjektům, tedy restituentům a ostatním vlastníkům hradů a zámků, osobám i obcím, které své historické objekty – ku prospěchu celé společnosti – zamýšlejí zpřístupnit návštěvníkům.

Stavební a restaurátorská obnova objektů a památkové interiérové instalace

Pavel Jerie

Veřejnosti zpřístupněné objekty, jejichž interiéry jsou prezentovány formou památkových interiérových instalací, jsou zpravidla nejvýznamnější součástí našeho kulturního dědictví, v řadě případů se jedná o prohlášené národní kulturní památky. Je proto samozřejmým požadavkem, aby příprava a vytváření nových interiérových instalací, či úprava těch již existujících, vycházela i z detailního poznání samotného objektu a byla předmětem interdisciplinární spolupráce.

Pokud má dojít k významnější etapě stavební obnovy objektu nebo jeho ucelené části, je třeba již záměr vytvoření památkové interiérové instalace jednoznačně vyjádřit v projektové dokumentaci stavební obnovy.¹

Horšovský Týn (okres Domažlice), zámek. Interiér prádelny, která vznikla rehabilitací přízemních prostor purkrabského domu v roce 2010. (Foto správa zámku)

1 HOLEČEK – GIRSA a kol. 2008, zde (s. 114) je uvedena i další literatura.

Již úvodní rozhodnutí o rozsahu zpřístupnění, zvažování provozních možností, zohlednění požadavků bezpečnosti pohybu návštěvníků i vystavených mobiliárních fondů, stejně jako další nároky kultivované prezentace, vyžadují úzkou spolupráci mezi těmi, kteří instalaci připravují a odbornými garanty péče o stavební část i uměleckou a uměleckořemeslnou výzdobu a výbavu zpřístupněných památek, mnohdy za účasti projektanta obnovy nemovité kulturní památky. Koordinační úloha připadá vždy investorovi. Toho však nelze zjednodušeně zaměnit za investorský inženýring,

Horšovský Týn (okres Domažlice), zámek. Prádelna byla vybavena zachovanými předměty v zámeckém areálu, doplněnými dary a drobnými výkupy. (Foto správa zámku)

Horšovský Týn (okres Domažlice), zámek. Komornický pokoj. (Foto správa zámku)

Horšovský Týn (okres Domažlice), zámek. Komornické pokoje byly zpřístupněny v roce 2011. (Foto správa zámku)

kteřý je vykonáván vlastními pracovníky investora či smluvním externím subjektem. Důležité a neopominutelné je včasné projednání a odsouhlasení záměru příslušným výkonným orgánem státní památkové péče.

Každá památka je osobitá a její míra autenticity se liší, různá je i míra dodatečných zásahů, technický stav a případný rozsah devastačních zásahů. To vše je třeba zohlednit při rozvaze o budoucí prezentaci památky, při návrhu nové památkové instalace či úpravě a změně té stávající.

Jilemnice (okres Semily), zámek. Pracovna Jana Nepomuka Františka Harracha. Zámecký objekt spravuje Krkonošské muzeum, které ve spolupráci s Národním památkovým ústavem vytvořilo instalaci pánského apartmánu. (Foto Naděžda Kubů)

Kunštát (okres Blansko), zámek. Zámecký interiér bývalého salónu Alhambra. (Foto správa zámku)

Kunštát (okres Blansko), zámek. Jídelna. Interiéry zámku procházejí postupnými stavebními opravami a rehabilitací vnitřního vybavení. (Foto správa zámku)

Při všech úvahách a rozhodnutích je nezbytné vycházet z co nejuplněnějšího poznání objektu, tedy i ze zjištění stavebně historických průzkumů, průzkumů restaurátorských, v neposlední řadě však i z dalších průzkumů stavebně technických, technologických a klimatických. Je důležité zohlednit veškeré informace, které mohou zásadním způsobem ovlivnit jak vzhled jednotlivých interiérů a jejich souborů, tak provozní limity a možnosti. Jedná se například o omezenou nosnost stropních konstrukcí, o nároky požární bezpečnosti a v neposlední řadě i o klimatické vlastnosti budovy atd.

Při obnově památky, jejíž interiéry jsou, či mají být prezentovány formou památkové interiérové instalace, je nezbytné volit metody respektující tradiční řemeslné a stavební

Nebílovy (okres Plzeň), zámek. Salón s obrazy malíře Antona Tuvory, který je také autorem nástěnné výzdoby zámku. (Foto správa zámku)

Karlštejn (okres Beroun), hrad. Sál předků. Obrazová portrétní galerie knížat a králů nahradila nedochované nástěnné malby z doby Karla IV. v obdobné ideové podstatě. (Foto správa hradu)

Grabštejn (okres Liberec), hrad. Obrazová galerie ve velkém sále. (Foto Květa Křížová)

postupy a technologie. Nedodržení těchto zásad může výrazně znehodnotit a znevýhodnit jinak velice propracovaný instalační záměr. Stejně tak je již od počátku třeba velice podrobně řešit, ve vzájemné spolupráci tvůrců památkové interiérové instalace a odborného památkového garanta stavební části i autora projektu stavební obnovy, rozvody silno i slaboproudu. Jde zejména o umístění a výběr prvků všech koncových bodů těchto rozvodů, jakými jsou vypínače, zásuvky, čidla, kamery, svítidla atd., včetně umístění propojovacích krabic. Podstatné jsou i nároky na temperování, vytápění a úpravu klimatu. Stejně důležité je i řešení zastínění oken, požadavky na osazování mříží v oknech i bezpečnostních předělů v prohlídkových trasách.

Náchod, zámek. Klenotnice s prezentovaným souborem řádů a vyznamenání. (Foto Jaromír Novotný)

Náchod, zámek. Portrétní galerie ve velkém sále horního patra. (Foto Jaromír Novotný)

Náchod, zámek. Salon se souborem krajinomalby. (Foto Jaromír Novotný)

Oprávněné nároky návštěvnického provozu ovlivňují nejen koncepci interiérové památkové instalace, ale mohou mít i zpětný dopad na zpřístupňovaný objekt či jeho zpřístupněnou část.

Bezpečnost pohybu návštěvníků na prohlídkové trase klade zvýšené nároky na kvalitu a rovinnost podlah i bezpečnost schodišť, mnohdy je nezbytné řešit osazování madel a zábradlí, vybavování prostorů i exteriérů informačním systémem, umístování nouzového osvětlení apod. Také v těchto případech je nezbytné všechny požadavky

formulovat a prověřit v předstihu vždy ve spolupráci všech, kteří se na přípravě a realizaci záměru podílejí. Volit je nutné ta řešení, která nebudou vyvolávat tlak na výměny autentických prvků či na změny, které by poškodily a degradovaly historické interiéry a jejich atmosféru. Je důležité celou, pro instalaci vybranou trasu, včetně komunikačních a doplňujících prostorů, pojmout jako celek zachovávající dochované autentické hodnoty bez novodobých transformací.²

Poznání skrytých hodnot, kterými jsou jak zakrytá výzdoba, tak starší povrchové úpravy apod., stejně jako informace, které přinášejí archivní průzkum a studium ikonografických materiálů, jsou mnohdy podnětem pro návrhy snímání úprav mladších, případně pro rekonstrukce poznanych starších stavů. Je nezbytné, aby tyto úvahy byly vždy řešeny ve spolupráci pracovníků zodpovědných za odborný památkový dohled i příslušných výkonných orgánů státní památkové péče a těch, kteří řeší úpravu stávající či připravují novou památkovou interiérovou instalaci. Je totiž důležité předejít nesouladu mezi úpravami stavby a pojetím památkové interiérové instalace. Nejsou řídké příklady, kdy dosud skryté hodnoty jsou tak výjimečné, že je oprávněné jejich odkrytí a prezentace, mnohdy pak i za cenu zásadního přehodnocení instalačního záměru.

Valdštejn (okres Semily), hrad. Hlavní reprezentační sál tzv. hostinského domu. Hradní areál je v majetku města Turnov. Interiéry hostinského domu byly stavebně rekonstruovány a první patro instalováno především historickými fondy bývalých držitelů Aehrentalů. (Foto Naděžda Kubů)

2 *Pečlivě zvážit je třeba možnosti a míru odstranění bariér pro návštěvníky se sníženou pohyblivostí.*

Požadavek na interdisciplinární spolupráci všech, kteří se podílejí na obnově a údržbě vlastních objektů a těch, kteří řeší veškeré záležitosti památkové interiérové instalace, jsou sice samozřejmé, ale přesto jsou často obě problematiky řešeny samostatně, mnohdy i s časovým odstupem. I v těch případech, kdy obnova a údržbové práce v objektu probíhají postupně a příprava památkové interiérové instalace je zvažována až na závěr stavebních a restaurátorských prací, je potřebné instalační záměr formulovat co nejdříve, nejlépe však již na počátku stavební obnovy a její projektové přípravy. Tím lze předejít řadě požadavků na dodatečné změny a úpravy, včas korigovat návrhy na předdimenzované budování technických sítí, nadměrné požadavky na výměnu výplní otvorů apod. Již to, že objekt je, či bude prezentován veřejnosti s interiérovou památkovou instalací, nabádá k mimořádné šetrnosti v zacházení s autentickými prvky a povrchy, k případnému doplnění stavebně historického průzkumu a k důslednému provádění operativního průzkumu v průběhu prací. Samozřejmě je upřednostněná opravy, repase a restaurování autentických prvků, konstrukcí a povrchů před výměnou za kopie a repliky. V kolektivu odborníků zúčastněných na obnově stavební a restaurátorské je však vždy nutná i účast specialisty na přípravu památkové interiérové instalace.

Na veřejnosti zpřístupněný objekt s interiérovou památkovou instalací je třeba pohlízet jako na celek, kde exteriér i interiéur tvoří jednotu. Je tedy nezbytné zabývat se nejen vlastní interiérovou instalací. Objekt jako celek musí pro návštěvníka vypovídat o jedinečné dobové atmosféře, nedegradované novými kontrastujícími prvky a řešeními provozních bezpečnostních požadavků, stejně jako reklamami či přemírou informačních prvků.

památká	inventář, popis	ikonografie interiérů	původní mobiliář
hrad, zámek, klášter	ano / ne	akvarel, fotografie	dochoval se – nedochoval se
existuje	ano	existuje	zcela – částečně
existuje	ano	nedochovala se	zcela – částečně
existuje	ne	existuje	zcela – částečně
existuje	ne	nedochovala se	zcela – částečně
existuje	ano	existuje	nedochoval se
existuje	ne	existuje	nedochoval se
existuje	ano	nedochovala se	nedochoval se
existuje	ne	nedochovala se	nedochoval se
zanikla	ano	existuje	zcela – částečně
zanikla	ne	existuje	zcela – částečně
zanikla	ano	nedochovala se	zcela – částečně
zanikla	ne	nedochovala se	zcela – částečně

Stav dochování památkových objektů, jejich mobiliární náplně a archivních, písemných a ikonografických pramenů před zahájením přípravy památkové interiérové instalace. Škála možných situací, které odborní pracovníci oddělení prezentace památkových objektů NPÚ řeší, je značně široká. Od těchto situací se také odvíjí budoucí podoba, skladba, struktura a rozsah každé jedné památkové instalace zpřístupňovaných památkových objektů. (Milan Jančo)

Základní postupy přípravy interiérové instalace

Miloš Kadlec, Petr Weiss

Prohlídkové trasy na našich hradech a zámcích před rokem 1989 velmi výstižně charakterizuje následující text:

„Principem instalací prezentovaných jako „doklad vývoje šlechtického bydlení“ prostřednictvím nově aranžovaných, byť historických artefaktů, byla nepřiznačně muzejní, nikoliv památkářská činnost. Šlo o uměle zkonstruované projekty vytvářející idealizované modely šlechtického bydlení s použitím materiálu, u nějž nebyla sledována historická vazba k místu. Historická autenticita nebyla vyžadována a využívána ani tam, kde byla nasnadě. Porušení historické vázanosti mobiliáře k určitému objektu vytvářelo podmínky pro anonymitu předmětu, jehož hodnota jako hodnota exponátu byla čitelná jen z něj samého, tj. bez znalostí dalších historických souvislostí.“

„S nebývalou měrou purismu byly odstraňovány takzvané nánosy obývání poslední doby, která byla dokladem „špatného vkusu šlechty“.

„...Zcela zaplněné historizující šlechtické interiéry s hodnotnými uměleckými sbírkami i předměty osobní, sentimentální ceny, jež ideologické násilí a purismus vyklidil do zatuchlých koutů skladišť a depozitářů...“

Grabštejn (okres Liberec), hrad. Náznaková instalace hodovní síně, která je jednou z dvojice renesančních pokojů velmože Jiřího Mehla ze Střelic. Tzv. renesanční apartmá, zpřístupněné po reinstalaci prohlídkové trasy hradu v dubnu 2011, tvoří hodovní síň a za ní vlastní soukromý obytný prostor majitele. (Foto Vladimír Tregl)

„Do stínu depozitářů zapadly i zbylé archivní materiály, jakož i historické fotografie značně dokumentární i umělecké ceny. Tyto bližší pohledy do soukromí jsou nezastupitelným, ale i dosud nedoceneným zdrojem informací.“³

Změna společenských poměrů po roce 1989 umožnila také přehodnocení metodického přístupu k interiérovým instalacím. Stojíme rovněž před poslední možností, jak se vyrovnat s minulostí a jak předložit veřejnosti nezkraslený obraz života jedné společenské vrstvy v daném období se všemi klady i zápory.⁴ Otevírá se nám příležitost zpracování živého příběhu šlechtického domu, úspěšně rozvíjená kupříkladu v historických interiérech památkových objektů ve Velké Británii, aniž bychom byli okolnostmi nuceni zakrývat před zraky návštěvníků pozdější zásahy, například umístění trezoru, nebo instalování zvonků pro komunikaci s personálem zámku apod.⁵ Při uvědomění si těchto skutečností je třeba si položit následující dvě otázky:

1. Jaké máme prostorové možnosti k prezentaci mobiliáře, jejich komunikační a funkční návaznosti?
2. Proč je nutné stávající prohlídkovou trasu změnit?

Švihov (okres Klatovy), hrad. Prostor hradní kuchyně byl zrekonstruován a vybaven souborem historického nádobí. (Foto Naděžda Kubů)

3 MŽYKOVÁ 1991, s. 115–153.

4 *Domy šlechtické a jiné – Proměny funkcí zámeckých sídel*, Edice Collectiones, sv. 4, České Budějovice, v tisku.

5 SRŠEŇ 1996, s. 259–264.

Podle stupně dochovaného mobiliáře lze uvažovat o celkové rehabilitaci interiérů s vytvořením autentické interiérové instalace (z posledních realizací v rámci hradů a zámků spravovaných NPÚ lze uvést instalaci reprezentačních a soukromých prostor zámku Mníšek pod Brdy, instalaci soukromých apartmá II. okruhu zámku Hořovice, instalaci reprezentačních a soukromých pokojů zámku Kunštát); případně o reinstalaci stávající trasy, jejím rozšíření (například reprezentační interiéry se doplní soukromými apartmá; I. prohlídkový okruh zámku Lednice na Moravě s reprezentačními pokoji doplněnými o II. okruh prezentující rehabilitované prostory bývalých soukromých apartmá knížat z Liechtensteinu, v nichž byla až do sklonku 20. století expozice

Slatiňany (okres Chrudim), zámek. Černý salón po navrácení části původního vybavení v roce 2011. (Foto správa zámku)

Chyšky (okres Karlovy Vary), zámek. Malá knihovna. (Foto Naděžda Kubů)

Chyšky (okres Karlovy Vary), zámek, jídelna. Soukromý zámek rodiny Lažanských byl instalován ve spolupráci s Národním památkovým ústavem. (Foto Naděžda Kubů)

Národního zemědělského muzea; II. prohlídkový okruh vedený soukromými pokoji hradu Rožmberk, který rozšířil stávající I. trasu s takzvaným Buquoyovým rodinným muzeem). Důvodem pro změnu prohlídkové trasy může být skutečnost, že plnila svou funkci v dané době, nyní je již přežitá a její podoba neodpovídá současným požadavkům kladeným na prezentaci historických interiérů (například návrat původní podoby interiérů zámku Hrubý Rohozec, reinstalace zámků Lemberk a Dačice).

Objektivní pohled na historii bez tendencí ke slohovému čištění umožňuje také přehodnocení názoru na hodnotu vystavovaných předmětů. „Vztah k věcem může být racionálně i emotivně podložený, od prosté užitekosti až ke kulturnímu využití před-

Potštejn (okres Rychnov nad Kněžnou), zámek. Dámská ložnice. Soukromý památkový objekt byl vyinstalován v hlavní trase původními historickými fondy zapůjčenými Národním památkovým ústavem, Muzeem a galerií Orlických hor v Rychnově nad Kněžnou. (Foto Naděžda Kubů)

mětu. Výrazným znakem sběratelství jsou emotivně podložené vztahy k předmětu. Lidé hromadí výtvoř s památkovou hodnotou z hlediska člověka, přičemž nezáleží na jejich estetické úrovni, vzácnosti výskytu a hodnotě materiálu. Hlavní je dostatečně intenzivní vztah. Lidé však sbírají i výtvoř s estetickou hodnotou, jejichž kvalita vyvolává potěšení a pocity libosti.“⁶

6 DOLÁK 2005, s. 4–11.

Před zahájením vlastní instalační práce je nezbytné provést:

- a) studium zachovaných interiérů, plánovaných ke zpřístupnění, in situ (pozůstatky interiérových dekorací, jejich technických součástí, zmapování vývoje prezentace objektu a jeho prohlídkových tras, seznámení s historií apod.);
- b) důkladnou rešerši existujících a dostupných archivních materiálů (SHP, rodinné archivy ve Státních oblastních archivech, fideikomisy z Národního archivu, fond Státní památková správa a Státní památková správa, dodatky, seznamy Národní kulturní komise⁷) a literatury (historické topografie⁸ a soupisy památek⁹). Dalším důležitým zdrojem informací je knihovna NPÚ ÚP (takzvaná velká a malá řada brožur Státní památkové správy), oddělení péče o památkové objekty NPÚ ÚP (takzvané staré pasporthy hradů a zámků) a Sběrka fotografické dokumentace NPÚ ÚP.

Pro účely tvorby nové prohlídkové trasy je třeba se v archivních materiálech zaměřit zejména na:

- a) pozůstalostní inventáře včetně testamentů;
- b) plánovou dokumentaci (půdorysy s názvy jednotlivých interiérů, návrhy vybavení jednotlivých interiérů);
- c) cílené soupisy inventáře;

Hrubý Rohozec (okres Semily), zámek. Ložnice hraběnky Augusty Gabriely. (Foto Ivan Ulrych)

7 K Národní kulturní komisi a její činnosti v letech 1947–1951 viz UHLÍKOVÁ 2004.

8 SCHALLER 1785–1790; SOMMER 1933–1949.

9 DVOŘÁK 1907.

Mníšek pod Brdy (okres Praha–západ), zámek. Velký salón. (Foto Jan Fríd)

- d) účty (dokládají autorství, dataci i cenovou hladinu prováděných prací v daném historickém období);
- e) finanční ohodnocení předmětů;
- f) pamětní knihy;
- g) korespondenci;
- h) deníky;
- i) fotografie interiérů (ale i neformální momentky, jež zvětčují členy šlechtické rodiny v interiéru apod.);
- j) další obrazový materiál (zobrazení zámeckých interiérů v akvarelech, kvaších, kresbách atd.).

Detailnější inspirace dobovou ikonografií není banálním rozmisťováním předmětů. Jedná se o navazování porušených vazeb předmětů na původní prostředí, bez něhož konkrétní věci ztrácejí svůj význam. Jedná se o vzácnou příležitost pokračovat v dokumentaci rodinných památek zpracovaných v minulosti samotnými majiteli.

Práce s archivními materiály vyžaduje součinnost s odborníky znalými interpretace písemných pramenů a se značnými lingvistickými znalostmi (například při překladech inventářů).

Nezbytnými předpoklady pro tvorbu instalace jsou důkladná znalost *kmenového mobiliáře* a jeho umístění na objektu samotném, stejně jako povědomí o jeho případných *rozvozech*. Základ studia novodobé dokumentace mobiliáře tvoří takzvané

„černé knihy“. Podle zvyklostí jsou „černé knihy“ uloženy v jednom vyhotovení na NPÚ ÚP,¹⁰ na daném památkovém objektu a na příslušném NPÚ ÚOP.

Vzhledem k tomu, že sestavení „černých knih“ bylo dokončeno až na počátku 50. let 20. století, logicky nedokumentují stav mobiliáře památkového objektu bezprostředně po konfiskacích v letech 1945–1948. Z tohoto důvodu je nutné přistoupit i ke studiu časově starších přehledů mobiliáře, mezi něž řadíme seznamy soupisových komisí Národního pozemkového fondu, uložené ve fondu Státní památková správa.

Původ předmětů musí být ověřen přímo na památkovém objektu. Nezbytné je jejich vyhledání dle starých inventárních čísel a porovnání se stávající evidencí v systému pro správu mobiliárních fondů CastIS.¹¹ Řada předmětů byla v minulosti zařazena do evidence tehdejších takzvaných DKP. Tyto předměty se mnohdy na objektech nacházejí do současnosti jako užitkové (jedná se například o mycí soupravy, skříňe, psací „kancelářské“ stoly a další) a nabízí se příležitost k jejich zapsání do základní evidence mobiliárních fondů.

U rozvoů *kmenového mobiliáře* na jiné památkové objekty nám základní informaci poskytnou „černé knihy“, které u vyřazených položek uvádí odkaz na datum a místo převozu. Další pomůckou k identifikaci rozvoů jsou předávací protokoly na objektech a ve fondu Státní památkové správy.

Mnišek pod Brdy (okres Praha – západ), zámek. Ložnice baronky Terezie Kastové. (Foto Jan Frídl)

10 Po reorganizaci NPÚ ÚP v roce 2010 jsou takzvané „černé knihy“ uloženy v Oddělení mobiliárních fondů a zámeckých knihoven Odboru evidence, dokumentace a informačních systémů NPÚ ÚP.

11 <http://www.castis.cz/>

Na základě důkladného studia výše uvedených archivních materiálů vypracovalo oddělení hradů a zámků tehdejšího Státního ústavu památkové péče¹² *kartotéku* rozvožů podle názvu památkového objektu. Ke každému památkovému objektu je zde uveden seznam míst, na která byl mobiliář rozvezen.

Po zjištění místa rozvozu mobiliáře by mělo následovat fyzické zmapování mobiliáře na místě a jeho porovnání se stávající základní evidencí v systému CastIS. V návaznosti na to by měly následovat další kroky vedoucí ke scelení a navrácení kmenového mobiliáře na památkový objekt.

Na základě provedené analýzy archivních materiálů, fyzického průzkumu mobiliáře, dochované výzdoby interiérů i jejich technických součástí lze přistoupit k výběru historického období, k němuž se bude interiérová instalace vztahovat.

Jednoznačně je preferována *autentická interiérová instalace*, která podtrhuje historickou individualitu objektu, jeho funkční uspořádání a v něm použitý kmenový mobiliář, kdy je každý historický předmět uplatněn v dobově odpovídajícím prostředí (například zámky Červená Lhota, Hluboká, Hrubý Rohozec, Sychrov).

V případě, kdy nelze přistoupit z různých důvodů k *autentické interiérové instalaci*, především z důvodu nedochování se kmenového mobiliáře, je nezbytné respektovat funkční uspořádání za využití typově odpovídajícího mobiliáře ze svozů vlastních i zápůjček. Kvalitní *umělá instalace* musí vždy počítat s vazbou na konkrétní šlechtický rod. Mobiliář je v tomto případě prezentován v širším kontextu funkčních, sociálních, kulturních a historických vztahů (například zámky Mníšek pod Brdy, Jezeří, Nebilovy, Raduň).

Další možnou formou prezentace historických interiérů a jeho mobiliáře je takzvaná *náznavá instalace*, kterou lze využít u ojedinělých příkladů prezentace zejména hradních interiérů bez dochované výzdoby a kmenového mobiliáře. Její podstatou je přiblížit někdejší funkci vybraných interiérů prostřednictvím typově odpovídajícího mobiliáře (většinou se jedná o solitéry). Tvůrce instalace by měl mít na paměti, že výběr a uplatnění předmětů musí zřetelně návštěvníkovi naznačovat funkci interiéru (například hrady Karlštejn, Švihov, Točnick).

V historických prostorách hradů a zámků není vhodné využívat muzejních forem prezentace, například umístováním soudobých vitrín a dalších doplňkových prostředků, s výjimkou historicky podložené prezentace ve stylových vitrinách (např. Valdštejnské muzeum na zámku Duchcov, rodové hradní muzeum na Frýdlantu).

Interiérová instalace musí respektovat specifickou památkového objektu a propojit ho s jeho obsahovou náplní. Nezbytným ukazatelem pro každou instalaci je její zaměření na původní funkční uspořádání památkového objektu, které jako jediné možné řešení dovoluje prezentaci historického objektu v plné šíři, a umožní ho tak pochopit jako funkční celek.

Při tvorbě instalací je nutné brát v úvahu nejenom stránku odbornou (památkářskou). Je zde i řada dalších aspektů, které je třeba zohlednit. Při fyzickém průzkumu mobiliáře je důležité zaměření na jeho stav a zajištění, v případě nutnosti, v souladu

12 *Po reorganizaci NPÚ v roce 2010 Oddělení péče o památkové objekty NPÚ ÚP (OPPO NPÚ ÚP).*

Mníšek pod Brdy (okres Praha – západ), zámek. Dětský pokoj. (Foto Jan Fridl)

s platnou legislativou,¹³ konzervování a restaurování všech kusů, které restaurátorský zásah vyžadují.

Důležitým předpokladem před zahájením vlastních prací je zpracování instalačního záměru, jenž obsahuje nejenom funkční řazení interiéru a výběr mobiliáře, ale i časový harmonogram prací a jednotlivých úkonů v návaznosti na objem finančních prostředků investovaných do prohlídkové trasy.

Důležitým faktorem, který může limitovat využití mobiliáře s ohledem na jeho materiál, jsou klimatické¹⁴ a světelné podmínky.¹⁵ U nově vznikajících tras je vhodné vycházet z dlouhodobého monitoringu, měření a vyhodnocení klimatu.

Jedním z limitujících faktorů je i personální zabezpečení provozování nových prohlídkových tras a jejich rentabilita. Památkový objekt s průměrnou návštěvností a s velkým množstvím prohlídkových tras vyžaduje k jejich provozování značný objem ostatních osobních nákladů určených k zajištění průvodcovské služby. Výnosy z provozování ovšem nepokrývají vynaložené finanční prostředky na průvodce.

13 § 14a, 14b a 14c zákona 20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění, viz také ZÍDEK – KLUSOŇ 2005.

14 ČERNÝ – NĚMEČEK 2011.

15 KOPECKÁ a kol. 2002.

Tvorba každé instalace je týmovou prací širšího spektra odborníků podílejících se na vizi, náplni a plánování fungování objektu.¹⁶ Nezastupitelnou roli mají historikové umění a historikové architektury, kteří však musí pracovat v týmu s kastelánem daného objektu, který nejlépe zná prostředí jím spravované památky. Důležitá je i spolupráce s ostatními kulturními manažery, animátory kultury, kurátory i ekonomy. Pracovní skupina by měla při tvorbě instalace přistupovat s pokorou k výjimečnosti a genui loci objektu a nesnažit se svou invencí potlačit jedinečnost památky.

Při vlastní instalaci je třeba respektovat všechna hlediska architektonické obnovy interiérů i jejich vybavení a dbát na typologii dobové prezentace (například způsob zavěšování obrazů). Rozmístění předmětů je limitováno provozními potřebami. Zohledňuje se bezpečnost mobiliáře tak, aby byl zároveň zajištěn určitý návštěvnický komfort.

Na novou instalaci musí bezprostředně navázat nový průvodcovský text, který by měl být vytvořen v předstihu před samotným zpřístupněním prohlídkové trasy návštěvnické veřejnosti.

Každá prohlídková trasa musí mít nastavený určitý bezpečnostní režim, který vyplývá ze specifík daného objektu a instalovaného mobiliáře. Bezpečnostní režim obsahuje jak řešení problematiky klasického zabezpečení interiérů, v nich deponovaných a prezentovaných předmětů, tak i problematiku klimatu a bezpečnosti návštěvníků.

Před zahájením stavebně rekonstrukčních a restaurátorských prací v interiérech je třeba s odborníky v oblasti zabezpečovacích systémů provést bezpečnostní posouzení a navrhnout, i s ohledem na v budoucnosti instalované exponáty, nejenom systémy mechanického a elektronického zabezpečení (EZS, EPS, kamerový systém), ale i případné předmětové ochrany. Výstupem bezpečnostního posouzení je nejenom návrh na řešení vlastního zabezpečení, ale i návrh funkčních a provozních požadavků na vytvoření poplachového a evakuačního systému.¹⁷

Při vlastní instalaci mobiliárních předmětů je nutno dbát na takové umístění, které zcela vyloučí jejich možné poškození nebo zničení. Zohledněny musí být klimatické podmínky zpřístupněných interiérů s instalací, přiměřená teplota vzduchu, adekvátní vlhkost, prašnost a ochrana proti světelnému záření (vhodně voleným zastíněním oken, i několikanásobným, pomocí žaluzií, záclon a závěsů).¹⁸ Specifický přístup je nutný i během údržby a úklidu expozice s důrazem na průběžné a opakované seznamování pracovníků pečujících o tyto prostory s respektováním nároků historických předmětů zhotovených z různorodých materiálů.

Předkládaný návod je pouze základním, v jednotlivých na sebe navazujících bodech sestaveným vodítkem pro orientaci v posloupnosti úkonů a činností při přípravě a tvorbě interiérových instalací a reinstalací a jejich prezentaci návštěvnické veřejnosti. Rozpracováním těchto bodů se zabývají následující odborné texty předkládané metodiky.

16 Viz více SVOBODA (ed.) 2009, s. 45–46.

17 Viz více, příspěvek Karla BOBK A Bezpečnost interiéru a mobiliárních fondů, v této metodice.

18 KOPECKÁ a kol. 2002; ČERNÝ – NĚMEČEK 2011, viz také příspěvek Ilony BYDŽOVSKÉ Několik poznámek k problematice textilu v historických interiérech a Kateřiny CICHROVÉ Textil v historických interiérech, v této metodice.

DOPLŇUJÍCÍ TEXTY

Historický interiér

Květa Křížová

Předkládaná publikace si klade za cíl informovat o možnostech koncipování nových památkových interiérových instalací na našich nejvýznamnějších historických památkách, na hradech a zámcích. Jsme si vědomi, že situace na jednotlivých památkových objektech je specifická, podmínky a možnosti různé. Snahou autorů textů je varovat před kýčovitou podbízivostí, diletantskými, či takzvaně „zadavatelskými“ přístupy a zabránit ahistorickým – banálním formám prezentace památek.

Litomyšl (okres Svitavy), zámek. Anonym: Salón horního patra zámku, 1834, akvarel.
(Všechny fotografie Květa Křížová, není-li uvedeno jinak)

Příprava památkových interiérových instalací vyžaduje teoretické a praktické znalosti z *oboru dějin umění, historie, architektury a archivnictví*. Při studiu a hodnocení podoby historického interiéru se uplatňují také aspekty *sociologické a psychologické povahy*.

Z hlediska společensko-historické hierarchie můžeme identifikovat *interiér sakrální, panovnický, aristokratický, měšťanský, lidový*. Obdobný je přístup z hlediska typů historických památkových staveb. Odlišná bude charakteristika z pohledu vývoje výtvarného umění. Určujícím faktorem je v tomto případě zařaditelnost interiéru v rámci historických slohových typů. Hledání takových obecných znaků stylového charakteru se však nemusí týkat všech uvedených sociálních vrstev a navíc může odsunout stranou některá zajímavá specifika, jakými jsou hodnota originality, nebo znaky osobnostního profilu někdejšího obyvatele interiéru.

Historii obytného interiéru byly donedávna věnovány převážně studie zaměřené na vývoj a typologii nábytkového zařízení. Z hlediska vlastní teorie interiéru patří k základním pracím dílo italského historika umění Maria Praze. K autorům dalších

Telč (okres Jihlava), zámek. Anton Altmann ml. (1808–1871): Ložnice, 1865, akvarel.

zahraničních publikací věnovaných vývoji historického interiéru evropské oblasti se řadí Stephen Calloway, Rupert Feuchtmüller, Jean Feray, Charlotte Gereová, Helen Haywardová, Siegrid Hinzová, Peter Thornton, Christian Witt-Döring a další. Specifiky historického interiéru v Rusku se zabývali Igor Barteněv a Valerie Batažková.

V oblasti české uměnovědy se tématu v rámci svých dalších odborných aktivit věnovali Olga Herbenová, Ivo Hlobil, Daniela Karasová, Jana Kybalová, Josef Kroutvor, Ludiše Letošníková, Ivan Muchka, Radim Vondráček a další.

Z iniciativy ústředního pracoviště Národního památkového ústavu se ve druhé polovině devadesátých let uskutečnily výstavy dokumentující vývoj šlechtického interiéru, například na zámku v Roztokách u Prahy a ve spolupráci s rakouskými kolegy na zámku Schallaburg.¹⁹

Studium historického interiéru

Pro památkovou praxi je nezbytné, aby v rámci stavebně historických průzkumů byla věnována odborná pozornost nejen architektonické podobě objektu, ale podstatně větší měrou také detailnějšímu poznání vnitřní dispozice, byla zkoumána původní funkce jednotlivých interiérů a v neposlední řadě sledovány i osudy a uměleckohistorické hodnoty někdejšího movitého zařízení památky. Teprve *studium architektonického vývoje stavby společně s poznáním někdejších funkcí a uměleckohistorických kvalit interiéru, rozsahu původních sbírek, zároveň se znalostí událostí, které se v památko-*

Horšovský Týn (okres Domažlice), zámek. Marie Nostitzová: Jídlna, 1935, akvarel.

19 Výstava s názvem *Zeugen der Intimität (Svědkové soukromí)*.

vých objektech v minulosti odehrály a osobností, které v nich žily a působily, nám může podat ucelenou informaci o dějinách památkového objektu jako svébytného, kdysi fungujícího historického celku. Taková informace je zároveň zcela nezbytná pro *určení budoucí náplně historické stavby*.

Vybudování řady významných historických památkových staveb – hradů, zámků a paláců přitom v řadě případů podnítil, kromě snahy najít vhodné životní útočiště a dostatečně reprezentativní obydlí, zájem majitelů zajistit důstojné a bezpečné místo pro *uložení obsáhlých rodových sbírek a cenností*. Šlechtická a panovnická sídla v minulosti uchovávala unikátní listinné fondy správní povahy. Byly zde uloženy *archivní dokumenty, obsáhlé knihovny a mimořádně hodnotné umělecké sbírky – převážně rodové obrazárny a soubory uměleckého řemesla*. Památkové objekty jsou již v dnešní době ochuzeny o *historické archiválie* převezené do fondů Národního archivu a oblastních archivů. *Knihovní fondy* převážně odborně spravuje Oddělení zámeckých knihoven Národního muzea v Praze. V oblasti výkonu a působení praktické památkové péče tak v současné době většinou zůstávají jen *obrazárny a umělecko-historické soubory*. Z nich ale v době poválečných konfiskací byly některé

Hořovice (okres Beroun), zámek. Marie Nostitzová: Salón, 1942, akvarel.

Konopiště (okres Benešov), zámek. František Brunner-Dvořák (1864–1921): Dva pohledy do salónu na zámku, kolem 1910, fotografie. (Fotoarchiv NPÚ)

zvláště hodnotné části převáženy do fondů Národní galerie, Uměleckoprůmyslového muzea, Vojsenko-historického muzea a dalších pražských i místně příslušných kulturních institucí.

To, co se do dnešních dnů ve zpřístupněných hradech a zámcích z původního zařízení a takzvaných svozových fondů zachovalo, je proto třeba v maximální možné míře respektovat, uchovat v celistvosti, chránit a ošetřovat, odborně zhodnotit, zveřejňovat a publikovat. S pomocí archivovaných přehledů poválečných konfiskačních listinných materiálů můžeme nadále *identifikovat jinde uložené fondy a navracet odvezené historické soubory* zpět na místo jejich původního uložení. Oddělení Péče o památkové objekty ústředního pracoviště Národního památkového ústavu v Praze vypracovalo z vlastní iniciativy *celorepublikový přehled rozvezených historických fondů*, který je k dispozici i kolegům v regionech. Během posledních let se s jeho pomocí podařilo na své původní místo – do historických interiérů řady státních, městských, obecních i soukromých hradů a zámků navrátit po téměř půl století zapomnění řádově tisíce cenných uměleckých děl.

Historie zpřístupnění a prezentace interiérů

Řada významných památkových objektů – hradů a zámků, se stala *po vzniku Československé republiky v roce 1918* majetkem státu a ve většině případů byla zpřístupněna veřejnosti. Šlo například o Karlštejn, Konopiště, Křivoklát, Lány, Ploskovice, Průhonice, Zákupy a další. Ve větší míře se tak stalo v době konfiskací *po druhé světové válce*. Národní památkový ústav v současné době spravuje na osmdesát hradů a zámků s původními historickými fondy a prohlídkovými trasami. Z hlediska vývoje architektury, dobového interiéru a mimořádně cenných uměleckých sbírek *jde o evropsky i světově unikátní soubor*.

Některé hrady, zámky a panovnické rezidence byly návštěvníkům *zpřístupňovány* již dávno před rokem 1918. Na návštěvy významných evropských šlechtických a vladařských sídel vzpomínal i ve svém deníku z prvního desetiletí 18. století hrabě Kryštof Nostic (1684–1712). Na našem území k nejdříve zpřístupněným objektům patřil clam-gallasovský *Frydlant* a fürstenberský *Křivoklát*. Zájem o návštěvy hradů vzrostl především v *období romantismu*. Tajemnými svědky dávné historie se nechal inspirovat Karel Hynek Mácha a řada našich předních malířů – krajinářů. Během 19. století byly v nejvyšších partiích hradů a jejich zřícenin budovány vyhlídkové místnosti, kde se hosté mohli zapsat do návštěvních knih. Zachovaly se do dnešních dnů – například v archivním valdštejnském fondu z Bezdězu.

Po znárodnění zůstaly některé významnější interiéry – jednotně komponované v období historismu – na zámcích Hluboká, Hrádek u Nechanic, Sychrov, Žleby a dalších, zpřístupněny návštěvníkům v původní podobě. Později byly i na nich podnikány takzvané „deglorifikační“ úpravy. Na Hluboké došlo k odstranění některých rodových podobizen, na Hrádku u Nechanic části pozoruhodné historické obrazárny. Jinde – v případě zámku v Náchodě – nebylo z *ideových důvodů* dovoleno uplatnit panovnické podobizny, které se nacházely podle nalezeného historického inventáře v prostoru takzvaného císařského pokoje. Z obdobných důvodů nebyl umožněn vstup do náchodské zámecké kaple. Na Konopišti měly být z kaple odstraněny lavice a proslulá svatojiřská sbírka arcivévod Františka Ferdinanda d'Este byla přejmenována na expozici „Rytíř a drak“. Na zámcích, zvláště v jihočeské oblasti, se začala uplat-

ňovat společnost „Made in Publicity“ se svými tendenčně zaměřenými, diletantskými výstavními praktikami.

Již během 50. a 60. let docházelo k úpravám řady veřejnosti zpřístupněných interiérů. Některé z památkových objektů se měly stát „učebnicovými“ *příklady vývoje historických slohů*. Těto tendence nezůstaly ušetřeny ani některé zahraniční hrady a zámky. U nás byl například do empírového zámku v Dačicích přivážen kmenový mobiliář ze zámků Kynžvartu a Libochovic. Nevadilo přitom, že šlo mimo jiné o podobizny někdejších kynžvartských majitelů knížat Metternichů a libochovických knížat Dietrichsteinů. Na Bítov se dostaly části autentické nábytkové výbavy až ze severočeského Sychrova, které pro knížata Rohany v tamní dílně zhotovili truhláři a řezbáři Buškové.

V období po znárodnění byl do zpřístupněných památkových objektů *svážen historický mobiliář* z hradů a zámků, které musely napříště sloužit jiným, než kulturním účelům. Rozlehlejší zámky – Sychrov či Jaroměřice nad Rokytnou, se staly takzvanými *sběrnami*, v nichž byly ukládány obsáhlé uměleckohistorické soubory z okolních hradů a zámků.

Za historicky nekorektní a pro dobové autentické interiéry nejednou přímo devastující lze označit úpravy prováděné v této době Emou Charvátovou. Z jejího rozhodnutí byly odstraňovány pozoruhodné prvky výzdoby – supraporty, obložení, výmalba i původní mobiliární sestavy. Naproti tomu kultivované instalace zámeckých interiérů

Sychrov (okres Liberec), zámek. Jindřich Eckert (1833–1905): Velký – též Královský sál, 1887, fotografie.

Oldřicha Jakuba Blažička mají dodnes značnou odbornou a estetickou kvalitu. Jejich autorovi vděčíme i za systematické zhodnocení a zveřejnění nejvýznamnějších historických obrazových souborů z hradních a zámeckých fondů.

Ještě během 70. a v 80. letech 20. století docházelo na státních hradech a zámcích k *úbytkům* mobiliáře. Měly je na svědomí akce takzvaného „vytřídování“. Snahy o redukci počtu historicky cenného mobiliárního fondu na státních hradech a zámcích se objevovaly bohužel i v dalších letech.

K památkářům, kteří se věnovali *koncipování památkových interiérových instalací*, patřili PhDr. Jiří Paukert, PhDr. Miroslava Nováková-Skalická, PhDr. Ivan Muchka a další. Postupem času se v jednotlivých regionálních pracovištích podařilo pro tuto odbornou činnost vyčlenit specialisty. Situace je dnes příznivější i v dalších regionech a je třeba vzpomenout také iniciativ a pomoci jednotlivých, odborně kompetentních kastelánů.

Současný stav a možnosti rekonstrukce interiéru

V *dnešní době* se situace v oblasti odborného hodnocení a zpřístupňování historických interiérů a sbírek postupně zlepšuje. I přesto však čeká památkovou péči v tomto ohledu ještě řada naléhavých úkolů. Na mnoha místech zůstávají nadále uzavřeny a veřejnosti nepřístupny cenné historické interiéry s původní dobovou výzdobou a výbavou. V památkových depozitářích stále leží *množství unikátních umělecko-*

Sychrov (okres Liberec), zámek. Jindřich Eckert (1833–1905): Hostinský pokoj (takzvaný byt barona Godarda), fotografie.

historických souborů, které vzhledem ke své mimořádné hodnotě zaslouží vystavení a odbornou restaurátorskou péči.

Důkladná znalost *umělecko-historických kvalit* památkového objektu je pro koncipování památkových interiérových instalací zcela nezbytná. U stavebně historických průzkumů nadále postrádáme podrobnější informace o hodnotách vnitřních dispozic, charakteru jejich dobové výzdoby, osudech původních sbírek i historických událostech a osobnostech. Přitom původní historické mobiliární fondy jsou mnohdy dodnes uloženy na jiných místech – v depozitářích památkových objektů, ve sbírkách muzeí, galerií a jinde. Sama *existence původního fondu* je také určujícím faktorem pro stanovení dalších osudů – budoucí funkce památkového objektu. Z památkového hlediska je návrat historického mobiliáře na místo jeho původu vždy nanejvýše žádoucí.

Při koncipování nových památkových interiérových instalací jsou nezastupitelným materiálem archivované *historické inventáře hradů a zámků a přehledy z dob poválečných konfiskací*. Znalost těchto dokumentů je pro památkáře, který se přípravě interiérové instalace věnuje, zcela nezbytná. V archivních fondech bývá uložena také plánová dokumentace s půdorysy a určením funkce jednotlivých místností. Kromě

Grabštejn (okres Liberec), zámek.
Inventář zámku z roku 1803, titulní
strana. (Státní oblastní archiv Děčín)

písemných pramenů jsou v řadě případů k dispozici *obrazové a fotografické záběry dobových interiérů*, které se zachovaly na památkových objektech a v archivech.

Během 19. století vznikala zobrazení obývaných místností především během výuky kreseb ve šlechtických rodinách. V době před vynálezem fotografie bylo určujícím motivem zachycení prostředí, kde pobývali členové rodiny a významné historické osobnosti. Zároveň šlo o snahu zdokumentovat stav rodinných sbírek a zájem reprezentovat se dobovým stylem výzdoby interiérů honosnějších šlechtických i panovnických rezidencí.

V závěru 19. a během 20. století je pro dokumentaci interiérů častěji využívána *fotografická technika*. Místnosti jsou tak zachycovány detailněji, častěji i z několika stran. Pro šlechtu pracují fotografové v prostorách městských paláců i venkovských zámeckých a hradních rezidencí. Řadu unikátních historických interiérových snímků zanechal významný český fotograf Jindřich Eckert (1833–1905). Fotoarchiv ústředního pracoviště Národního památkového ústavu v Praze uchovává historické snímky některých hradních a zámeckých interiérů od významných českých fotografů, snímků z období konfiskací i z pozdějších dob.

Grabštejn (okres Liberec), zámek. Inventář zámku z roku 1803, soupis zařízení zámecké kaple. (Státní oblastní archiv Děčín)

Front. Nr.	Meister. Styl.	Gegenstand	Stück	Saal	Nr.	Wert	Anmerkung
	Pyt	Stilleben		Billard			Holz 100
361	gest. 24. 18. F			Zimmer	41		Cellula
0							
362	Unterbogen 1742-1747	Hebe exornat dem halben Jupiter		Stige			Grapt.
				ebener	36		Platt
				K. Hof			
363	Ulrichs	Nymphen tanzend um Pachel		Galeri			Reinw. 600
0	Meister			F.	25		Cellula
364	Vogel	Lautenspieler Dame		Galeri			Holz 1000
0				Billard	15		Cellula
365	Verbeke	Eine Frau Geftigelt in der Hand		Galeri			Holz 1000
0	Herbeck	haltend		F.	32		Cellula
				Billard			
366	Verbuys	Eine Frau rot Gewand haltend		Billard			Holz 800
0				Zimmer	22		Cellula Platt
367	Verbuys	Eine Frau mit Jeu spielen		Billard			Holz 200
0				Zimmer	21	2.3	Cellula Platt
368	Vernet J.	Pece representans des Temples		Billard			Reinw. 1000
0		Gewitterstimmung		Zimmer	33		Cellula
369	Vernet J.	Pece representans des Temples		Billard			Reinw. 1000
0		Gewitterstimmung		Zimmer	34		Cellula

Vizovice (okres Zlín), zámek. Inventář obrazárny zámku, Leopold Nopp, 1922, SPS agenda. (Národní archiv, Praha)

Kromě cenných informací historických inventářů, obrazových a fotografických záznamů je možné využívat další *dokumenty archivního charakteru* – kupříkladu konvoluty zachované dobové korespondence, soubory účtů a písemných materiálů souvisejících s někdejšími provedenými pracemi v interiérech hradů a zámků. V archivovaných dopisech příslušníků šlechtických rodin se setkáváme nejednou s popisem obývaného prostředí. Nezastupitelným materiálem pro památkáře zabývající se tématem prezentace historických mobiliárních fondů zůstává *archivovaná agenda bývalé Státní památkové správy*, uložená v Národním archivu v Praze.

Specifickou formu ochrany a prezentace na státních památkových objektech vyžadují *historické knihovny*. Odborné konzultace a rady poskytují památkářům kolegové z Oddělení zámeckých knihoven Národního muzea v Praze.

Dochované *autentické interiéry* hradů a zámků na našem území představují unikátní a zcela výjimečný soubor, který zaslouží nejvyšší památkové ochrany. Jejich obrazové a uměleckořemeslné fondy se vyrovnají sbírkám předních evropských galerií a muzeí a mnohdy je i předčí.

Památkové interiérové instalace chápeme jako rekonstrukci historického stavu v prostorách, které si nezachovaly, nebo jen v jisté míře udržely původní dobový vzhled. V tomto případě hraje významnou roli hodnota autenticity.

Pouze *pokud se nezachovaly zprávy ani dokumenty o konkrétní podobě a funkci místností* – lze se znalostí historických reálií a souvislostí i s vědomím uměleckých hodnot mobiliáře uloženého dosud v depozitářích *volit formu volně historizující instalace interiéru*, nebo zdůvodněný *slohový novotvar*.

Z odborného uměleckohistorického hlediska by mělo být prioritou činností památkářů v této oblasti:

- 1) studium historické podoby a funkce interiéru památkových objektů a jejich rehabilitace;
- 2) zpřístupnění hodnotných historických interiéru s dochovanou dobovou výzdobou a výbavou;
- 3) odborné zhodnocení a zveřejnění uměleckohistoricky cenných obrazových fondů a souborů historického mobiliáře.

Zásady koncipování památkových interiérových instalací

Z památkového hlediska je prioritním zájmem:

- a) snaha zpřístupnit hodnotné historické interiéry s dochovanou výzdobou a výbavou, zdůraznit jejich uměleckohistorickou hodnotu, restaurovat je a připomenout jejich někdejší historickou funkci;
- b) prezentovat návštěvníkům obsáhlé a mimořádně cenné uměleckohistorické mobiliární fondy, uložené prozatím v nepřístupných depozitářích – obrazové sbírky, soubory uměleckého řemesla a další;
- c) připomenout významné osobnosti, které historické interiéry památkových objektů obývaly, a události, které se zde odehrály.

Pramenem poznání historické reality v případě koncipování nových návštěvních tras je studium všech dostupných historických i novodobějších materiálů:

- a) archivních dokumentů, především dobových inventářů z fondu rodových archivů a ze souboru fideikomisních statků, z agendy SPS a SPS-D a další.

Nezbytné jsou:

- b) znalost stavebně historických a interiérových průzkumů;
- c) sledování dokumentů obrazového charakteru, starších fotografických záznamů, dobové korespondence apod.

Autoři nové interiérové instalace musí:

- a) identifikovat a z uměleckohistorického hlediska odborně zhodnotit dochovaný historický mobiliární fond na památkovém objektu (uložený převážně v depozitářích);
- b) vyhledat původní mobiliář zachovaný na jiných místech (v takzvaných svozových fondech na dalších památkových objektech i ve sbírkách muzeí, galerií a jinde) v doporučené spolupráci s ústředním pracovištěm NPÚ.

Při určení budoucích prostor památkové interiérové instalace je nutno zjistit, zda jsou *místnosti klimaticky působivé či zda je možné je do optimálního stavu připravit.*

Zcela nezbytná je odborná bezpečnostní prohlídka interiérů určených ke zpřístupnění. V tomto ohledu existuje letitá a příkladná spolupráce se specialisty Policejního prezidia ČR. Podkladem pro zajištění bezpečnosti movitých kulturních památek v interiérech hradů a zámků je přímo v místě vyhotovený *odborný posudek* s jednotlivými doporučeními.

S pomocí zachovaných dobových inventářů a souborů mobiliárního fondu lze *rekonstruovat někdejší funkci a podobu historických interiérů významných památkových objektů – hradů a zámků. Těmto pracím předchází ve většině případů:*

- a) restaurování cenných částí původní historické výzdoby a částí autentické výbavy místností;
- b) vybraný mobiliární fond rovněž vyžaduje ve značné míře odborné ošetření a restaurování.

V případě mobiliáře hradů a zámků je možno kromě již vydělených finančních prostředků využít Programu restaurování movitých kulturních památek Ministerstva kultury ČR.

Autoři – specialisté z oboru památkové péče a převážně pracovníci NPÚ, jsou zpracovateli *doprovodných průvodcovských textů*, autory a spoluautory *publikací věnovaných historii daného památkového objektu*, které se kromě stavebních dějin mají ve stejné míře věnovat uměleckohistorickým kvalitám vnitřních dispozic, hodnotám interiérů a jejich mobiliáře.

Záležitosti finanční povahy, budoucího provozu a personálního zabezpečení je třeba řešit v předstihu s kompetentním útvarem územních pracovišť a s vedením správy objektu.

Zásady koncipování památkových interiérových instalací jsou podrobněji rozvedeny v jednotlivých kapitolách.

Typologie interiérové náplně na památkových objektech (památková instalace, muzejní a galerijní expozice)

Naděžda Kubů

Zpřístupňování památkových objektů pro užší okruh návštěvníků či nejširší veřejnost má v Čechách a na Moravě dlouhou historickou tradici. S tím souvisí i způsob prezentace interiérů, nejčastěji hradů a zámků v posledních letech doplňovaných i o interiéry luxusních vil, jejich vybavení a náplň.

V roce 1801 byl pro veřejnost jako první na našem území zpřístupněn hrad Frýdlant. Stalo se tak z iniciativy jeho majitelů, příslušníků rodu Clam Gallase. Rodina majitele měla k dispozici pro pobyt dolní zámek. Hrad s portrétní galerií a památkami na osobu Albrechta z Valdštejna s doklady o životě na šlechtickém sídle nabídla, včetně zbrojnice, ke zpřístupnění. V polovině 19. století byl zásluhou Františka Palackého povolán

Karlštejn (okres Beroun), hrad. Historická expozice muzejního typu z r. 1978 v rytířském sále císařského paláce. (Foto NPÚ ÚP, OPPO)

Jemniště (okres Benešov), zámek. Historická expozice s tematikou osvobození středních Čech disponovala rozměrnými panely s fotografiemi, překrývajícími interiéry. (Foto NPÚ ÚP, OPPO)

na Frýdlant Karel Jaromír Erben, historik a archivář, který měl, z pověření majitele Eduarda Clam Gallase, zpracovat historické materiále a zároveň připravit text pro průvodce, aby byly návštěvníkům správně interpretovány zejména památky na osobnost Albrechta z Valdštejna. Charakteristika tehdejší hradní instalace by z dnešního hlediska mohla být označena jako historická, s určitými náznaky muzejních prvků.

V průběhu 19. a 20. století byly na většině hradních a zámeckých objektů představovány jejich reprezentační prostory. Na některých vznikaly i specializované expozice muzejního charakteru.²⁰ O podmínkách otevření památek nás informují četné dochované návštěvní řady, které definují rozsah zpřístupněných prostor, podmínky jejich návštěv, povinnosti návštěvníků, průvodců i správ objektů.²¹

V této době se již formoval základ souboru zpřístupněných památkových objektů, který se následně konstituoval po druhé světové válce, ovšem v jiných majetkopráv-

20 Např. na Křivoklátě bylo v roce 1897 vybudováno v hlavní věži muzeum archeologických nálezů z keltského oppida Stradonice. V roce 1898 vzniklo na Úsově lovecké a lesnické muzeum, na Kratochvíli „muzeum starožitností místních a z okolí“ zmiňované k roku 1916 a další.

21 Např. Řád pro návštěvníky na knížetě ze Schwarzenbergu památkovém majetku ze dne 24. dubna 1924, platný pro zámky Český Krumlov, Hlubokou, Ohradu a Třeboň; Návštěvní řád zámku Konopiště z roku 1925 a další.

Duchcov (okres Teplice). Expozice Uměleckoprůmyslového muzea zaměřená na ukázkou vývoje nábytku (Foto NPÚ ÚP, OPPO – pasport).

ních podmínkách. Konfiskacemi majetků podle Dekretu prezidenta Edvarda Beneše 12/1945²² získal Československý stát celou řadu významných hradů a zámků včetně jejich vnitřního vybavení. Odbornou správu nad konfiskovanými památkami získala v roce 1946 Národní kulturní komise. Ta z nich vybrala 47 nejvýznamnějších hradů a zámků jakožto reprezentantů jednotlivých slohových období, a určila je ke zpřístupnění. Na ostatních objektech probíhalo odborné zhodnocení mobiliáře, který byl po výběru následně soustředován do takzvaných sběrů. Mobiliární fondy hradů a zámků byly v této době velmi ohroženy žádostmi mnoha institucí o jejich vydání k vybavení úřadů i akcemi směřujícími k revizi sběrů za účelem prodeje uměleckých fondů a sbírek do zahraničí. Velký tlak na oblast hradů a zámků a jejich mobiliární náplň vyvíjela také četná muzea a galerie s cílem využít památkových objektů k realizaci vlastních expozičních nebo doplnit své sbírkové fondy o hodnotná díla ze šlechtických sídel. Přestože odborníci Národní kulturní komise obhajovali odborná hlediska, především právo na uchování celistvosti interiérů v rámci architektury památkových objektů s tím, že nelze uspokojit potřeby muzejních sbírek ve slohových interiérech, byly některé významné objekty vybrány a následně v nich realizovány prezentace fon-

22 Dekret prezidenta republiky ze dne 21. června 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa.

Salzburg (Rakousko), hradní expozice. Bohatě umělecky zdobené interiéry a jejich detaily zakrývají rozměrné panely s popiskami v několika jazykových mutacích. (Foto Naděžda Kubů)

Žirovnice (okres Pelhřimov), zámek. Typická muzejní expozice s hmotově i finančně náročnými prvky osvětlovadel, necitlivých vůči interiérum. (Foto NPÚ ÚOP v Telči, Lucie Bláhová)

Salzburg (Rakousko), hradní expozice. Současná instalace zbrojnice s cennými kusy historické zbroje a zbraní. Výtvarně prostorové řešení nerespektuje interiér, ani historické způsoby instalací zbrojnic. (Foto Naděžda Kubů)

dů muzejním způsobem.²³ Za Národní kulturní komise, a zejména pak za Státní památkové správy, která v 50. letech převzala správu státních hradů a zámků a rozšířila soubor zpřístupněných objektů o další, zestátněné podle zákonů zejména z roku 1947 a 1948²⁴, byly zpracovávány materiály dotýkající se budoucího využití hradů a zámků, jejich instalačních záměrů a také realizací speciálních galerijních²⁵ nebo muzejních expozic.²⁶ Ty měly navázat na tradice, historii místa i zachované sbírky, zdůraznit významné osobnosti, souvislosti, stavební vývoj, společenské vazby atd.

Základním úkolem však bylo zachování slohových celků stavby a historického mobiliáře. Jednou z nejrozsáhlejších akcí byla stavební obnova a instalační práce na hradě Švihově v západních Čechách.²⁷ Architektonicky a historicky cenný objekt byl posledními majiteli využíván jako skladový prostor a sýpka. Národní kulturní komise připravila na základě stavebně historických a interiérových průzkumů zpřístupnění obou hradních paláců s takzvanou náznakovou instalací. Její koncepce vycházela z výsledků průzkumů funkce jednotlivých interiérů. Historická funkce byla akceptována a následně s využitím několika málo kusů mobiliáře naznačena. Tato instalace byla v průběhu následujících let postupně doplňována do dnešní podoby. Typ náznakové interiérové instalace se na Švihově objevil pravděpodobně cíleně poprvé a je i dnes využíván na jiných památkách, zejména tam, kde se nedochoval žádný mobiliář, či jen sporadicky.²⁸

V roce 1957 byla v časopise Zprávy památkové péče uveřejněna metodika instalační práce na hradech a zámcích,²⁹ v níž byly stanoveny rozdíly v instalačních postupech pracovníků památkových objektů, muzeí a galerií a také základní rozdíly v přístupech k prezentaci historických materiálů ve vztahu k prostředí, které jsou diametrálně odlišné. „Představa rozmístit části sbírek centrálních muzeí do různých, značně populárních státních zámků s vysokou návštěvností a vytvořit tak živě navštěvované pobočky, je na prvý pohled lákavá a schůdná, pokud se ovšem nezamyslíme nad potřebami

23 *Kláštepec nad Ohří – muzeum vývoje porcelánu, Jemniště – muzeum společenské kultury, Slatiňany – hipologické muzeum, Kačina – zemědělské muzeum a další.*

24 *Zákon 142/1947 ze dne 11. července 1947 o revizi první pozemkové reformy; Zákon 143/1947 ze dne 10. července 1947 o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou, speciální zákon týkající se zestátnění majetků hlubocké větve Schwarzenberků; Zákon 46/1948 ze dne 21. března 1948, o nové pozemkové reformě. Soubor zpřístupněných hradů a zámků se z původního počtu 47 postupně rozšiřoval o další, až dosáhl ve správě SPS počtu 131.*

25 *Např. Rychnov nad Kněžnou, Slavkov, Rájec nad Svitavou a další. (Viz materiály Národního památkového ústavu, odd. hradů a zámků – pasporty, dokumentace Národního archivu, fond SPS a SPS dodatky.)*

26 *Např. Třeboň – rybníkářství Třeboňska, Velké Losiny - vývoj výroby papíru, Blatná – vysvětlení feudálních vztahů a pěstitelské a zahradnické tradice, Horšovský Týn – postavení duchovního feudála ve středověku a další.*

27 *CHARVÁTOVÁ 1954, s. 201–204; ŠTORM 1954, s. 165–184.*

28 *Např. hrad Karlštejn, Křivoklát.*

29 *CHARVÁTOVÁ 1957.*

Slatiňany (okres Chrudim), zámek s hipologickou expozicí muzejního i galerijního charakteru. V úvodní části byly uplatněny rozměrné vitríny, které zasahují do kleneb interiérů, zakrývají dveře i obložení stěn. Návštěvník si jen stěží uvědomí, že se právě nachází v hudebním salóňku. (Foto NPÚ ÚP, OPPO – pasport)

Třeboň (okres Jindřichův Hradec), zámek. Historická expozice muzejního typu byla svého času prezentována v přízemí zámku. Výstavní prvky zakrývaly stěny interiérů, chaotické bylo uspořádání fotografií, popisů i kvalitních uměleckých děl. V současné době byly tytéž prostory rehabilitovány a naplněny interiérovou instalací. (Foto z archivu Naděždy Kubů)

Zvíkov (okres Písek), hrad. Historická expozice v interiérech hradu měla dokumentovat vývoj české státnosti. Výstavní praktiky se nezastavily ani v prostoru kaple, kde zaplnily výklenky sedlil s nástěnnými malbami. (Foto NPÚ ÚP, OPPO – pasport)

Křivoklát (okres Rakovník), hrad. Galerijní typ expozice se sbírkami Národní galerie prezentoval v minulosti hlavní sál paláce. (Foto z archivu Naděždy Kubů)

památkového objektu, který není mrtvým organismem ani účelovou budovou, nad rozdílem úkolů muzeí a ochrany památek. Tyto rozdíly se nám jeví v několika bodech. Je tu rozdíl ve skladbě úkolů, rozdíl materiálu, rozdílná metodika práce, rozdíl v dialektickém pohybu sbírek.³⁰

Muzeum má svůj specifický program, stanovený vědním oborem, ať jde o obraz historického vývoje ve sběrné oblasti nebo speciálním odborném úseku. Muzejní fondy jsou uměle nashromážděné doklady, které jsou průběžně a systematicky doplňovány. K naplnění programu muzeum staví nebo upravuje budovu a její prostředí, aby vyhovovalo uložení sbírek a aby s použitím výtvarných prostředků a v působivém prostředí předvedlo veřejnosti.³¹ Budova muzea je tedy přizpůsobována potřebám prezentace muzejních sbírek. V důsledku je tedy potlačován charakter prostředí včetně jeho výtvarné výzdoby.³² Vlastní budova je v muzejní praxi prostředkem k realizaci.

30 CHARVÁTOVÁ 1957, s. 59–60.

31 Charvátová 1957.

32 *Typickou a charakteristickou ukázkou byla např. dlouholetá prezentace expozice animovaného filmu na zámku Kratochvíle, která bránila vnímat návštěvníkům výtvarnou výzdobu interiérů vrcholné kvality.*

Naproti tomu **památková prezentace** zachovává historickou architekturu společně s její náplní. Budova hradu nebo zámku je složitým, ale jediným exponátem, není prostředkem, ale hlavním dominantním exponátem. Odráží dobovou kulturu zařízení, technickou vyspělost, umělecké cítění. Ve svém celku dokládá životní úroveň, zájmy a zaměření určité skupiny společnosti. Interiéry památkových objektů mají převahu hmotných exponátů, které mají slohovou jednotu, nebo jsou vázány přirozenými historickými funkcemi. Pro starší období, pro které existuje jen málo hmotných materiálů, je sama stavební památka nejvýraznějším exponátem, protože její dispozice, forma či řešení a výzdoba dokládají dobu jejího vzniku.

Muzejní prezentace

Muzejní instituce, vzhledem k jejich sbírkotvorné povaze, průběžně doplňují své stávající sbírky novými akvizicemi. Nové akvizice jsou dané jednak zaměřením muzea, muzeem volených expozičních témat, ale i mimořádně hodnotnými nabídkami. K vysvětlení jednotlivých exponátů, řazených podle zvoleného tématu, využívá muzeum doprovodných prostředků, zvláště tam, kde je exponátů menší počet. Kombinuje vysvětlivky, texty, fotografie, grafy, mapy, využívá moderní techniku pro animaci, přiblížení problematiky, koncipuje výchovné programy apod. Spolupracuje s architekty a výtvarníky, aby výsledný celek byl pro návštěvníka působivý.

Švihov (okres Klatovy), hrad. Hodovní síň v 50. letech 20. století s počátky náznakové interiérové instalace. (Foto NPÚ ÚP, OPPO – pasport)

Mautendorf (Rakousko), hrad. Bývalé biskupské sídlo je dnes naplněno interaktivní instalací s využitím figurín, kopií mobiliáře i upravených počítačových programů. (Foto Naděžda Kubů)

Švihov (okres Prachaticy), hrad. Hodovní síň dnes. Původní náznaková instalace je postupně doplňována o zápůjčky ze svozových mobiliárních fondů, ale také akvizicemi historických předmětů. (Foto Naděžda Kubů)

Instituce muzeí proto raději pracuje s neutrálním prostředím určeným speciálně pro uložení a prezentaci muzejních sbírek, nebo v prostorách budov, kde lze pro výstavní účely provést žádoucí úpravy. Muzejní instalace rozděluje podle potřeb prostory do menších částí. Pracuje s panely, vitrínami, prosklenými skříněmi a textovými pasážemi. Jestliže je muzejní pracovník vázán dispozicí budovy, povahou prostorů, jejich výzdobou, je omezen ve výtvarném řešení, sestavení a uspořádání sbírek. Výsledná expozice je pak formována těmito omezeními nebo je naopak poškozena prezentace historických interiérů, jejich charakteru a výzdoby.

Galerijní prezentace

Galerijní uspořádání je dalším základním typem interiérové náplně. Jedná se stejně jako u muzejního typu o prezentaci upraveného prostoru pro exponáty, které nemají historickou vazbu na prostředí. Hlavní důraz je kladen na estetickou hodnotu děl, která jsou uspořádána podle druhů, škol, námětů, autorů, slohových období. Exponát působí na rozdíl od muzejního především svou uměleckou kvalitou. Galerijní prezentace nepoužívá v takové míře doprovodných prostředků jako muzejní, ale pracuje s nasvětlením, popiskami, sokly, či panely pro umístění exponátů. Výstavní prostředí je tedy opět prostředkem. Přesto je galerijní typ prezentace v případě jeho uplatnění v historickém interiéru přijatelnějším řešením než muzejní. Proto také některé památ-

Libochovice (okres Litoměřice), zámek. V přízemí zámku byla svého času vybudována historická expozice s tématikou J. E. Purkyněho. (Foto NPÚ ÚP, OPPO – pasport)

kové objekty bez zachovaného mobiliáře,³³ i klášterní celky,³⁴ posloužily pro umístění sbírkových uměleckých fondů, například Národní galerie a dalších.

Památková interiérová prezentace objektu

Památkové objekty jsou, jak bylo řečeno, samotnými a v kontextu s vnitřním zařízením jedinými exponáty. Protože odrážejí historický stav, nemohou být doplňovány žádnými muzejními praktikami, panely, texty, grafy, nebo technickým zařízením. Jinak je tento historický doklad porušen. Památková instalace, vázaná slohovým charakterem interiérů, nemůže a nesmí použít muzejních vitrín a dalších doplňkových prostředků.³⁵ „Vložit do prostoru výrazově čistého obsahově nebo opticky rušivý prvek, znamená oslabit historickou hodnotu památky, oslabit její výraz – poškodit ji.“³⁶

Při instalaci historických interiérů musí odborník – památkář vycházet z řady studií, analýz a výsledků průzkumů. Jsou to zaměření objektu, plánová a fotografická doku-

33 *Např. hrad Kost, expozice gotického umění Národní galerie v Praze.*

34 *Jiřský klášter na Pražském hradě, zámek (bývalý klášter cisterciáků) Zbraslav, později i Anežský klášter s expozicemi Národní galerie.*

35 *Zvážit je lze jen v těch nejzávažnějších konkrétních případech, vyžaduje-li to ochrana prezentovaných součástí historického mobiliáře.*

36 *CHARVÁTOVÁ 1957, s. 64.*

Karlštejn (okres Beroun), hrad. Trůnní křeslo v audienční síni. Ukázka realizovaného výkupu ojedinělého kusu nábytku z prostředků ISO MK ČR. (Foto správa SH Karlštejn)

Manětín (okres Plzeň-sever), zámek. Tento západočeský zámek byl v posledních letech obohacen výkupem souboru jídelního servisu a příborů historicky náležejícího dřívějším majitelům. Výkup byl proveden z prostředků MK ČR. (Foto Naděžda Kubů)

mentace, interiérový průzkum, soupisy inventáře, průzkum mobiliárních fondů, zejména historická analýza pohybu mobiliárních fondů v minulosti, po druhé světové válce, rozvozy na jiné památkové objekty, převody do muzeí, galerií, škol, dalších institucí a úřadů. Důležité jsou také genealogické vazby, obecné analogie, komparace a další. Bez těchto průzkumů a jejich použitelných výsledků nelze k interiérové instalaci přistoupit.

„Interiérová instalace vychází z historické individuality památkového objektu, z architektury a původní funkce vnitřku. Uplatňuje v něm památkový mobiliář i sbírky bez použití technik a moderní prezentace, ale s ohledem na historické uspořádání, v rekonstrukci nebo náznaku původní funkce a souvislostí“.³⁷

Zásadní je historické **spojení objektu s jeho náplní**. Instalace – uspořádání, vychází z vývoje objektu. Zdůrazňuje funkci interiéru, respektuje jejich systém a komunikační vazby. Při instalační práci musí být každý konkrétní předmět uplatněn v historicky dané situaci, na svém přirozeném místě a ve funkčním kontextu. Interiérová instalační koncepce je, jak vyplývá ze všech souvislostí, nejvhodnějším řešením pro hrady a zámky, a to jak z odborných teoretických, tak praktických důvodů.

37 BLAŽÍČEK 1962.

Červené Poříčí (okres Klatovy), zámek. Pro připravovanou instalaci bývalého habsburského zámku byla z prostředků MK ČR vykoupena bohatá výšivka Marie Anny Savojské, manželky Ferdinanda Dobrotivého. (Foto Naděžda Kubů)

Tyto charakteristiky jsou svými závěry aktuální a platné do dnešní doby a je třeba z nich při rozhodování o způsobu interiérové náplně památkových objektů, hradů a zámků, vycházet a respektovat je s ohledem na podmínky konkrétní památky, zachované historické mobiliární fondů a možnosti jejich návratu na místo jejich původu.

Terminologické upřesnění a stanovení rozdílů mezi jednotlivými druhy interiérového uspořádání je výsledkem práce specialistů památkové péče v období po druhé světové válce. Kromě Emy Charvátové se touto problematikou zabýval Oldřich Jakub Blažíček, později Ivo Hlobil, Ivan Muchka a další. Oldřich Jakub Blažíček znovu zdůraznil, ve svém materiálu *Minulost a současné otázky prezentace zámeckých interiérů*, že „hrady a zámky se svými inventáři jsou samy závažnými exponáty a vytvářejí prostředí, které neustupuje, nemá a nemůže být potlačeno nebo neutralizováno beze škody pro objekt i jeho náplň“.³⁸

Vyzdvihl také bohatství a rozmanitost interiérů hradů a zámků, které přečkaly v původní podobě, nejen dekorativní, ale s historickým mobiliárním vybavením různých slohů a období, různého typu a charakteru. Tyto interiéry je třeba uchránit a došlo-li k jejich narušení rehabilitovat a rekonstruovat.

38 *BLAŽÍČEK 1983, s. 15.*

Odborník – památkář připravující podklady k instalačním záležitostem by podle Oldřicha Jakuba Blažička měl vést i vlastní realizaci, která by neměla být svěřována „zadavatelským“ výstavním firmám. I v odborné sféře je však třeba součinnosti, aby byla respektována všechna hlediska, jak architektonické obnovy interiérů, tak jejich vybavení. Každý předmět v něm musí zaujmout přirozené a funkčně odpovídající místo, pro které vznikl. Pokud se mobiliář ocitá v poloze dekorativních předmětů, například při prezentaci historicky vzniklých sbírek, je i zde třeba vycházet z typologie dobové prezentace, z autentického stavu, dobových vazeb, souvislostí, způsobu zavěšování apod.

Navzdory existujícím metodikám a doporučením, která jsou stále aktuální, byla řada památkových objektů v následujících letech, zejména v 60. a 70. letech, doplňována nebo komplexně řešena expozicemi různého charakteru, především muzejního typu. Na hradech a zámcích vznikaly takzvané **vstupní a specializované historické expozice**.³⁹ Původně odborně tematicky připravované úvodní (vstupní) expozice, které měly přiblížit návštěvníkům širší historické souvislosti vývoje objektu či jeho specifické etapy a měly v tomto směru své opodstatnění, se postupně měnily v politicky a propagandisticky zaměřené, takže jejich původní historický i didaktický záměr ztrácel na významu.

Vstupní expozice se z hlediska zakomponování do prohlídkového okruhu rozlišovaly a dělily na expozice dvojího typu. Nedílnou součástí prohlídky objektu byly například na Českém Šternberku, Březnici, Orlíku, Kozlu, Častolovicích. Samostatné vstupní expozice byly často součástí prostoru pokladen, kde plnily jakousi funkci informačních center využívaných návštěvníky v době čekání na zahájení prohlídky. Jejich součástí bývaly vystavené historické doklady, které si čekající návštěvníci mohli sami prohlížet.⁴⁰ Prostory mnohých z nich slouží i v současné době pro informace o památkovém objektu, návštěvnických trasách, památkových objektech regionu, provozních dobách, kulturních akcích apod.

Specializované historické expozice vznikaly především na památkových objektech bez zachovaného původního vybavení, nebo na objektech, kde bylo toto zařízení záměrně eliminováno. Četné specializované expozice byly realizovány v klášterních a hradních areálech,⁴¹ ale i zámeckých objektech.⁴² Právě v nich lze sledovat nesoulad použitých výstavnických i dalších prezentačních prostředků s historickými interiéry, které byly potlačeny ve své původní podobě, funkci, výzdobě a především jako originální historický doklad.

Politicky motivovaná expozice osvobození středních Čech (Památník česko-sovětského přátelství) na zámku Jemniště, expozice národních výborů v Kroměříži, expozice muzea hudby na Litomyšli, expozice české státnosti na Zvíkově, expozice zemědělství na Kačíně, ale i historická expozice vývoje rybníkářství na Třeboni a další byly typický-

39 KUBŮ 1988; MUCHKA 1978; PETRŮ 1976.

40 Např. Horšovský Týn, Nové Město nad Metují, Náměšť nad Oslavou, Pernštejn.

41 Např. na Karlštejně, Křivoklátě, Zvíkově, Sázavě, v Plasích a dalších.

42 Např. v Třeboni, Hluboké nad Vltavou, v Kroměříži, Litomyšli, Jemništi, Libochovicích, Sychrově, Frýdlantě, Kačíně, Duchcově a dalších.

Dačice (okres Jindřichův Hradec), zámek. Skupinový portrét rodiny Hugo Philippa Dahlberga byl vykoupěn z prostředků MK ČR. Obraz byl součástí souboru dahlbergovského mobiliáře zámku Roztěž, prodaného Českomoravským novinářem a. s. (Foto NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích)

mi ukázkami necitlivých přístupů k historickým interiéřům, s obsahovými náplněmi bez jakékoliv vazby, nebo jen vzdálené návaznosti na historický vývoj samotného objektu. Interiéřy památkových objektů byly zaplněny panely překrývajícími celou plochu jejich stěn a jejich autentickou výzdobu. Návštěvníkům tyto expozice poskytovaly unifikované texty, fotografie, bez ohledu na historické prostředí, ve kterém byly umístěny. Právem byly návštěvníky kritizované. I hrad Karlštejn dostal na dlouhou dobu označení hradu, jehož architektura je krásná, ale v jehož interiéřech, vyjma intaktně dochovaných a expozičně nenarušených prostor kaple sv. Kříže, kostela Panny Marie nebo kaple sv. Kateřiny, není nic zajímavého. Přes všechny tyto peripetie si však většina zpřístupněných památkových objektů zachovala svůj původní historický mobiliář, který je základem pro další možné a žádoucí instalační práce v jejich interiéřech.

Vývoj poválečných názorů na problematiku interiéřové instalace i dalších způsobů prezentace, zejména muzejní v konfrontaci s pracemi Blahoslava Černého,⁴³ komplexně podchytil a charakterizoval také Ivo Hlobil.⁴⁴ Z jeho závěrů, ale zejména ze základní typologie a doporučení postupů při tvorbě interiéřové náplně hradů a zámků Oldřicha Jakuba Blažíčka,⁴⁵ lze vycházet i v dnešní době. Na základě důsledných interiéřových průzkumů, důkladné znalosti a analýz mobiliářních fondů, které lze provést díky zachované evidenci v poválečném vývoji, registraci rozvožů a svozů na ústředním pracovišti NPÚ,⁴⁶ mohou být rehabilitovány interiéřy dalších hradů a zámků, nejen stát-

43 ČERNÝ 1963.

44 HLOBIL 2008, s. 43–59; *původní studie byla publikována v roce 1982.*

45 BLAŽÍČEK 1983; BLAŽÍČEK 1971; BLAŽÍČEK 1989.

46 *Jednotlivým územním odborným pracovištím NPÚ schází potřebné podklady tak širokého dosahu a ani v archivech nejsou vždy tyto informace k dispozici. Přesto i oni stojí za velice úspěšnými rehabilitacemi interiéřů památkových objektů ve své správě, např. Červená Lhota, Hradec nad Moravicí, Rožmberk a další (viz Výroční zpráva NPÚ za rok 2009, Praha 2010, s. 20–21).*

Mnichovo Hradiště (okres Mladá Boleslav), zámek. V r. 2009 byla realizována z prostředků MK ČR koupě ojedinělého portrétu Albrechta z Valdštejna. (Foto NPÚ ÚP, OPPO)

ních, ale také městských, obecních nebo soukromých.⁴⁷ Pro tuto rehabilitaci lze nadále plně využívat všech materiálů NPÚ ÚP. Nabízí se i řada dalších řešení k rekonstrukci historických interiérů a jejich instalací, k nimž se v posledních letech nezastupitelně

47 Např. zámek Humprecht (KUBŮ 2009), hostinský trakt a hradní křídlo na Valdštejně (GIRSA – STRNADOVÁ 2007), starý zámek v Chudenicích, zámek Šluknov, KRÍŽOVÁ 2009, s. 429–432; zámek Děčín KRÍŽOVÁ 2005, s. 432–436, zámek v Boru u Tachova, zámky v Chyši nebo v Potštejně.

a významně zařadily i výkupy původních historických mobiliárních fondů či analogických předmětů za účinnosti a finanční podpory Ministerstva kultury ČR.⁴⁸

Doplňování mobiliárních fondů hradů a zámků pro instalační účely

Na památkové objekty, hrady a zámky, lze doplňovat původní historické mobiliární fondy několika způsoby, z nichž byla v posledních letech řada realizovaná. Otázka doplnění mobiliárního fondu je aktuální na mnoha objektech:

– Na hradech a zámcích, které sice zachovaly in situ podstatnou či menší část původního vybavení, vyskytnou se však možnosti jeho doplnění o jednotlivé předměty či soubory, tvořící v minulosti nedílnou součást inventáře. Díky historickým okolnostem se dostaly mimo památkový objekt (část děleného dědictví nebo dar rodinným příslušníkům, dar bývalým zaměstnancům či dar za prokázané služby, prodej předmětů z různých, zejména finančních důvodů, válečný a poválečný rozprodej, odvozy mobiliáře nebo jeho stěhování mezi rodovými objekty ad.). Současné okolnosti umožňují navrácení a scelení fondu pomocí výkupu. Takové akvizice byly realizovány v případě zámku Sychrov, Kunštát, Manětín, Bítov nebo liechtensteinských hradů a zámků Šternberk, Valtice, Lednice ad.

– Na hradech a zámcích, které mají podstatnou část historického mobiliáře využitou v instalovaných interiérech, jejich některé autentické předměty se však nezachovaly. Analogickým způsobem je lze nahradit díky možnostem výkupu slohově odpovídajícího fondu nebo díky rodovým a historicky daným souvislostem. Takto byly doplněny rodové fondy Dahlbergů na Dačicích výkupem mobiliáře ze zámku Roztěž, rodové fondy Chotků, speciálně předměty osobního charakteru z bývalého majetku Žofie Chotkové pro zámek Velké Březno. Obdobně je řešena i situace zámku Slatiňany, kde je třeba vedle navrácených autentických materiálů doplnit interiéry o analogické předměty.

– Na hradech a zámcích, které nemají zachované autentické zařízení, byly nebo jsou v současnosti připravované na zpřístupnění a je třeba v nich vytvořit rekonstruovanou či naznačenou podobu interiérového vybavení. Klasickým příkladem je hrad Švihov, který si nezachoval původní vybavení, za posledních majitelů byl využíván výhradně pro hospodářské a skladovací účely. Kvalita a výjimečnost zachované architektury jej

48 *V dubnu r. 2008 byl realizován rozsáhlý výkup liechtensteinských fondů pocházejících svým původem ze zámku Valtice, Lednice a Šternberk. Výkup byl hrazen z prostředků Ministerstva kultury ČR a byl uskutečněn prostřednictvím aukční síně Christie's v Amsterdamu. Vykoupené předměty, nábytkové soubory, obrazy, tapisérie, jsou doloženy v historických inventářích zmíněných objektů, v jejich popisech a konečně i ve fotodokumentaci (např. fotografie knižete Františka I. z Liechtensteinu s manželkou Elsou v rokokovém salonu ve Valticích z roku 1935, viz WILHELM 2005, s. 16; k nákupům původního mobiliáře ze sbírek rodiny Liechtensteinů pro bývalé Liechtensteinské hrady a zámky, viz SEDLÁKOVÁ 2008, s. 390, poz. 13). Nabízejí se i možnosti výkupů ze soukromého vlastnictví, pokud se tam historické fondy hradů a zámků dostaly v minulosti např. formou darů bývalých vlastníků, odkazy apod. Tak byl např. vykoupen v r. 2009 porcelánový jídelní servis a soubor příborů, původem ze zámku Manětín, nebo nábytkové soubory pro zámek Kunštát na Moravě.*

Dačice (okres Jindřichův Hradec), zámek. Marie Anna Louisa von Ostein, roz. Dahlberg. (Foto NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích)

určila pro vytvoření náznakové instalace. Ta byla v základech instalována již v době 50. let pomocí svozových fondů. V současné době se předpokládá další uvážené doplnění instalace tak, aby dokumentovala ojedinělou historickou situaci hradního života, i když v rekonstruované podobě. Podobná situace nastala na zámku v Nebíloveh, aktuální je na zámku v Červeném Poříčí, kde je mimo jiné třeba respektovat význam bývalého habsburského majetku i cennou malířskou výzdobu interiérů.

K doplnění interiérových instalací a získání historického materiálu uměleckého charakteru i předmětů denní potřeby s dokumentační vypovídací hodnotou lze pro památkové objekty získat výkupy i uvážlivým převodem například pozůstatostí od Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových. Právě v těchto fondech lze nalézt předměty, které se na hradech a zámcích nezachovaly, často byly vytrženy jako nehodnotné (historický textil – záclony, damaškové ubrusy, prostírání, hry a hračky, staré vánoční

Lot 275, 438 in situ, Schloss Feibitzberg, Valtice

Valtice (okres Břeclav), zámek. Největší akviziční akcí pro památkové objekty byl výkup liechtensteinských fondů na aukci v Amsterdamu v r. 2008. Vykoupeny byly původní obrazové a nábytkové fondy pocházející ze zámků Lednice, Valtice a Šternberk. (Foto Katalog k aukci 1. 4. 2008 Amsterdam)

Šternberk (okres Olomouc), hrad. Soubor křesel s gobelínovými potahy z 18. století byl rovněž vykoupěn na aukci v Amsterdamu v r. 2008. (Foto Katalog k aukci 1. 4. 2008, Amsterdam)

ozdoby, kuchyňské nádobí apod.). Jsou však dokladem určité doby a bez jejich využití by nemohly vznikat rekonstrukce prostor kuchyní, prádelen, mandloven apod.

Pozůstalosti nabízí Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových Ministerstvu kultury ČR, které je nabídne Národnímu památkovému ústavu. Zpravidla po prohlídce na místě určí Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, po konzultaci s regionálními pracovišti a správami objektů ten památkový objekt, na kterém mohou být předměty účelně využity nebo dočasně deponovány se záměrem jejich blízké instalace. Po uzavření smlouvy o převodu majetku vyhotoví Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, pověření osobě, která vybrané předměty osobně převezme.

Výkupy předmětů kulturní hodnoty či prohlášených kulturních památek lze realizovat pomocí programu MK ČR - ISO C. Vytipovaný předmět či soubor předmětů musí projít schválením nákupní komise při Národním památkovém ústavu, ústředním pracovišti. Komise posoudí předložené návrhy a v souhrnné podobě je předloží MK ČR, odboru muzeí a galerií, k jeho komisionálnímu schválení. Souhrnně vyplněná žádost za všechna regionální pracoviště NPÚ musí být doplněná doporučením komise NPÚ a znaleckými posudky (v případě finančního požadavku přesahujícího 300 000 Kč).

V závažných případech lze u prohlášených kulturních památek využít možnosti uplatnění předkupního práva státu prostřednictvím Ministerstva kultury, odboru památkové péče. Touto cestou byly získány v posledních letech cenné historické soubory i jednotlivé předměty, které významně obohatily a obohatí interiérové instalace hradů a zámků Švihov, Horšovský Týn, Kladruby, Červené Poříčí, Kunštát, Slatiňany, Dačice a další.

Možností výkupu kulturních památek nebo předmětů kulturní hodnoty disponují podle svých finančních možností i jednotlivá pracoviště Národního památkového ústavu, územní pracoviště nebo správy objektů. Vždy by měl však proběhnout takový výkup po vzájemných konzultacích s odborným pracovníkem, který zodpovídá za instalační náplň příslušného památkového objektu nebo byl instalačními pracemi pověřen.

Valtice (okres Břeclav), zámek. Květinové zátiší od Jana Pietera Brueghela bylo součástí historické umělecké výzdoby zámku Valtice, zakoupeno na aukci v Amsterdamu. (Foto NPÚ ÚP, OPPO)

Interiéry hradů a zámků a jejich obraz v historických pramenech

Eva Lukášová

Ikonografické a písemné prameny k historickému interiéru šlechtických sídel

Pohled na interiéry šlechtických sídel a jejich obraz v minulosti prostřednictvím historických pramenů je ve srovnání s pozorností, jež byla historiky a historiky umění odedávna věnována samotné architektuře hradů a zámků či dějinám místa, disciplínou relativně novou. Při studiu historického interiéru a tvorbě památkových interiérových instalací je také v prostředí českých a moravských aristokratických sídel možné využít dodnes dochované ikonografické a písemné prameny, poznatky získané identifikací hmotných památek zámeckých sbírek a mobiliárních fondů i existujících interiérových dekorací z různých období.

Majitelé některých hradů a zámků uchovávali ikonografické památky – zobrazení vlastních či jiných, nezřídka obdivovaných interiérů ve svých sbírkách. Pro rodiny, jimž bylo šlechtické sídlo často po staletí domovem, měly tyto artefakty především význam rodinné památky – na blízké osoby, které zde pobývaly, na ve své době nové a elegantní zařízení, jež bylo do zámku pořízeno. Množství zobrazení zámeckých interiérů v akvarelu či v kvašové malbě provázející konec 18. a zejména dekády století 19., je příznačné pro dobovou módu, jež ovlivnila objednávky těchto děl.

Na památeční charakter zobrazených interiérů ukazují i popisy a texty, které je někdy doprovázejí, jména osob, jež jsou zachyceny, názvy místností a jména jejich obyvatel.

Fotografické techniky pak od druhé poloviny 19. století rozšířily ikonografické prameny o celé série zobrazení zámeckých prostor, vzácněji i o neformálnější pohledy na momentkách.

Tyto nezastupitelné ikonografické prameny jsou však zachovány jen pro některé ze zámků a přibližují skutečný zlomek prostor sídel. V českém prostředí se s nimi setkáme ve větší míře spíše jako s pramenem pro období 19. a počátku 20. století. Ač byla v rámci evropského bádání historická ikonografie interiéru publikována soustavněji až od 60. let 20. století například v dílech Maria Praze,⁴⁹ Johna Cornforthe,⁵⁰ Petera Thorntona⁵¹ či Charlotty Gere,⁵² je osud hlubšího studia dalšího významného historického pramene – studia písemných památek – historických inventářů, korespondence,

49 PRAZ 1964.

50 CORNFORTH 1985; FOWLER – CORNFORTH 1974.

51 THORNTON 1978, 1984.

52 GERE 1989; DAVIDSON - MC.CARRON-CATES - GERE 2008; GERE – FOCARINO 1992.

Veltrusy (okres Mělník), zámek. Inventář zámku zvaného Insel/Ostrov ve Veltrusích z r. 1776 patří mezi nejpodrobnější prameny k historickému zámeckému interiéru po polovině 18. století. Dokládá nejen vnitřní zařízení, portrétní galerii Chotků, zámeckou obrazárnu a sbírku předmětů uměleckého řemesla, ale i tapety, lambrisy, žaluzie, kamna a celé vybavení hospodářské části zámku. Byl sepsán jako druhový s přesnými odkazy, ve které místnosti se uvedené předměty nacházejí. (Foto Státní oblastní archiv v Praze, fond VS Chotek tamtéž)

deníků, ve spojení s odbornou prací při prezentaci historického interiéru záležitostí ještě mnohem novějšího data. Ve své pozoruhodné souhrnné stati k historii a filosofii vnímání a recepce šlechtických sídel odbornou i širokou veřejností v průběhu 20. století uvádí přední anglický historik umění a specialista pro oblast šlechtických sídel Giles Waterfield,⁵³ že teprve první práce Petera Thorntona a okruhu specialistů Victoria and Albert muzea, kteří se věnovali i exaktním písemným pramenům, pomohly v Anglii postupně prosadit jiný než *mýtický* pohled na interiéry zámeckých obydlí. V našem prostředí je soustavnější pohled na tuto problematiku v souvislosti s historickým interiérem datován od poloviny 90. let 20. století, publikované výsledky však způsobily, že se o tuto oblast pramenů začali zajímat i specialisté, kteří se dříve při vytváření interiérových instalací o tyto podklady neopírali.

Z evropského pohledu existuje i v této oblasti určitá výjimka a tou je studium historie panovnických paláců a zámků, jež bylo vždy, v souvislosti se zaměřením na národní dějiny, v popředí studia aristokratických sídel vůbec. Jejich umělecké sbírky byly předmětem soupisů a katalogizací, někdy i obrazových, již v dobách svého vzniku. Písemné doklady vážící se ke sbírkám a zařízení sídel – například paláců britské koru-

53 WATERFIELD 2009.

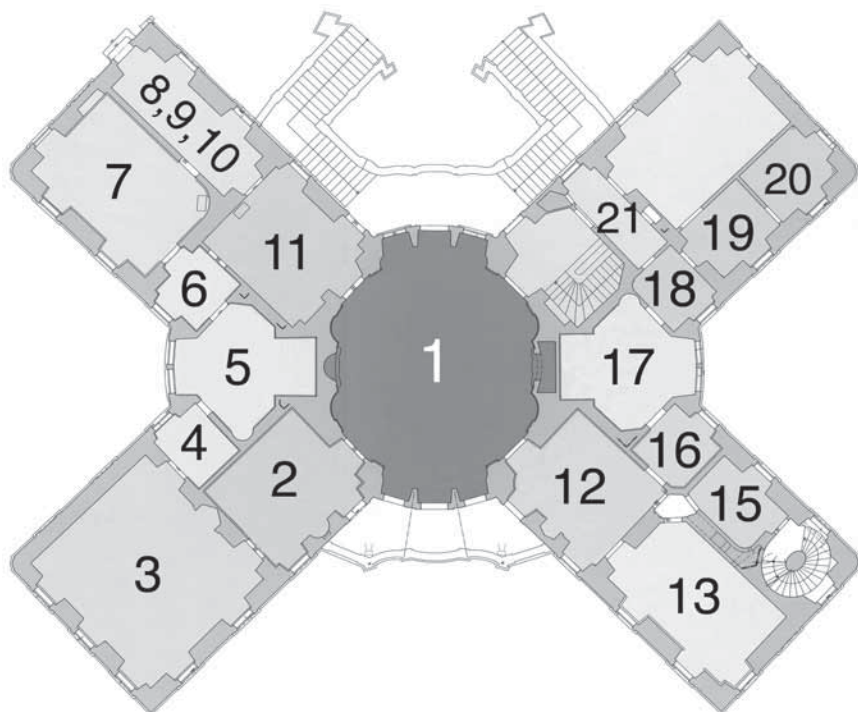

Veltrusy (okres Mělník), zámek. Deníkové záznamy si Václav Antonín Chotek, stavitel zámku ve Veltrusích, vpisoval, jako mnozí jeho současníci, do tištěných ročních kalendářů (Titular Calender). Obsahují řadu záznamů, vztahujících se k jeho venkovským sídlům. V roce 1705, kdy V. A. Chotek pořídil svému prvorozenému synu prvního učitele, věnoval mu kalendář tento nový kantor. Výpravné věnování je v českém jazyce a může být pravděpodobně jediným dokladem skutečnosti, že V. A. Chotek hovořil či rozuměl česky. (Foto Státní oblastní archiv v Praze, fond RA Chotek tamtéž)

ny či francouzského dvora byly příležitostně i publikovány, soustavněji pak od 19. století. Interiéry venkovských zámků a městských paláců aristokracie a jejich zařízení byly předmětem zájmu jen v některých zemích, zde patří jedno z čestných míst francouzské historiografii, kde byly historické inventáře těchto sídel častěji publikovány již od konce 19. století, včetně například inventáře historicky významných interiérů *L'Hôtel de Rambouillet* vydaných v roce 1894.⁵⁴ Mnohé prameny ke sbírkám a zařízení paláců a venkovských vil byly publikovány také italskými historiky a archiváři od 70. let 19. století.

U nás byla takováto pozornost věnována inventářům rudolfínským, písemné památky a citace historických inventářů jsou však obsaženy i v díle Augusta Sedláčka, objevují se jako materiálie ve svazcích Památek archaeologických, v Časopise společnosti přátel starožitností. Inventáře byly publikovány v některých studiích vzniklých jako výsledky zpracování archivních fondů ve státních archivech, ve Sborníku archivních prací a jinde. Citace mnohých těchto pramenů obsahují i stavebně historické průzkumy architektonických památek, postupně zpracovávané specialisty ze SÚRPMA a NPÚ, využity byly zejména jejich části, týkající se architektury a rozvržení stavby při

54 THORNTON 2001

Veltrusy (okres Mělník), zámek. Studium dochovaného inventáře Veltrus z roku 1776, dochovaných interiérů zámku, jejich dekorací a autentického zámeckého mobiliáře umožnilo identifikaci podoby interiérů zámku ve 2. třetině 18. století, včetně rozložení původních barokních apartmánů. Identifikovány byly také součásti výzdoby, obrazové galerie a mobiliář z tohoto období, jež se ve velkém rozsahu zachovaly.

Půdorys piana nobile veltruského zámku: Na centrální kruhový velký sál (1) navazují další místnosti zcela společenské funkce: obrazárna; (2), salon s portréty císařské rodiny (3), táflový pokoj s rodinnými portréty (12), krbový pokoj (11). Na ty pak navazují apartmány s ložnicemi (5, 7, 17), s kabinety (4, 6, 8, 16, 18), předpokoji (9, 19, 21) a retirádami (10, 14), pokojem pro komorníka (15) a komornou (20) a jiné místnosti (například charakteru pracovní) s dalším lůžkem (13). Také tyto prostory byly součástí reprezentačních místností a s výjimkou místnosti pro služebnictvo měly všechny nákladnou výzdobu a zařízení, a to včetně retirád. V případech významných návštěv byly apartmány učeny hostům, v nejvýznamnějších případech (při návštěvě panovnického dvora) i včetně apartmánu majitelů. Toto rozvržení se s některými změnami udrželo přes celé 19. století (dokládá je také inventář z roku 1864) až do zestátnění zámku. Při zpřístupnění zámku po 2. světové válce pak autoři interiérové instalace vytvářeli názvy a funkce prostor podle vlastní představy, nerespektovali ložnice ani další místnosti a další prostorům zcela smyšlená pojmenování – jako například přijímací salon původní ložnici, kuřácký salon kabinetu s papírovými tapetami a podobně, jak dokládá zachovaná dokumentace z NPÚ ÚP. (Foto půdorysu NPÚ ÚOP středních Čech, identifikace interiérů Eva Lukášová)

LUKÁŠOVÁ 2005, s. 135, obr. 12.

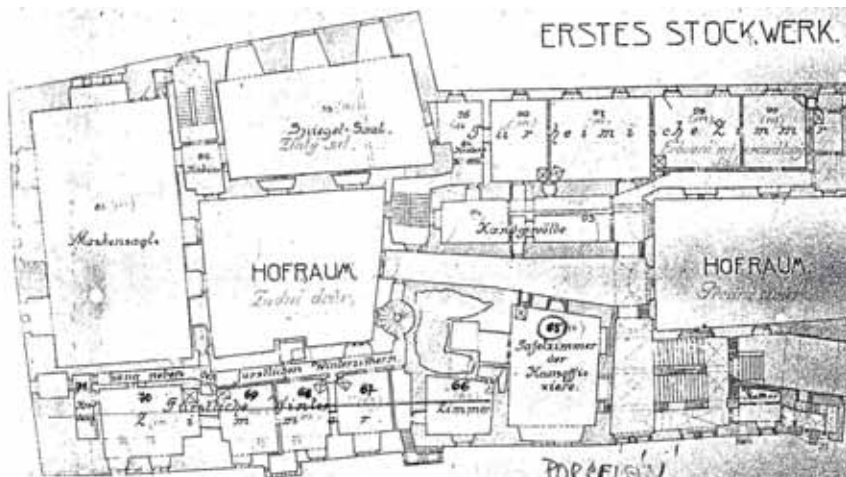

Český Krumlov. Inventář schwarzenberské rezidence v Českém Krumlově z roku 1732 popisuje mimo jiné i dodnes dochované vybavení a textilní dekorace soukromé kaple v původním barokním apartmá kněžny, jež bylo obnoveno podle historických pramenů, včetně kopií historických textilií. Za vzor pro vytvoření kopií posloužila jediná autentická textilní tapeta z červeného brokátu, dochovaná in situ v soukromé kapli a uvedená i v tomto inventáři (rothen Procatel). (Foto NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích)
 LUKÁŠOVÁ 2007, s. 449, obr. 1.

zkoumání stavební historie objektů. Ve své práci vztahující se ke studiu a prezentaci šlechtického interiéru se písemným pramenům věnoval již před devadesátými léty 20. století Ivan Prokop Muchka.⁵⁵ Od 90. let se pak staly větším předmětem zájmu historiků zabývajících se dějinami každodenního života společnosti.

Písemné historické prameny podávající obraz aristokratických sídel v Čechách a na Moravě jsou zachovány pro mimořádně velký počet hradních a zámeckých obydlí a nezřídka pro mnohá historická období. Mezi nejvýznamnější z nich patří historické inventáře majetku z pozůstalostních a fideikomisních spisů, inventáře výjimečně pořizované i při jiných příležitostech, testamentsy, účetní doklady, rodinná a ostatní korespondence, deníky, pamětní zápisy a pamětní knihy, cíleně pořizované soupisy uměleckých předmětů a uměleckých či jiných sbírek, spisy k majetkovým sporům, nařízení o chodu domácnosti, pokyny pro řemeslníky a služebnictvo a další. Nutno zmínit prameny literární, beletrii a vzpomínky pamětníků, publikované zejména v posledních dvou dekadách. V archivních fondech provázejí písemnosti také památky ikonografické, mapy, plány, kresby, fotografie i předměty trojrozměrné, pečtidla, ale i některé předměty z původního mobiliáře zámků. V různých archivních, muzejních či zámeckých fondech jsou zachovány také historické plány vztahující se ke stavbě či přestavbě sídel, které mohou obsahovat půdorysy, v některých případech opatřené i názvy místností, či návrhy interiérové výzdoby.

55 MUCHKA 1976, 1979, WAGNER – MUCHKA – NETKOVÁ 1979.

Český Krumlov, zámek. Půdorysný plán prvního patra českokrumlovského zámku uvádí mimo jiné i zimní apartmá knížete (Fürstliche Winter Zimmer(n)), popsány jako jeden celek. K identifikaci funkce, dekorací a zařízení jednotlivých prostor zimního apartmá a jejich proměn v 18. a 19. století přispěly historické inventáře pokojů, zachované v nepřetržitém časovém sledu od poloviny 18. do 2. poloviny 19. století. (Reprofoto NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích)

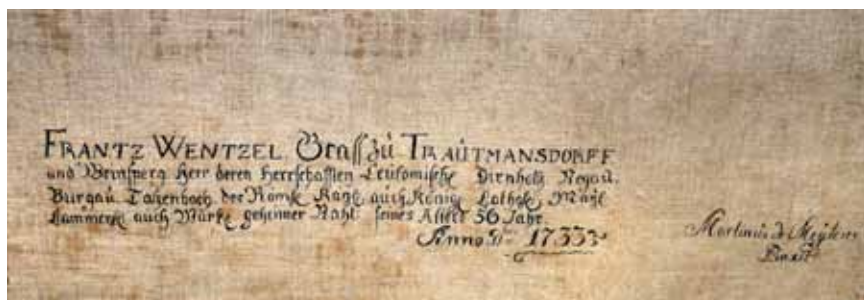
Pro studium historického interiéru, jež by mělo vést také k poučené prezentaci českých a moravských šlechtických sídel při zpřístupnění hradů a zámků veřejnosti, se v našich zemích naskytá příležitost, která je pro mnohé naše evropské kolegy v oboru nedostupná. Téměř všechny archivní fondy zahrnující výše zmíněné písemnosti a jiné archiválie, uložené v rodinných archivech, archivech velkostatků, ve fideikomisních spisech, se nachází v síti státních archivů České republiky a jsou přístupné odborné veřejnosti. Některé písemné památky, včetně několika inventářů z dob posledních majitelů, jsou obsažené v agendě fondu Státní památkové správy a Státní památkové správy – dodatky a v dalších fondech památkové péče v Národním archivu, pamětní

Český Krumlov, zámek. Zachované zvonkové vedení pro služebnictvo je významnou součástí dochovaných interiérů zimního apartmá knížete na zámku Český Krumlov. Také historická technická zařízení interiérů si vyžadují ochranu a respekt k uchování i při zpřístupňování těchto prostor veřejnosti. (Foto Ladislav Bezděk)

Portrét Františka Václava, hraběte z Trautmansdorffu, majitele Litomyšle, je součástí rodové galerie hrabat Schliků, mezi něž se provdala Františkova sestra Marie Eleonora, a byl stejně jako některé další portréty rodové galerie v minulosti opatřen popisy na reversu plátna. (Foto Eva Lukášová, Gabriela Čapková)

Záznam ze zadní strany plátna portrétu Františka Václava z Trautmansdorffu. Podle záznamu se hrabě nechal portrétovat ve věku svých 56 let – v roce 1733 – Martinem Meytensem (či jeho dílnou). Společně s ním si portréty objednali i jeho sestra Marie Eleonora a její manžel František Jindřich Schlik. Historické popisy, značky a čísla na reversech a rámech jsou významným pramenem pro identifikaci, vždy si však vyžadují kritické posouzení. V žádném případě by neměly být odstraňovány, ani při konzervačních a restaurátorských zásazích. (Foto Eva Lukášová, Gabriela Čapková)

knihy, záznamy o uměleckých sbírkách či deníky mohou být i součástí původních mobiliárních fondů sídel a jejich historických knihoven.

Většina rodinných archivů a písemností z hospodaření velkostatků je v mnoha evropských zemích stále součástí soukromého rodového majetku, nezřídka uložená v původních historických prostorách archivních místností hradních, zámeckých či palácových budov, a to dokonce i v případě, že ostatní původní zámecký mobiliář se již téměř nedochoval. Za všechny připomeňme *rodinný archiv hrabat Deymů ze Stříteže* v Horním zámku (Oberes Schloss) v Arnstorfu v Bavorsku či *archiv vévodů z Beaufort* v intaktním historickém interiéru archivní budovy jednoho z křídel zámku Badminton v anglickém hrabství Gloucestershire. Tak tomu bývalo i v mnoha zámcích v našich zemích, mimo jiné na chotkovské Kačině v knihovním křídle zámku, donedávna i na Mnichově Hradišti, a dnes stále ještě díky existenci pobočky státního oblastního archivu například na zámku Český Krumlov. Daní za poválečné konfiskace a převozy však byly v některých případech také ztráty a zničení těchto památek.

Historické inventáře šlechtických sídel

Historické inventáře – soupisy majetku šlechtických sídel jako prameny úřední povahy mohou zachycovat reprezentační prostory i řadu dalších částí zámeckých areálů, včetně všech zde se nalézajících movitostí, záleží však na okolnosti, zda byly sepsány jako komplexní či dílčí či zda se zachovaly torzálně. Datačně jsou v počtu, jenž již nelze považovat za ojedinelý, uchovány přibližně od 16. století (připomeňme například *inventář telčský z let 1586–1587*), s dalšími staletími jejich četnost a rozsáhlost stoupá. Dnešní uspořádání archivních fondů stále uvnitř původních rodových agend respektuje kdysi zavedenou skladbu, a tak lze tyto prameny pro konkrétní sídlo, zejména pozůstalostní inventáře, nalézt na různých místech, nejčastěji v rodinných archivech a archivech velkostatků, v rodových fondech jiných rodů – předchůdců v držbě či takzvaně cizích rodů, zahrnutých do některých rodinných archivů, v pozůstalostech provdaných dcer ve fondech rodu manžela i ve zcela jiných konvolutech.

Specifickým pramenem jsou inventáře fideikomisního rodového majetku uložené ve fondech fideikomisů, dokládající rozsah svěřenství, jež mohlo zahrnovat peněžní, nemovitě i movité přísně nedělitelné vlastnictví. Institutu fideikomisu a jeho souvislosti s dochovanými sbírkami a mobiliárními fondy hradů a zámků v České republice byla v nedávné době věnována pozornost ve stati autorky,⁵⁶ jež je také příspěvkem k vyvrácení dalšího mýtu svázaného se šlechtickými sídly – rozšířenou představou, že řádná správa zděděného majetku včetně uměleckých sbírek a zařízení byla zabezpečena pouze rodovým povědomím a osobní zodpovědností dědiců v mnoha následných generacích. Právní instituce fideikomisu, jehož statut byl pro každé rodové svěřenství potvrzen panovníkem, spadala pod zvláštní jurisdikci bdící nad správným hospodařením, dodržováním případné povolené míry zadlužení a jejím vypořádáváním i nad přísně stanovenými požadavky na osobní záležitosti fideikomisního dědice, zejména vyloučení morganatického sňatku. Fideikomis, v našich zemích ve velké většině zahrnující i movitý majetek rodu, přispěl rozhodujícím způsobem ke skutečnosti, že se

Kačina (okres Kutná Hora) zámek. Interiér Kačiny anonymního autora z 2. třetiny 19. století zachycuje salon v přízemí dnes nepřístupného levého kolonádního křídla zámku. Přes rozptýlení mobiliáře v 50. letech 20. století byla při identifikaci dochovaných původních předmětů ze zámku nalezena většina zde zobrazeného vybavení, mimo jiné série kvašových maleb italských památek a italských lidových krojů, psací stůl a křesílko k němu, jedna ze žardiniér, jeden z drobných stolečků rámuující psací stůl po obou stranách, i knihovnička s etažérem z levé strany vyobrazení – ty se zachovaly dvě a jsou známé i z jiných pohledů do choťkovských interiérů. (Foto Jan Kříž)
 LUKÁŠOVÁ 1999.

v českých a moravských zámčích zachovaly v nebyvalé míře sbírky a zařízení sídel, často zde uchovávané po mnohá staletí, přes historické peripetie až do současnosti.

Inventární soupisy, jejichž pořízení fideikomisu vyžadoval minimálně při dědickém řízení, zachycují stav veškerého majetku vloženého do svěřenství, také umělecké sbírky, zařízení zámků a vybavení jejich hospodářského zázemí – pokud byly tyto movitosti ustaveny fideikomisní součástí. Do svěřenství byly vkládány i rodinné archíválie, jakými byl například *rodinný archiv hrabat Schliků ve schlikovském fideikomisu založeném roku 1672*,⁵⁷ zámecké a palácové knihovny, kočáry a povozy a mnohé další movité součásti sídel.

Způsob zápisu jednotlivých položek v historických inventářích je rozlišný a různá je také vypovídací hodnota, kterou tyto prameny mohou ve vztahu k historickému interiéru podávat. Inventáře byly často sepisovány po místnostech, v mnoha případech jsou uvedeny názvy místností podle funkcí, podle osoby, jež je obývala nebo podle zvykového názvu, mohou být však také pouze označeny číslicí. Inventáře movitostí mohou být sepsány také jako druhové, například soupisy obrazů, plastik, kresby a grafiky, nábytku a zařízení, porcelánu, skla, předmětů z drahých kovů, cínu a mosazi, oděvů, bílého prádla, hudebních nástrojů, knih, archíválií, divadelních kostýmů – pokud uve-

57 LUKÁŠOVÁ 2009.

Kačina (okres Kutná Hora) zámek. Interiér pokoje Karoliny Chotkové (Linis Zimmer) na kresbě pravděpodobně některého z bratrů Chotkových zachycuje podobu tohoto prostoru v prvním patře zámku Kačina v roce 1867. Toto patro je součástí muzejní expozice Národního zemědělského muzea. Podoba Karolinina rohového pokoje posloužila jeho předobraz pro interiérovou instalaci dámské pracovny v pianu nobile v přízemí zámku, který má podobnou rohovou dispozici. (Foto Květa Křížová) LUKÁŠOVÁ 1999.

deme alespoň některé z položek, vztahujících se zejména k pianu nobile a společensky s ním svázanými prostory. Vzácně jsou popsány i interiérové dekorace místností – tapety či lambrisy (v mimořádném rozsahu odpovídajícím jejich nákladnosti, jsou pečlivě popsány například v *inventáři chotkovského zámku Insel/Ostrov ve Veltrusích z r. 1776*).⁵⁸ Pro některé zámky existují i inventáře sbírkové, sepsané kustody rodového sídla, lze připomenout druhové *sbírkové soupisy obrazů, tapiserií, zbraní a dalších souborů ze zámku Hluboká, pořízené za Adolfa Josefa ze Schwarzenbergu r. 1889*, opatřené odbornými popisy, i kresbami značek porcelánu a zbraní.

Mnohé inventáře jsou kombinací obého a nepříliš často jsou u jednotlivých předmětů druhových soupisů poznámky odkazující na místo jejich uložení v místnostech

58 LUKÁŠOVÁ 2005.

domu. Bývají také zachovány soupisy pouze jednoho či několika málo souvisejících druhů mobiliáře. Ty byly takto účelově sepsané, někdy se však jedná o zachované torzální soupisy původně z větších celků. Ojedinelým pramenem je pak soupis vlastnoručně sepsaný majitelem, tam lze najít i osobní poznámky – mezi takové patří i *inventář Kateřiny z Montfortu zachycující mobiliář zámku Jindřichův Hradec z roku 1604*.

Zcela výjimečně doprovází inventáře půdorysný plán patra s popisy místností, také- věto kresby či výkresy provází občas inventáře konce 19. století. Tento cenný pramen je třeba hledat spíše ve fondech historické architektonické dokumentace sídla.

Z řady úředních náležitostí, které historické inventáře provázely, je významným údajem často uváděné finanční ohodnocení předmětů, jež může upřesnit informaci o úrovni zařízení jednotlivých částí zámku či o rozdílnosti ve vybavení prostor pro jednotlivé členy rodiny či služebnictva. Dokládá také aktuální ocenění různých druhů mobiliáře a výzdoby interiérů, kde například textilní a čalounické dekorace z drahých látek patřily mezi nejnákladnější.

Interpretace historických pramenů a památkové interiérové instalace

Specifickým rysem zpřístupněných hradních a zámeckých interiérů v Čechách a na Moravě je proměna, kterou mnohé tyto prostory prošly po druhé světové válce. Samotné prostředí zámeckého obydlí bylo předmětem změny po staletí a záleželo na majiteli, která místa prošla proměnou a která zůstala ve stavu zděděném po předcích. Důvody uchování některých prostor v původní podobě byly v onom trvalém koloběhu změn uměleckého výrazu, vkusu a módy, nových společenských pohledů na životní styl a nových technických vymožeností, různé. V některých zámcích to byly ekonomické poměry vlastníka, které nedovolovaly přílišné změny, či okrajový zájem o určitý objekt a upřednostnění jiného venkovského sídla nebo jiné, klimaticky příznivější a pro modernizaci vhodnější části budovy. Příčinou mohla být také výstavba zcela nového křídla či nového obydlí v areálu. Řada rodin uchovávala reprezentační, často monumentální prostory jako dědictví po předcích, nechyběla ani rodová muzea, z nichž jedno z nejstarších představuje takzvaná *Románská komora na zámku Český Krumlov*,⁵⁹ či památné místnosti, jako byly *empirové pokoje na zámku Orlík*.

Po zestátnění všech hradů a zámků a zpřístupnění jejich vybraného souboru veřejnosti byly změny často úplné, mnohé objekty měly jiné využití. Interiéry u těch zámků, které byly otevřeny pro veřejnost, prošly mnohdy velkými úpravami, někdy byly přístupné jen některé místnosti, mnoho ostatních bylo používáno jinak. O to cennější je autentické dochování historických interiérů v některých těchto objektech, ať již ve zpřístupněných částech, či v prostorech určených pro depozitáře⁶⁰ a v bývalém hospodářském zázemí.

Při revitalizaci historických interiérů hradů a zámků, vytváření a úpravách historických interiérových instalací existuje možnost historické prameny využít, zhodnotit stále ještě dochované části interiérů a původní mobiliář a prezentovat veřejnosti pohled

59 SLAVKO 2010.

60 Např. *Zimní apartmá na zámku Český Krumlov (LUKÁŠOVÁ 2008) a další*.

na život a fungování aristokratického sídla v minulých staletích, ve všech jeho částech, reprezentačních i hospodářských.

Z hlediska estetického působení lze určitých úspěchů dosáhnout i při vytváření indiferentního historického interiérového prostředí, zvláště pokud jsou prezentovány cenné artefakty výtvarného umění a uměleckého řemesla. Tento způsob prezentace často nerespektuje původní rozvržení prostor, fungování domu. Lze také konstatovat, že bez hlubšího studia jsou s větším úspěchem vytvářeny ponejvíce interiéry vztahující se ke druhé polovině 19. století, případně počátku 20. století, které jsou nejvíce blízké současnému myšlení, současnému sociálnímu pojetí veřejného a privátního, současným sociálním vztahům. Pokud autoři interiérových instalací přistupují s těmito předpoklady i ke starším obdobím, výsledkem je vždy spíše romantický pohled na interiér dané doby, tedy ztvárnění nikoli například renesančního či manýristického prostoru, ale toho, *jak si období romantismu renesanci představovalo*. Překážkou je také snaha po zaplnění prostoru a aranžování drobností za každou cenu, která vychází také ze současného chápání, či dokonce snaha vložit jakousi privátnost či útulnost tam, kde nikdy nemohla být.

Studium příkladů obecné ikonografie evropského historického interiéru a zachovaných konkrétních zobrazení z interiérů českých a moravských hradů a zámků a jejich komparace s písemnými prameny, podávajícími často komplexní obraz o celém zámeckém areálu včetně jeho hospodářského zázemí, přináší základní informace o studovaném historickém interiéru.

Nezbytnou součástí práce na tomto poli je také studium zachovaného interiéru in situ, se všemi jeho pozůstatky interiérových dekorací a technických součástí a také identifikace zachovaného původního mobiliáře a sbírek.

Interpretace značně exaktních písemných pramenů, zachycujících podobu sídla, není v žádném případě mechanickou záležitostí, kterou je možno se zabývat bez důkladné znalosti historického vývoje interiérů evropských aristokratických sídel, bez znalostí zákonitostí sociálních vztahů v různých dobách, bez znalostí například závazné podoby apartmánů a dalších souvislostí. Přes veškeré detailní informace, které inventáře poskytují, je velmi rozdílné, jak dalece mohou být uvedené prostory ztotožněny s reálně dochovanými místnostmi a výše zmiňované předpoklady pomáhají vyvarovat se omylů. Rovněž identifikace jednotlivých předmětů mobiliárních fondů může přinášet obtíže, příčinou mohou být například příliš stručné popisy v soupisech, chyby, kterých se dopustili dávní úředníci při sepisování a které dělávali například v jim neznámých termínech, ve vyskytujícím se francouzském názvosloví, v kromělení jmen autorů, při opisování chyb jiných. Mezi takové patřily i opisované údaje ze zadních stran pláten z portrétních galerií. V některých případech se prokázalo, že tyto historické popisy, pocházející většinou z 19. století, a zároveň i údaje v časově odpovídajících inventářích, mohou být chybné.

Specifickou záležitostí jsou i otázky lingvistické, překlady inventářů, ze kterých čeština mizí po polovině 17. století, aby se pak opět objevila ve druhé polovině 19. století, lze kvalifikovaně provést pouze se značnými zkušenostmi s řadou těchto pramenů a zároveň se znalostí autentického mobiliáře, v některých případech dá pak odpověď na skutečný vzhled například uvedeného sedacího nábytku (Lehnsesseln, Armsesseln) až případné dosažené ztotožnění se zachovaným předmětem a podobně. Pro některé výrazy české ekvivalenty zcela chybí.

Kačina (okres Kutná Hora) zámek. Interiér pokoje Karoliny Chotkové, zobrazený na kresbě z roku 1867 je dnes instalován sbírkami Národního zemědělského muzea. Také první patro zámku, určené zejména v prvních dekadách existence Kačiny pouze pro mladší členy rodiny a významněji postavený personál (gubernantky, osobní sloužící zde pobývajících členů rodiny), bylo, jak dokládají inventáře, rozčleněno do apartmánů. Fotografie zachycuje stav v době přípravy muzejní expozice. (Foto Eva Lukášová)

Lze zcela souhlasit s názorem Gilese Waterfielda,⁶¹ že teprve studium těchto pramenů představilo současným generacím venkovský zámek v jeho skutečné podobě. Historické prameny představují zámek jako velký dům příležitostně určený pro pobývání a nocování značného počtu obyvatel a hostů a s propastnými rozdíly nejen mezi obydlím majitelů a personálu, ale i mezi sloužícími na různém stupni žebříčku zámecké hierarchie. Představují jej zároveň také jako dům zaplněný po staletí zde opatrovanými uměleckými sbírkami a rodovými památkami a ukazují nejen skutečné rozvržení a využívání jeho jednotlivých prostor, ale i změny v průběhu času, k nimž mohlo docházet. Popisy jednotlivých předmětů a dekorací místností jsou často jedinými informacemi o podobě a vybavení daného historického interiéru v určitém časovém období, prostý výčet předmětů zámeckých pokojů, apartmánů a domácnosti vypovídá i o životě jejich obyvatel. Zámek jako venkovské sídlo byl určen pro sezónní pobyty, někteří členové rodin se sem však uchylovali na delší dobu či natrvalo. Pamětní knihy, deníky či korespondence vypovídají o pořádání zábav, honů a karetních společností,

61 WATTERFIELD 2009.

nutých skutečnostech, o komorách, kam se ukládaly lampy, o domácích lékárnách, o vyhrazených prostorách, kde stály připravené hasičské stříkačky vedle měchů naplněných vodou, aby bylo sídlo rodu zachováno i pro věky budoucí. Takto je možno aristokratické sídlo dnes prezentovat veřejnosti a studium historických pramenů a jejich kvalifikovaná interpretace je pro tuto prezentaci základním předpokladem.

Přehled vybraných archivních fondů

Výběr archivních fondů byl sestaven s ohledem na původní rodová sídla dnes ve správě NPÚ, jejich mobiliární fondy, vybrané svozové mobiliární fondy a významné historické vazby na sídla a sbírky dalších rodů. Seznam vybraných fondů, uvedených podle oficiálních názvů archivní sítě, a jejich uložení byly pro účely této metodiky sestaveny a aktualizovány ve spolupráci s jednotlivými zde uvedenými archivními institucemi k listopadu 2011. Datace fondů uvádí rozsah let, z kterého pochází většina archiválií. Před lomenou závorkou / je letopočet, od kterého se ve fondu nalézají takzvaná priora tj. ojedinělé prameny starší, za lomenou závorkou / letopočet, do kterého jsou ve fondu zachována takzvaná posteriora, tj. ojedinělé prameny mladší.⁶² Fondy jsou přístupné v souladu s příslušnou legislativou, tj. pokud byly v archivech odborně zpracovány. Použité zkratky: RA – rodinný archiv; VS – velkostatek; ŮS – ústřední správa.

Archiv Pražského Hradu

Historické dokumenty úřadů spravujících Pražský hrad (od 16. stol.), písemnosti císařských archivů, jež provenienčně patřily na Pražský hrad, mj. fond Dvorní stavební úřad (1540–1860).

Archiv Národního muzea

Fond Herzogenberg – rodina (1700–1943); fond Šternberk – Manderscheid (1152–1850).

Národní archiv v Praze

RA toskánských Habsburků (1460/1766–1915); RA Metternichů Plasy (1209–1939).
Fond Fideikomisní spisy Praha (1564–1953); fond Státní památková správa/SPS a fond SPS dodatky/(1919/1953–1958/1964).

Moravský zemský archiv v Brně

RA Belcrediů Jimramov (1646–1947); RA Berchtoldů Buchlov (1202/1494–1945); RA Collaltů (1021–1947); RA Coudenhove-Honrichsů Kunštát (1821–1942); RA Dahlbergů Dačice (1306/1494–1945); RA Daunů Bítov (1251/1278–1904); RA Dietrichsteinů Mikulov (1097/1222–1944); RA Dobřenských Plandry (1601–1945); RA Dubských Lysice (1693/1762–1945); RA Dubských Zdislavice (1561/1656–1945); RA Harrachů Velké Meziříčí (1408/1649–1949); RA Haugviců Náměšť nad Oslavou (1300/1447–1945);

62 *Podkladem pro uvedené datace fondů jsou informace Národního archivu v databázi archivních fondů <http://aplikace.mvcr.cz/vozidla/peval/index.php> a informace archivářů jednotlivých archivních institucí.*

RA Kálnokyů Letovice (1290/1585–1947); RA Kouniců Slavkov (1272/1278–1960); RA Kuen- Lützwů Hrušovany nad Jevišovkou (1455–1945); RA Laudonů Bystřice pod Hostýnem (1608/1674–1945); RA Lichtenštejnů Moravský Krumlov (1572–1944); RA Magnisů Strážnice (1202/1296–1945); RA Mitrovských Dolní Rožínka (1203/1377–1943); RA Podstatských-Lichtenštejnů Telč (1210/1325–1945); RA Salm-Reifferscheidtů Budkov (1790/1810–1945); RA Salm-Reifferscheidtů Rájec nad Svitavou (1202/1227–1970); RA Seilernů Lukov (1562–1944); RA Seilernů Milotice (1082/1269–1945); RA Serényiů Lomnice (1522/1626–1939); RA Stillfriedů Vizovice (1573–1945); RA Strachwitzů Zdounky (1825–1939); RA Sylva-Taroucců Čechy pod Kosířem (1470–1944); RA Šternberků Malenovice (1713–1945); RA Thun-Hohensteinů – Kvasice (1275/1402–1945) RA Thurn-Taxisů Biskupice (1809–1944); RA Trauttmansdorffů Hostim (1872–1945) RA Ugartů Jevišovice (1480/1644–1843) RA Valdštejnů-Vartemberků Třebíč (1650–1947); RA Vraždů Police (1601/1643–1945); RA Vrbnů Holešov (1482–1957); RA Wallisů Moravské Budějovice (1504/1645–1945); RA Wansů Vranov nad Dyjí (1679–1943).

VS Batelov (1683–1945); VS Bítov (1640–1943); VS Brtnice (1537/1562–1947/1963); VS Boskovice (1636–1950); VS Brodek u Prostějova (1676/1733–1947); VS Břeclav (1520–1946); VS Bučovice (1571–1947); VS Budiškovice (1699/1733–1947); VS Buchlov (1514/1521–1949); VS Bystřice pod Hostýnem (1748–1929); VS Čechy pod Kosířem (1626/1699–1943); VS Dačice (1607–1947); VS Holešov (1629–1948); VS Jaroměřice nad Rokytnou (1545–1949); VS Jaroslavice (1585–1943); VS Jemnice a Staré Hobzí (1490/1589–1945); VS Jimramov (1457–1948); VS Kunštát (1596/1666–1948); VS Lednice (1578–1924); VS Letovice (1616–1942); VS Luhačovice (1640–1945); VS Lukov (1489–1945); VS Lysice (1660–1947); VS Mikulov (1570/1676–1949); VS Milotice (1611–1945); VS Moravská Třebová (1614–1945); VS Moravské Budějovice (1553/1629–1946); VS Moravský Krumlov (1280/1568–1946); VS Náměšť nad Oslavou (1589–1947); VS Pernštejn (1525–1946); VS Plumlov (1571–1934); VS Police (1715–1944); VS Rájec nad Svitavou (1661–1950); VS Rosice (1693/1695–1932); VS Slavkov u Brna (1483/1592–1947); VS Strážnice (1556–1945); VS Třebíč (1335/1538–1949); VS Třešť (1700–1948); VS Uherčice (1623/1628–1949); VS Valtice (1391/1604–1945); VS Velké Meziříčí (1448/1496–1948); VS Veverí (1453/1730–1937); VS Vizovice (1504/1585–1948); VS Vranov nad Dyjí (1500–1948); VS Telč (1502–1950); VS Zdounky (1483/1700–1949); VS Žďár nad Sázavou, Nové Veselí a Vojnův Městec (1570/1607–1930); VS Židlochovice (1445–1918).

ÚS Collaltů Brtnice (1640–1949); ÚS Haugviců Náměšť nad Oslavou (1610–1944); ÚS a ústřední účtárna Kouniců Slavkov (1602/1604–1946); ÚS Mitrovských Dolní Rožínka (1660–1945); ÚS Podstatských-Lichtenštejnů Telč (1400/1671–1948); ÚS Salm-Reifferscheidtů Rájec nad Svitavou (1830–1850); ÚS Serényiů Lomnice (1665/1712–1890); ÚS Šternberků Malenovice (1839–1903).

Fond Moravskoslezské zemské právo, zde Fideikomisní spisy moravských a slezských statků (1690–1878); fond Rozptýlené fideikomisy (1894–1947); fond Tribunál – pozůstalosti (1636–1783).

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně

Fond Státní památkový úřad Brno, agenda Státního památkového úřadu pro Moravu a Slezsko v Brně (1919–1958)

a

Opočno (okres Rychnov nad Kněžnou), zámek. Zámecké interiéry konce 19. a počátku 20. století jsou zachyceny i na historických fotografiích. Pohledy do Velkého salonu (a) a zbrojnice (b) zámku Opočno jsou ze série snímků, jež si nechali majitelé z knížecího rodu Colloredo-Mansfeld pořídit vídeňským ateliérem Dvořák a Brunner na přelomu 19. a 20. století a jsou cenným pramenem pro poznání podoby prostor zámku v tomto období. (Foto Dvořák – Brunner, Fotoarchiv NPÚ ÚP)

b

Zemský archiv v Opavě, pobočka v Olomouci

RA Harrachů Janovice; RA Kleinů-Wiesenberců (1705/1781–1945); RA Montfortů (1331–1547); RA Spitzerů (1870–1958); RA Žerotínů Bludov – větev losinsko-vízberská a větev valašsko-meziříčská (1295/1427–1947).

VS Lipník nad Bečvou (1364–1947); VS Potštát zde i archiv rodin Des Fours, Walderode a Des Fours-Walderode (1388–1955/1967); VS Tovačov (1304–1948); VS Veselíčko – zde i RA Podstatských z Prusinovic (1501–1945); VS Žádlovice – zde i RA Dubských z Třebomyslic (1577/1692–1946).

ÚS blücherovských velkostatků Bravantice (1626–1948); ÚS komorních statků vratislavského biskupství Jánský Vrch (1715–1953); Němečtí rytíři - ÚS velmistrovských statků na Moravě a ve Slezsku Bruntál (1556/1627–1946); ÚS statků Knížecí komory těšínské Těšín (1556–1923/1942); VS a ÚS Thonetových statků Vsetín (1575–1948).

Státní oblastní archiv v Litoměřicích

RA Aerenthálů Doksany (1508–1945); RA Dobrzenských Chotěboř (1772–1950); RA Hartigů Mimoň (1556–1943); RA Herbersteinů Libochovice (1527–1940); RA Lobkoviců Dolní Beřkovice (1816–1957).

VS Budyně nad Ohří (1454–1930); VS Červený Hrádek (1606–1945); VS Doksany (1589–1946); VS Dolní Beřkovice (1658–1848); VS Drahenice (1599–1949); VS Encovany (1623–1939); VS Hrubá Skála (1645–1948); VS Libochovice (1544–1945); VS Ličkov (1813– 1834); VS Mělník (1569–1948); VS Mimoň – Stráž (1578–1944); VS Nelahozeves – Lobkovice (1633–1937); VS Nové Sedlo – Jezeří (1556–1948); VS Roudnice nad Labem (1561–1948); VS Stekník (1907–1950); VS Střekov (1606–1947); VS Vysoký Chlumec (1583–1948).

ÚS aehrenthálských statků Doksany (1822–1946); ÚS hartigovských statků Mimoň (1784–1862); Ústřední kancelář herbersteinských statků Libochovice (1860–1945); ÚS lobkovických statků Dolní Beřkovice (1819–1948); ÚS lobkovických statků Mělník (1542–1948).

Státní oblastní archiv v Litoměřicích, pobočka Děčín

Historická sbírka – RA Clam-Gallasů (1238/1529–1947); RA Clary-Aldringenů (1138/1424–1948); RA Desfours-Walderodů Hrubý Rohozec (1503–1942); RA Kinských a Preysingů Sloup (1316–1945); RA Kouniců Česká Lípa (1623–1947); RA Ledebur-Wichelnů (1379–1945); RA Rohanů Sychrov (1361–1951); RA Thun-Hohensteinů Děčín (1202–1947); RA Thun-Hohensteinů Klášterec nad Ohří (1590–1945); RA Westphalen-Fürstenberků (1863–1945).

VS Benešov nad Ploučnicí (1604–1941/1942); VS Česká Lípa – Nový Zámek (1535–1947); VS Děčín (1466/1525–1946); VS Frýdlant (1381–1946); VS Grabštejn (1651–1945); VS Hrubý Rohozec (1611–1947); VS Klášterec nad Ohří (1546–1946); VS Krásné Březno – Všebořice (1568–1945); VS Lemberk (1562–1946); VS Liberec (1644–1944); VS Malá Skála (1608–1952); VS Milešov (1597–1946); VS Peruc (1652–1950); VS Ploskovice (1582–1932); VS Sloup (1577–1944); VS Svijany (1582–1947); VS Teplice (1468/1532–1943); VS Velké Březno (1568–1943); VS Zákupy (1531–1931); VS Bílina (1535–1951).

ÚS clam-gallasovských statků Frýdlant (1757–1940); ÚS clary-aldringenských statků Teplice (1869–1947); Ústřední účtárna Clary-Aldringenů Teplice (1871–1945);

ÚS desfours-walderodských statků Hrubý Rohozec (1678–1945); ÚS kinských velkostatků Česká Kamenice (1695–1945); Ústřední kancelář lobkovických statků Roudnice nad Labem, Bílina (1753/1784–1957); ÚS rohanských statků Sychrov (1644–1947); Ústřední ředitelství thun-hohensteinských statků Děčín (1840–1940); ÚS thun-hohensteinských statků Klášterec nad Ohří (1601–1933).

Jiří Lobkowicz

RA Lobkoviců Mělník (1569–1946) – privátní fond.

Lobkowicz Collections, o. p. s.

RA Lobkoviců Roudnice nad Labem (1304–1948) – privátní fond.

Státní oblastní archiv v Plzni

RA Coudenhove (1321–1945).

Státní oblastní archiv v Plzni, pracoviště Klášter u Nepomuku

RA Auerspergů Hřebeň (1436/1585–1935); RA Auerspergů Zelená Hora; RA Beaufort-Spontinů Bečov (944/1316–1944); RA Boss-Waldecků (1312–1943); RA Koců z Dobrše (1552–1945); RA Lažanských z Bukové Chyše (1625–1939); RA Lažanských Manětín (1589–1946); RA Mensdorff-Pouilly (1354–1945); RA Nostitz-Rienecků Sokolov/Falknov – falknovská větev (1240/1364–1945); RA Nostitzů Planá (1532–1948); RA Schönbornů III. linie (1681/1772–1943); RA Stadionů (1234/1542–1937); RA Trauttmansdorffů (1600–1945); RA Windischgrätzů (1091/1226–1945); RA Zedtwitzů Aš (1709–1938); RA Zedtwitzů Líbá (1426–1925).

VS Bečov (1579–1948); VS Bor u Tachova (1581–1943); VS Červené Poříčí (1622–1947); VS Doní Lukavice (1556–1948); VS Horažďovice (1622–1949); VS Horšovský Týn (1544–1947); VS Hradiště u Blovic (1622–1949); VS Chotěšov (1590–1948); VS Chyše (1654–1944); VS Jindřichovice – okr. Sokolov (1587–1939); VS Kaceřov (1740–1930); VS Kladruby (1570–1948); VS Klenová (1786–1881); VS Kout na Šumavě – Trhanov (1541/1604–1948/1952); VS Křimice (1627–1949); VS Lázně Kynžvart (1564–1947); VS Lužany (1696–1949), VS Manětín – Rabštejn nad Střelou (1597–1947/1954) VS Merklín (1624–1946); VS Nečtiny (1592–1889); VS Planá (1548–1945); VS Plasy (1565–1945/1949); VS Poběžovice (1622–1945); VS Sokolov/Falknov (1583–1947); VS Tachov (1534–1945); VS Teplá (1559–1882); VS Týnec (1642/1707–1949); VS Valeč (1719–1946); VS Zelená Hora (1578–1945); VS Žinkovy (1700–1945).

ÚS Auerspergů Hřebeň (1534/1667–1901); ÚS Beaufort-Spontinů Bečov (1812–1945); ÚS Hohenzollernů (1806–1943); ÚS Kolovratů (1787–1880); ÚS Lobkowiczů Křimice (1707–1916); ÚS Löwensteinů (1652–1945); ÚS Metternichů (1740–1947); ÚS Nostitzů-Rienecků Jindřichovice (1785–1945); ÚS Nostitzů Planá (1674/1822–1946); ÚS Schönbornů Dolní Lukavice (1656–1941); ÚS schönbornských dříve stadionských velkostatků Kout na Šumavě (1825–1948); ÚS Trauttmansdorffů (1528–1945); ÚS Windischgrätzů (1740–1945).

Státní oblastní archiv v Praze

RA Clam-Martiničů Smečno (1707–1887); RA Hanau Hořovice (1557–1945); RA Chotků Veltrusy (1499–1943); RA Šternberků Český Šternberk (1295/1380–

Ilustrace: Jan Mikolajek: Interiér apartmánu císařovny Marie Terezie, barevná litografie z 60. let 19. století.

Interiéry panovnických rezidencí v habsburské monarchii i ve vladařských sídlech navštívených při cestách do ciziny byly vždy jednou z největších inspirací pro výzdobu a zařízení šlechtických zámků. Soubory zobrazení těchto interiérů, zachycující podobu prostor v 18. i jejich úpravy či proměny v 19. století, byly součástí zámeckých sbírek. Vídeň, Schönbrunn, pohled do apartmánu císařovny Marie Terezie, barevná litografie z 60. let 19. století. (Foto NPU ÚOP v Českých Budějovicích)

1924/1952); RA Thurn-Taxisů Loučeň (1553–1945); RA Valdštejnů Mnichovo Hradiště (1166–1944/1936); RA Vrtbů Konopiště (1549–1869).

VS Bečváry (1564–1882); VS Brandýs nad Labem (1567–1927); VS Březnice (1562–1947); VS Červený Hrádek u Sedlčan (1555/1661–1949); VS Český Šternberk (1599–1950); VS Duchcov – Horní Litvínov (1589–1941); VS Dymokury (1678–1948); VS Jemniště (1666–1949); VS Karlštejn (1608–1945); VS Konopiště (1584–1922/1942); VS Křivoklát, zde část rodového fondu Fürstenberků (1356–1929/1994); VS Mníšek pod Brdy (1130/1479–1946/1954); VS Mnichovo Hradiště (1396–1947); VS Nové Dvory (1541/1614–1945); VS Průhonice – Křeslice (1582–1942); VS Smečno (1490/1507–1922); VS Štáhlavy, Nebílovy a Chocenice (1627–1945); VS Veltrusy (1542–1947); VS Vrchotovy Janovice – Votice, zde část rodového fondu Nádherných (1657–1945); VS Zbraslav (1356/1561–1951).

ÚS chotkovských velkostatků Nové Dvory (1721–1914); ÚS valdštejnských velkostatků Mnichovo Hradiště, Bělá pod Bezdězem, Doksy (1264–1945); ÚS a hlavní pokladna valdštejnských velkostatků Duchcov (1665–1900); ÚS velkostatků Sylva-Taroucců Průhonice (1657–1929); ÚS kapitulních velkostatků Praha (1566–1901)

Wohnung Herr Majstätter bei kaiserlicher Kaiserin Maria Theresia.

Viedeň, Schönbrunn, kabinet v apartmánu Marie Terezie, barevná litografie z 60. let 19. století.
Foto NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích.

Maršálská jídelna:

Vídeň, Schönbrunn, takzvaná Maršálská jídelna, barevná litografie z 60. let 19. století.
(Foto NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích)

Zámek Dymokury

RA Černínů (1739–1942) – privátní fond.

Státní oblastní archiv v Třeboni

Cizí rody Třeboň (1262/1286–1861) – odd. z Rožmberka, odd. ze Švamberka; RA Buquoyů (1266/1396–1942/1973); RA Hildprandtů z Ottenhausenu (1579–1945); RA Schwarzenbergů – sekundogenitura, Orlík nad Vltavou (1539–1988).

VS Blatná 1503–1948); VS Čimelice (1680–1943); VS Hluboká nad Vltavou (1332–1950/1953); VS Chlum u Třeboně (1607–1921); VS Lnáře (1556–1948/1949); VS Libějovice; VS Lovosice; VS Netolice (1351–1923/26); VS Nové Hrady (1359–1945); VS Orlík nad Vltavou (1184/1198–1948/1957); VS Postoloprty; VS Protivín (1374–1924/1943); VS Rožmberk nad Vltavou (1271/1355–1945/1951); VS Sedlec u Kutné Hory (1248–1948); VS Tochovice (1590/1627–1945); VS Třeboň (1323–1951); VS Varvažov (1640–1867/1882).

Hildprandtova ÚS Praha (1757/1805–1853).

Státní oblastní archiv v Třeboni, pobočka Český Krumlov

RA Eggenbergů (1607–1790); RA Schwarzenbergů – primogenitura, Hluboká nad Vltavou (1339–1945).

VS Český Krumlov (1281–1959); VS Prachatice – Volary (1323–1897); VS Vimperk (1314–1949).

Schwarzenberská ÚS České Budějovice (1903/1940–1950); Schwarzenberská inventární kontrola České Budějovice (1641–1950/1952).

Státní oblastní archiv v Třeboni, pobočka Jindřichův Hradec

Cizí rody Jindřichův Hradec (1484–1930) – odd. z Rožmberka; RA Baillet-Latourů (1868/1973); RA Černínů z Chudenic (1378–1945/1947); RA Deymů ze Stříteže (1601–1946); RA Geymüllerů (1824–1911); RA pánů z Hradce, Jindřichův Hradec (1291–1841/1900); RA Kolovratů Krakovských (1529/1750–1927); RA Nádherných z Borutína (1478/1800–1945/1946); RA Paarů (1421–1948); RA Schönburg–Hartensteinů (1810–1945); RA Slavatů z Chlumu a Košumberka, Jindřichův Hradec (1381–1728/1780); RA Vratislavů z Mitrovic, Dírná (1503–1948).

VS Bechyně (1490–1947); VS Červená Lhota (1602/1760–1948/1951); VS Dírná (1624–1948/1950); VS Chotoviny (1672–1946); VS Chudenic (1652–1945/1946); VS Jindřichův Hradec (1380–1947/2000); VS Kamenice nad Lipou (1623–1945/1948); VS Krásný Dvůr (1556–1945/1946); VS Landštejn (1682–1932); VS Měšice (1765/1782–1932); VS Petrohrad (1389/1507–1945/1948); VS Stráž nad Nežárkou (1577– 1925).

Foto in Křiváček J. et al.

Vídeň, Schönbrunn, salon arcivévodkyně Sophie, barevná litografie z 60. let 19. století.
(Foto NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích)

Černínský hofštát; ÚS černínských statků Jindřichův Hradec (1600–1861/1942); Vratislavská ÚS Praha (1646–1930);

Státní oblastní archiv v Zámruku

RA Auerspergů Žleby (1704–1946); RA Bartoňův Nové Město (1830–1957); RA Bubnů-Liticů (1606–1945); RA Colloredo-Mansfeld (1521–1941); RA Černínů-Morzinů Vrchlabí (1533–1943); RA Dobřenský (1759–1945); RA Harbuval-Chamaré Potštejn (1584/1701–1848); RA Kinských Chlumeck nad Cidlinou (1401/1418–1948); RA Kinských Kostelec nad Orlicí (1616–1951); RA Leslieův Nové Město nad Metují (1629–1836); RA Piccolominiů Náchod (1431–1881/1900); RA Schaumburg-Lippe Náchod (1805–1945); RA Šliků (1230/1416–1948/1957); RA Šporků (1664–1945); RA Šternberků Častolovice (1167/1517–1948/1984), RA Thunů Choltice (1610–1945).

RA Trauttmansdorffů Litomyšl (1616/1666–1953); RA Valdštejnů-Vartemberků Litomyšl (1703–1859); RA Parishů Žamberk (1770–1948).

VS Častolovice (1586–1949); VS Doudleby nad Orlicí (1653–1949/1950); VS Heřmanův Městec (1598–1945); VS Chlumeck nad Cidlinou (1502/1545–1949); VS Choltice (1524–1945); VS Kopidlo (1660–1946); VS Kost (1723–1944); VS Kostelec nad Orlicí (1670–1949); VS Lipnice nad Sázavou (1758–1924); VS Litomyšl (1513/1533–1949); VS Náchod (1510–1947/1950); VS Nové Hrady (u Vysokého Mýta) (1628–1944); VS Nové Město nad Metují (1592–1949/1950); VS Opočno (1581–1948); VS Pardubice (1494–1952); VS Potštejn (1587–1945); VS Rychmburk (Předhradí) – Chroustovice – Košumberk (1543–1949); VS Rychnov nad Kněžnou (1597–1949/1953); VS Vrchlabí (1571–1945); VS Žamberk (1612–1950); VS Žleby (1642–1948).

ÚS auersperských statků (Čechy a Rakousko) (1609–1947); ÚS Harrachů (1743/1950/1951); ÚS šlikovských velkostatků Jičíněves (1690–1945); ÚS majetku Trauttmansdorffů Litomyšl (1699–1753); ÚS Valdštejnů-Vartemberků Litomyšl (1753–1856).

Zámek Rychnov nad Kněžnou

RA Kolovratů Rychnov nad Kněžnou (1485–1953) – privátní fond.

Haus, Hof und Staatsarchiv, Wien

Habsburkové – archivní fond; RA Harrach; RA Taaffe.

Arnstorf – Oberes Schloss, Bayern

RA Deym ze Stříteže – privátní fond.

Donaueschingen, Baden – Württemberg

RA Fürstenberg – privátní fond.

Textil v historických interiérech

Kateřina Cichrová

Textilie představovaly v aristokratických interiérech všech slohových období velmi významnou část celkového vybavení. Nesmírná rozmanitost materiálová i barevná jim odedávna propůjčovala kouzelnou schopnost vytvářet podle potřeby uživatelů nejen iluzi intimity, ale také prostor zateplit a v neposlední řadě dodat místnostem patřičnou reprezentativnost a eleganci. Jak vypovídají záznamy z dobových inventárních soupisů, tkaniny byly velice početné zastoupenou složkou mobiliáře a v mnohých případech prezentovaly svým přepychovým vzhledem i cenou společenské postavení svého majitele. Byly „mobiliářem“ v pravém slova smyslu, neboť se mohly poměrně snadno přemísťovat z jednoho sídla na druhé a vytvářet svému vlastníkovvi při cestování pocit důvěrného pohodlí. Flexibilita textilií nabízela možnost rychlé optické proměny, a proto při adaptacích interiérů byly právě ony vyměňovány nejčastěji.

Právě tato okolnost společně s jejich choulostivostí a zranitelností zapřičinily častou likvidaci interiérového textilu v důsledku rychle se měnících módních požadavků. S výjimkou nejcennějších artefaktů, k nimž pařily například tapiserie nebo luxusní textilie vázané na konkrétní rodové události, byly poškozené tkaniny většinou pragmaticky vyměňovány za novější typy. Dochované doklady tohoto mobiliáře tak nejsou zdaleka ucelené a zvláště pro starší období jsou bohužel pouze fragmentární.

Při prezentaci historického interiéru, jejímž hlavním cílem je zprostředkování maximální autenticity stylu bydlení jednotlivých slohových období, s respektováním individuálních zálib a zájmů bývalých uživatelů, je využití původního dobového textilu nesmírně výmluvným nástrojem. Jestliže při prezentaci mobiliáře v historických interiérech sledujeme vždy společně s historiografickými a estetickými aspekty v naprosto rovnocenné míře také otázku vhodných klimatických a bezpečnostních parametrů, pro zpřístupnění historických textilií to platí dvojnásobně.

Prvním absolutně závazným pravidlem je dodržování optimálního světelného režimu. Doporučené hodnoty se pohybují mezi 50–55 luxy, což v praxi znamená lehké příšeři. V minulosti často opakované obavy o snížení kvality prezentace a negativních reakcích návštěvníků na sporé osvětlení se ukazují být liché. Při adekvátním vysvětlení může naopak omezené osvětlení, které se blíží intenzitě obvyklé ve starších obdobích a zdůrazňuje šerosvitné kontrasty materiálů, ještě podtrhnout atraktivitu prohlídky. Velmi pádným důkazem je například úspěšná praxe prezentace interiéru barokního divadla na zámku v Českém Krumlově nebo některých reprezentačních interiérů na zámku Hluboká nad Vltavou.

Respektování vhodného osvětlení znamená využití všech ochranných principů, jejichž kořeny sahají do hluboké minulosti. Naši předkové si byli dobře vědomi hodnot, které v podobě historického textilu ve svých interiérech uchovávají, a pyšnili se svěžestí jejich zářivých barev. Za tímto účelem byla okna ve většině historických objektů s cenným mobiliářem opatřena několikanásobnou ochrannou bariérou. První vrstvu představovaly v exteriéru budovy instalované dřevěné okence, v interiéru dále doplněné o silné rolety, těžké závěsy a lehčí světlé záclony. Po dobu nepřítomnos-

a

Hluboká (okres České Budějovice), zámek. Ložnice s rodovými znaky knížat Schwarzenberků zachycena na dobovém akvarelu Karla Zenkera (a) a současný stav jedné z erbovních tapiserií (b). (Foto archiv NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích)

b

a

b

c

Hluboká (okres České Budějovice), zámek. Ranní salón na dobových fotografiích (a, b) a jeho současná podoba (c). Potahy na sedacím nábytku jsou druhotně použité části čalounění ze 17. a 18. století (d). (Foto NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích a Kateřina Cichrová)

d

a

ti majitele někdy v době přesahující dvě třetiny roku byly všechny zmíněné zábrany zatažené, a interiéry byly tedy ponořeny do tmy. Vynikajícím důkazem efektu takovéto ochrany jsou například tapiserie v pražském Arcibiskupském paláci, zachované podnes v nezměněné barevnosti a skvělém stavu.⁶³

Pro praktické potřeby návštěvnického provozu si nemůžeme sice dovolit totální zamezení světla, avšak promyšlenou organizací harmonogramu provozu, alespoň světelnou expozici omezit. Stačí mít na mysli, že působení světla je kumulativní a poškození světlem nevratné a dodržovat pravidlo dlouhodobě užívané v řadě zahraničních odborných institucí: doba osvětlení v doporučené hodnotě by neměla překročit 1000 hodin ročně. Do interiérů s historickými textiliemi by v žádném případě nemělo pronikat přímé sluneční světlo.⁶⁴

Nejproblematictější a z hlediska návštěvnického provozu nejhroženější skupinou historických textilií jsou velmi rozměrné kusy, jejichž estetická kvalita obvykle zásadně determinuje charakter místnosti. Patří mezi ně vedle velkoplošných tapiserií především textilní tapety, propojené výtvarně s další textilní výbavou, představovanou honosnými závěsy a čalouněním nábytku. Pro uchování a prezentaci tapet a tapiserií „in situ“ je vedle korektního světelného režimu také nezbytné usměrňování stylu prohlídek takovým způsobem, aby nedocházelo k nežádoucím fyzickým kontaktům návštěvníků s textiliemi, a tím jejich bezprostřednímu ohrožení. Využití různých typů šňůrových

63 *Během rekonstrukce Arcibiskupského paláce byly tapiserie vystaveny v Jindřichově Hradci (BLAŽKOVÁ 1996).*

64 KOPECKÁ 2002, s. 11–17, 71–72.

b

Hluboká (okres České Budějovice), zámek. Velká jídelna se souborem nástěnných kobereců, na dobových fotografiích (a, b) a v současnosti (c). Navzdory dlouhodobému umístění na zdech jídelny se barevnost tapiserií, díky vhodným světelným podmínkám, téměř nezměnila. (Foto archiv NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích a Kateřina Cichrová)

c

a

b

Hluboká (okres České Budějovice), zámek. Ranní salon. Ochranné rolety na oknech nesoucí Schwarzenberský rodový erb na dobové fotografii (a) a jejich moderní, funkční replika chránící interiér a jeho mobiliář před škodlivým působením světla v současné době (b). (Foto NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích a Kateřina Cichrová)

bariér je obvyklé, avšak nabízí se také kombinace s dalšími druhy, jako jsou například elektronické bariéry zvukové.⁶⁵ Ochranu pomocí skleněných (či plexi) stěn nebo desek lze v určitých typech interiérů také aplikovat. Jedním z neúčinnějších nástrojů preventivní ochrany je ale zcela nepochybně limitování počtu návštěvníků ve skupině s ohledem na prostorové kapacity prezentovaných interiérů.

I v případě, že máme vyřešenou otázku světelnosti a mechanických zábran, nevyhne se dilematu, zda je vůbec možné „in situ“ zpřístupnit jisté velmi rozměrné, zvláště hedvábné textilie v původních funkcích a tvarových kontextech. Jedná se o velké, komplikovaně zdobené stolní či lůžkové pokrývky a závěsy. U textilií vystavovaných v horizontální poloze a částečně splývajících je třeba posoudit, zda dokážeme dostatečně vypodložit a zaoblit hranu ohybu a zda vertikální partie svou vahou textilií neláme. Ještě složitější je prezentace závěsů, skládaných v horní části drapérie. Podle aktuálního stavu je nutné zvážit, zda není pro záchranu originálu vhodnější vystavovat kvalitní kopie. Mimořádně cenné solitéry, například svatební pokrývky nebo reprezentativní stolní ubrusy, je lépe prezentovat pouze příležitostně a krátkodobě. To platí obecně i pro vystavování historických oděvů. I za předpokladu, že budou adjustovány na rozměrově přizpůsobených figurínách s vhodným povrchem, je jejich dlouhodobá

65 Uplatňují se v klášteře Zlatá Koruna, v zámku Kratochvíle a jinde.

Karel Zenker, Hostinský pokoj, druhé patro zámku Hluboká, 60. léta 19. století, akvarel.
(Foto NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích)

expozice v interiérech riskantní. Pokud nemáme pro ně vytvořenou speciální instalaci ve vitrínách, což někdy s koncepcí historického interiéru koliduje, je pro jejich zachování vhodná pouze mimořádná krátkodobá prezentace.

Nedílnou součástí historických interiérů jsou také čalouny, na sedacím nábytku i různých typech baldachýnů či závěsů. Při ochraně sedacího nábytku se můžeme inspirovat u původních uživatelů a části prezentovaných souprav opatřit dobově odpovídajícími textilními obaly. V zahraničí se osvědčil princip rotační prezentace jednotlivých kusů soupravy v místnosti, kdy odkrytá zůstává vždy jen část exemplářů. Je třeba připomenout, že obaly musí být dostatečně prostorné.

Při prohlídce historických interiérů jsou to právě textilie, které nám utvářejí pocit blízkého propojení s těmi, co zde v minulosti pobývali. Jsou svědectvím mnohdy velmi osobním a fyzicky spjatým s původními uživateli, a proto je jejich poselství tak výmluvné. Aby však mohly promlouvat co nejdéle, musíme jim stále budovat i adaptovat podmínky pro další přežití. Přestože je existence každé hmoty omezená, můžeme ji promyšleným postupem pro naše nástupce prodloužit.

Několik poznámek k problematice textilu v historických interiérech

Ilona Bydžovská

Zastínění

V interiérech a depozitářích státních hradů a zámků je zachována celá řada cenných historických textilií. Autentické celky sedacích čalouněných souprav, pokrývky postelí, přehozy, textilní tapety, drapérie, záclony a závěsy, části historického oděvu a další předměty textilní povahy se nacházejí přímo na návštěvnických trasách zpřístupněných památek. Jde přitom o velmi choulostivé materiály ve vztahu ke světlu, slunečnímu záření a prachu. V autentických interiérech přístupných veřejnosti, jejichž součástí jsou i historické textilie, je při prezentaci nutné zvolit obvykle cestu kompromisu, umožňující návštěvní provoz s maximálním respektem ke stavu a hodnotě vystavených sbírek. Vždy je nutné dát přednost bezpečnosti a zachování textilie před atraktivností její prezentace. Důležitou ochranou historických interiérů a mobiliáře sehrává co nejkvalitnější zastínění oken.

Škála známých a používaných způsobů zastínění oken je značně široká.⁶⁶ Používané byly textilní rolety různého vzhledu a zpracování, rolety s provázkovým mechanismem, římské rolety, londýnské rolety i klasické plátěné závěsy. Kromě ochranné funkce plnilo zastínění oken vždy i funkci estetickou a dekorativní. Z archivních materiálů a z dobových vyobrazení historických interiérů, akvarelů, později i z dobových fotografií, se dozvídáme o jejich integrální a neoddělitelné existenci v rámci historického interiéru památkového objektu, o použitém materiálu, barvě, střihu a o jediné také o vzoru použité textilie.

Precizní zastínění oken brání nadměrnému přílivu slunečního záření a průniku přílišného světla do interiéru památkového objektu (obr. 1). Především se jedná o ochranu interiérů orientovaných v létě na východ a západ a v zimě na jih. V některých případech se kombinují i dva druhy zastínění. Klasickou zastiňovací roletu může ještě doplňovat zatemňovací roleta (blackout).⁶⁷ Její textilie lze použít samostatně, ve formě rolety,

66 *Vedle textilu byly důležitou a účinnou ochranou výzdoby a výbavy historických interiérů dřevěné okenice (obr. 10) a dřevěné žaluzie, které se ve větší či menší míře zachovaly na památkových objektech.*

67 *Speciální textilie pro zastínění tvoří takzvané blackouty, zabezpečující úplné zatemnění interiéru. Jsou zcela neprůsvitné a neprůhledné. Velmi často mají nehořlavou úpravu. Na rubové straně mohou být opatřeny gumovým zátěrem. V současné době lze textilie pro zastínění pořídit v různých materiálech a druzích, od 100% bavlny, přes směsi bavlny a polyesteru, až po 100% polyester (satény apod.). Lze použít i technické tkaniny. Používají se i ke stínění.*

Obr. 1. Hrubý Rohozec (okres Turnov), zámek. Na příkladu pohovky a třídílné oboustranné zástěny je na témže dezénu patrný rozdíl v barevnosti zapříčiněný vnějšími vlivy. Zcela názorně lze pozorovat různé stupně intenzity postupující degradace způsobené umístěním mobiliáře v různých a ne vždy vhodných světelných podmínkách. (Foto Taťána Binková)

Obr. 2. Třeboň (okres Jindřichův Hradec), zámek. Funkční repliky textilních rolet v oknech zámeckých místností prvního patra, obývaných knížecí rodinou Schwarzenberků v 19. a ve 20. století, byly zhotoveny dle originálních předloh, uložených v depozitářích zámku. (Všechny fotografie Ilona Bydžovská, není-li uvedeno jinak.)

Obr. 3. Zákupy (okres Česká Lípa), zámek. Plně funkční jednoduché plátěné rolety účelně nahrazující nedochované originály. Upevnění plátěných rolet na dřevěnou lať.

nebo jako podšívku do závěsů. Protipólem zatemňovací rolety jsou další speciální textilie, takzvané sunouty.⁶⁸

Historických textilních rolet se dochovalo velmi málo. Jen výjimečně bývají zachovány na původním místě či v depozitářích. Jsou pak cenným návodem ke zhotovení replik. Zdařilé repliky podle originálu byly zhotoveny například na SZ Třeboň (obr. 2).

Na SZ Zákupy bylo řešeno zastínění oken salonů orientovaných na jih. Byly zde navrženy a provedeny jednoduché plátěné rolety. Budova zámku, s výjimkou dvou rohových salonů, postrádá okenice. I když jsou okna opatřena UV folií, bylo nutno přistoupit ještě k další ochraně historických salonů a mobiliáře. Archivní prameny odkazují na existenci rolet z materiálu lněného grádlu.⁶⁹ V některých terminologiích se uvádí specifikace grádlu.⁷⁰ Zde byly zhotoveny jednoduché rolety z podobného materiálu v přírodní úpravě v barvě rezné. Roleta byla navržena dle dobových vyobrazení. Látka je upevněna na dřevěné lati. Za pomoci vodících mechanismů pro vedení provázků vytváří vzhled měkce horizontálně řasené rolety (obr. 3).

Na mnoha objektech se dochovala i forma původního pojezdového systému se zavěšenými plátěnými závěsy. Příklad tohoto původního systému se zachoval na SZ Jánský Vrch - Javorník, jehož součástí je mosazná tyč včetně kroužků a tažného systému i porcelánových nebo bronzových zlacených koncovek šňůr (obr. 4). Na SZ Hrubý Rohozec se nalézá podobná varianta s jednoduchou kovovou tyčí (obr. 5). Zde byla také nalezena původní roleta z bavlněného klotu, pravděpodobně kdysi využitá i v dalších prostorách zámku. V její dolní koncové partii se zachovaly zbytky třásní s bavlněným provázekem (obr. 6).

Na SHZ Český Krumlov se setkáváme s několika typy zastínění, mezi jinými i s typem rolety s provázkovým mechanismem uplatněným v meziokenním prostoru (obr. 7). Takzvané londýnské rolety byly rekonstruovány na SHZ Jindřichův Hradec (obr. 8). V prostorách druhé návštěvní trasy na SZ Litomyšl byly osazeny římské rolety (obr. 9).

Na zhotovení zastínění se podle potřeby a povahy interiéru uplatňuje různý materiál. Využívány jsou nejen bavlněné, ale i syntetické látky. Přednost mají materiály bavlněné, s plátňovou vazbou nebo kepry. U 100% bavlny je doporučeno předpírání, někdy je k dostání již přeдеpraná – s 5% srážlivostí. Její výhodou je měkký přirozený vzhled a tvárnost. Syntetické materiály vykazují barevnou a rozměrovou stálost. Mnohé se svým vzhledem a zpracováním blíží bavlně. Pro svoji tvrdost postrádají ale tvárnost.

68 *Takzvané sunouty se využívají pouze k částečnému zastínění nebo ochraně proti přímému slunečnímu svitu. Jsou speciálně upravovány proti vyblednutí a poškození teplem.*

69 *Ve výpisu z inventáře v Předávacím seznamu z roku 1852 se potvrzuje existence „okenních rolet z bílého lněného grádlu“. (Martin Aschenbrenner, Archivní a fyzický průzkum mobiliáře na státním zámku Zákupy, říjen 2007, interní materiál). Na koncipování zastínění instalovaných interiérů se podílela kastelánka zámku, NPÚ ÚP v Liberci Bc. Radim Vácha, NPÚ ÚP Praha ve spolupráci s KÚ Libereckého kraje.*

70 *„Grádl je bavlnářská tkanina hustá, střední hmotnosti, ze středně jemné příze, tkaná v keprové nebo atlasové vazbě, která střídáním osnovní a útkové vazby tvoří podélné pruhování. Rozeznáváme grádl matracový, roletový, povlakový apod.“ (TERŠL 1994). Tomuto názvu může odpovídat i damašek.*

Obr. 4. Jánský vrch (okres Šumperk), zámek. Konferenční sál. Pojezdové systémy se vzácně dochovaly téměř ve všech reprezentačních prostorách. Celkový pohled na okno s původními záclonami. (Foto Taťána Binková)

Obr. 5. Hrubý Rohozec (okres Turnov), zámek. Stav pokoje před rokem 2006, kdy sloužil jako depozitář, s dochovaným pojezdovým systémem včetně zachování porcelánových koncovek. Stejně pojezdové systémy se dochovaly v dalších místnostech zámku. Při instalaci byly ponechány na svém místě a byly na nich umístěny repliky závěsů.

Většinou se používají pro zhotovení rovných rolet. Běžněji se používají v barvě režné nebo bílé. V mnoha případech se kombinují dva i tři druhy zastínění. Klasickou zastíňovací roletu může doplňovat již zmíněný blackout – zatemňovací roleta.

Inspirativní je také srovnání se zahraničními památkovými objekty, galeriemi a muzei. Jejich interiéry často doplňují rolety a zastínění různého typu, povětšinou zhotovené ze syntetického materiálu. V řadě případů je přiznána technika a systémy pojezdů. Rolety jsou osazeny před okny i mezi okny a popřípadě vyplňují i celý výklenek. Převážně je uplatňována jednoduchá rovná roleta (obr. 11–16).

Bohatě vybavené interiéry našich i zahraničních objektů přibližují styl a způsob bydlení v různých variacích a slohových údobích. Při práci s autentickými textiliemi se lze řídit následujícími doporučeními:

- 1) Přítomnost autentických textilií zvyšuje opravdovost stylového interiéru.
- 2) U závěsů, draperií, záclon a jiných křehkých textilních předmětů je třeba zvážit, zda snesou uplatnění vzhledem k současnému stavu zachování.
- 3) Při dlouhodobější prezentaci ve vertikální poloze je nutné sledovat a kontrolovat stav textilie. Po čase může docházet k jejímu postupnému narušení.
- 4) Je nutné vyhodnocovat nutnost restaurátorského zásahu (obr. 17).
- 5) Je potřebné zajistit důslednou ochranu prezentovaných autentických textilií pomocí (okenních draperií, závěsů, záclon, tapet, gobelínů a dalších čalouněných prvků v interiérech) před sluneční a světelnou expozicí.

Obr. 6. Hrubý Rohozec (okres Turnov), zámek. Původní roleta z bavlněného klotu. V dolní koncové partii se zachovaly zbytky trásní s bavlněným provázkem. Obdobné rolety se s největší pravděpodobností nacházely i v dalších prostorách zámku.

Obr. 7. Český Krumlov, zámek. Rolety uplatněné v meziokenním prostoru.

- 6) Pokud existují okenní dekorace ve fragmentární podobě, doporučuje se přistoupit v rámci možností k jejich nahrazení replikou.
- 7) Dochované textilní prvky jsou důležitou pomůckou. Slouží jako materiálová a stříhová předloha pro nově ušitou repliku nahrazující nedochovaný, nebo jen v torzu dochovaný textil.
- 8) Při zhotovování repliky je zapotřebí pracovat s podobnými charakteristickými znaky: barvou, dezenem, tvarem a materiálem.
- 9) Při nedochování se autentické textilie je nutné pracovat se vzorkovnicí novodobých materiálů, z nichž lze získat vhodnou náhradu.

K přípravě památkových interiérových instalací je nutno maximálně respektovat původní stav.⁷¹ Již zde byla zmíněna nutnost studia archivních inventářů a dalších historických fondů až po fotografickou dokumentaci. Pozornost se věnuje pokud možno celkové rehabilitaci daného prostoru. Při tvorbě nových památkových interiérových instalací, tam, kde se nedochovaly žádné podklady nebo velmi málo, lze využít analogii v rámci jednoho či více objektů. Tento způsob práce byl aplikován při rekonstrukci

71 *BLAŽÍČEK 1983.*

Obr. 8. Jindřichův Hradec, zámek. Takzvaná londýnská roleta. (Foto Taťána Binková)

Obr. 9. Litomyšl (okres Svitavy), zámek. Takzvané římské rolety. Jednoduchá roleta chrání interiér místnosti, zároveň nezakrývá starší barokní výmalbu okenních špalet. (Foto Správa SZ Litomyšl)

Obr. 10. Zákupy (okres Česká Lípa), zámek. Rohový císařský salón. Textilní závěsy zakoupené v letech 1851–1853 císařovnou Marií Annou, stejně tak jako i papírové tapety. Za nimi „zimní okna“, dřevěné okenice, které si nechal nainstalovat císař Ferdinand. Dodnes nejsou v rohovém saloně císaře a v ložnici ve špaletách tapety jako v ostatních pokojích, nýbrž velké dřevěné okenice působící při svém otevření jako dřevěné deštění (viz ASCHENBRENNER 2006, s. 16, 26). (Foto Taťána Binková)

Obr. 11, 12. Versailles (Francie). Zastínění interiérů zámku ve Versailles, zcela jednoduché, praktické, účinné.

Obr. 13. Musée Carnavalet, zastínění oken ve zjednodušené historizující podobě s převažující praktickou účelností.

Obr. 14, 15. Paříž, Musée Louvre, příklady účelného zastínění interiérů, u něhož se klade důraz na účinek, tj. ochranu interiéru a jeho sbírek, případně mobiliáře.

Obr. 16. Mautendorf (Rakousko), letní rezidence salzburských arcibiskupů. Dřevěné okenice umístěné do interiéru, před románské sdužené okno.

Obr. 17. Zákupy (okres Česká Lípa), zámek. Příklad restaurované drapérie. Detail autentické textilie včetně třásní a štrápců. Z důvodu ochrany jsou okna v místnosti opatřena vnitřními okenicemi a nově UV fólií. (Foto Tatána Binková)

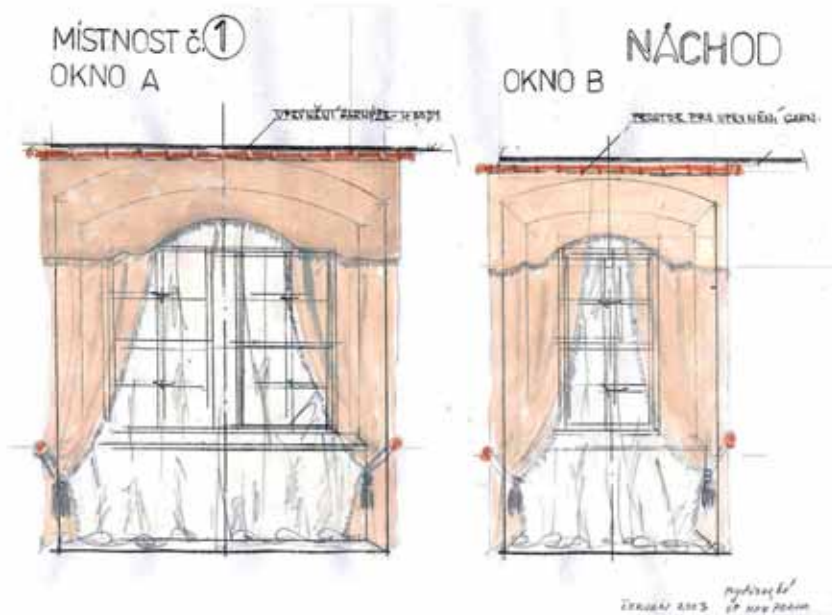
okenních textilií na SHZ Náchod (obr. 18 a 19).⁷² Dekorování oken v jednotlivých slohových údobích mělo svá pravidla a své předlohy. V případě, kdy autentické drapérie, závěsy, záclony, nejsou dostupné, vychází se ze studia zachovaných historických dokumentů, archivních zpráv, fotografií, dobových vyobrazení interiérů,⁷³ dobových stříhových předloh (obr. 20) a dobových vzorníků (obr. 21–23).

Ve vybavování hradních a zámeckých interiérů v minulosti představoval textil a další nezbytné doplňky velmi významnou položku a mnohdy velkou finanční zátěž. Na vytvoření luxusních více či méně výpravných dekorací minulých staletí byli zvaní umělečtí dekoratéři, kteří působili zvláště u císařských dvorů.

Důležitým studijním materiálem pro poznání historických textilií jsou také vzorkovnice dekorativních motivů z různých období. Na jejich návrzích pracovali význační výtvarníci, malíři, tvůrci nábytku. Jejich invence tak vytvořila širokou paletu ornamentů, barev, stylů poplatných historické době a módě, a stala se tak podkladem a vodítkem

⁷² BYDŽOVSKÁ 2005.

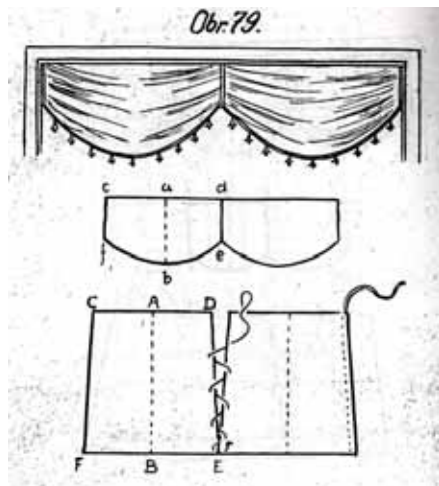
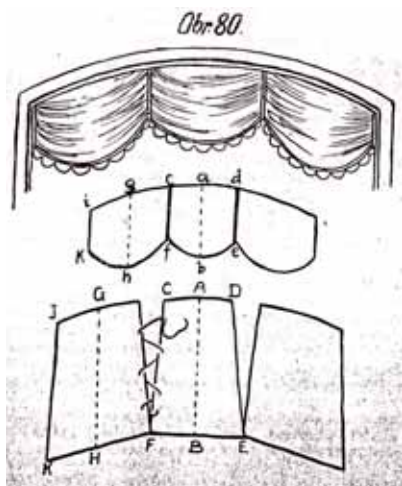
⁷³ viz např. KRÍŽOVÁ 1993.

Obr. 18. Náchod, zámek. Příklad návrhu a realizace dekorace oken.

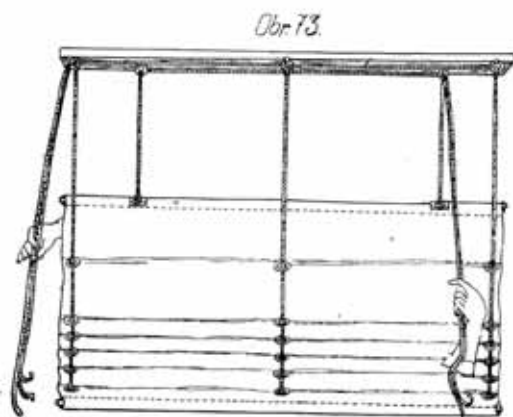
Obr. 19. Litomyšl (okres Svitavy), zámek. Příklad realizací dekorace oken pro interiér v klasicistním stylu.

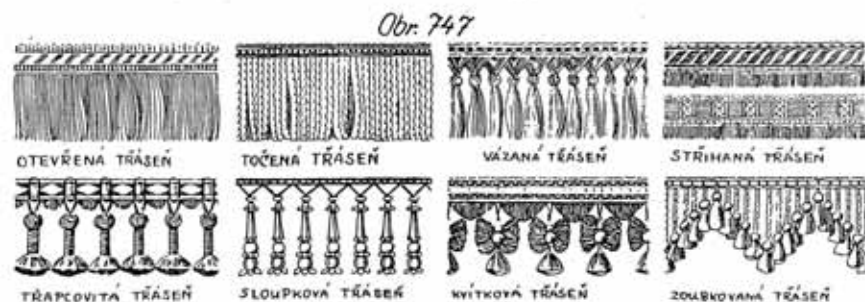
Obr. 20. Střihové předlohy podle dobových katalogů. Převzato z katalogů. (MÜLLER 1926)

pro další generace dekoratérů, architektů, malířů. Určitá údobí měla své vzorkovnice a předlohy, které umožňovaly realizace interiérových celků v mnoha různých podobách.

Například pro 18. století jsou charakteristické návrhy vzorů, v nichž dominovaly polní a lesní květiny, listoví a stromy naznačující nepravidelný růst. Návrháři mohli vycházet m. j. ze sérií oblíbených a rozšířených botanických kreseb a grafik. Vedle sebe existovaly naturalisticky pojaté, rovnoměrně rozprostřené kytice, nebo vzor pokrývající celý povrch. Vzorník na dobovém panelu (obr. 24) představuje další příklady oblíbených dezénů 2. poloviny 18. století. Jsou to vzory na hedvábí, saténu a damašku zhotovené v roce 1775. Střídají se na nich květinové motivy a úponky listů. Uplatňují se pravidelné a nepravidelné klikaté formy vzorů. Na obr. 25a a 25b jsou prezentovány jedny z mnoha frekventovaných dezénů konce 18. a začátku 19. století. Klasicistní údobí charakterizují vzory a předlohy, vycházející z přírody a architektury. Opakované typy mřížoví, větviček, meandrů, girland a iluzivních draperií doplňovaly štukovou výzdobu interiérů. Oblíbené byly také pruhy a proužky v různých variacích, například pruh složený ze

Obr. 21. Roleta s provázkovým mechanismem, zhotovená z přírodního materiálu, nabízená dobovým vzorníkem. (MÜLLER 1926)

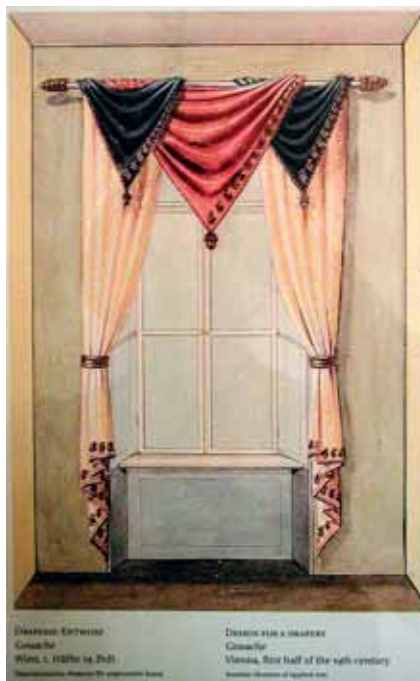

Obr. 22. Různé typy trásní nabízené dobovými vzorníky. (MÜLLER 1926)

vzájemně propojených meandrů, květinové pruhy apod. S pruhy ve vertikální linii souvisí takzvané groteskové vzory. V napoleonském období byla vzorkovnice ornamentů rozšířena o poznatky z cest a objevy z vykopávek. Historizující sloh 19. století představoval souhrn existujících stylů. Zmíněné vzorkovnice mohou být vodítkem pro hledání analogií v oblasti závěsových textilií v novodobých materiálech. Nezbytnými dekoracními doplňky dobových textilií byly také šňapce, trásně, šňůry, úchyty (obr. 26).

Nedílnou součástí interiérů pro instalaci textilních dekorací byly historické garnýže, z nichž mnohé se na památkových objektech dochovaly. Kde tomu tak není, tam lze přistoupit k výrobě replik, případně volit jiný vhodný způsob uchycení textilií. Zajímavým podkladovým materiálem jsou návrhy dobových garnýží (obr. 27). V jiných případech je opět možné vycházet z analogií.

Jak vyplývá z dobových vyobrazení, podstatnou součástí interiéru byly také koberce, které sloužily především k dekoraci a zateplení. Dnes se k těmto aspektům řadí také nezbytnost ochrany historických podlah v souvislosti s návštěvnickým provozem. Volba vhodné podlahové krytiny a běhounů, vymezující návštěvnickou trasu, zásadně ovlivňuje vzhled interiéru. Velká pozornost by se měla proto věnovat výběru vhodného koberce. Jeho volbu podřizujeme následujícím kritériím:

Obr. 23. Předloha pro dekorování oken z dobového vzorníku. Vídeň, první polovina 19. století.

Obr. 24. Vzorníky na panelu představující oblíbené desény 18. století. Jde o vzory na hedvábí, saténu a damašku zhotovené v roce 1775. (Foto převzato z: BATTERHAM 2006, s. 501)

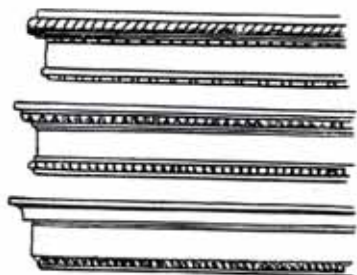

Obr. 25. Deskotiskem tištěné nábytkové kartouny (a – 1812, b – 1792). (Foto převzato z: RILEYOVÁ 2004)

Obr. 26. Jánský Vrch (okres Šumperk), zámek. Ukázka druhů úchytů dochovaných v reprezentačních a obytných místnostech zámku. Polovina 18., začátek 19. století. (Foto Taťána Binková)

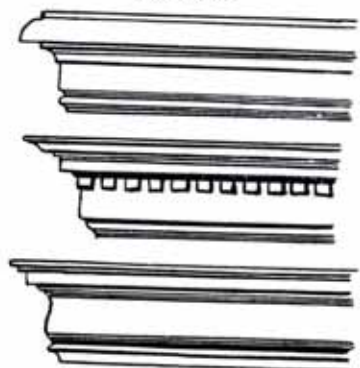
Obr. 137.
Eudvik XVI.

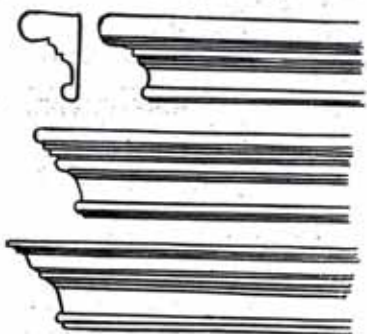
Obr. 136.
Rokoko.

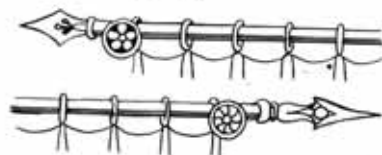
Obr. 135.
Barok.

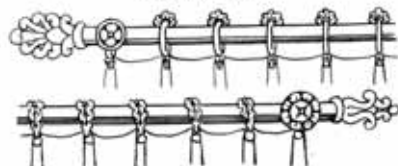
Obr. 134.
Renaissance.

Obr. 138.
Empir.

Obr. 139.
Restauration.

Obr. 27. Historické garňže období renesance, baroka, rokoka, empíru a dál. (MÜLLER 1926)

Obr. 28. Horšovský Týn (okres Domažlice), zámek. Praktický zátěžový koberec pro pochozí plochu zpřístupněných zámeckých interiérů. (Foto správa objektu).

Obr. 29. Český Krumlov, zámek. Běhoun s dezénem a bordurou. (Foto Pavel Jerie)

Obr. 30. Grabštejn (okres Liberec), zámek. Středový koberec umístěný v interiéru místnosti, do níž se pouze nahlíží. Tímto způsobem mohou být prezentovány i cennější orientální koberce. (Foto Jaromír Novotný)

1. Před vstupem do památkového interiéru hrají důležitou roli čistící zóny zabraňující vnesení nečistot do interiéru. V praxi se osvědčila několikastupňová ochrana. Velmi často se používá masivní vstupní rohož na odstranění největších nečistot, na kterou v interiéru může navazovat vnitřní čistící zóna.
2. Do návštěvnický exponovaných prostor je potřebné volit kvalitní takzvané zátěžové koberce s odolným a pružným vláknem.
3. Podlahová krytina musí splňovat požární normy (index šíření plamene). Má být tvrdě stálá a pevná, odolná proti špíně.
4. Je nutno volit materiál s vhodným podkladem, aby nedocházelo k povrchovému poškozování podlahy. Vhodná je juta nebo plst'. Gumový podklad je nepřipustný.
5. Kobercová krytina se pokládá bez lepení. Jednotlivé na sebe navazující díly se podlejí kobercovou páskou nebo se zataví za tepla.
6. Délka záruční lhůty na tyto koberce je 60 měsíců. Obdržení atestu na vybraný druh krytiny by mělo být samozřejmostí.
7. Pochozí plochy na schodištích se řídí stejnými zásadami. Respektují se původní schodišťové tyče a očka na jejich upevnění.
8. Výběr zátěžových koberců pro pochozí plochu musí být veden respektováním barevnosti, stylu a charakteru daného prostoru. Vhodným příkladem může být uplatnění běhounu s desénem a bordurou na SZ Český Krumlov (obr. 29).

Obr. 31. Náchod, zámek. Umístění textilií, tedy i historických koberců, by mělo být mimo dosah návštěvníků. Stojany se šňůrami vymezují trasu, po níž se návštěvníci pohybují a současně chrání v prostoru umístěné historické koberce. (Foto Jaromír Novotný)

Pokud v instalaci přetrvaly historické kusy koberců, mnohdy ručně tkaných, je třeba jejich instalaci věnovat zvláštní pozornost. Neměly by být vystaveny možnosti poškození návštěvnickým provozem (obr. 30). Vstupu návštěvníků na historický koberec zamezují nejčastěji stojany se šňůrami, které zároveň vymezují návštěvní prohlídkovou trasu (obr. 31). Typickou ukázkou pochozí trasy je enfiláda interiérů na SZ Telč (obr. 32).

Obr. 32. Telč (okres Jihlava), zámek. Výstavní prostor, v němž byl v rámci sezónní výstavy prezentován svozový mobiliář ze zámku Veselíčko u Lipníka. Enfiládu místností i opticky efektně propojuje vhodně volené běhoun. (Foto Jaromír Novotný)
KŘÍŽOVÁ 2008, s. 223 – 228.

a

b

Obr. 33. Děčín, zámek. Příklad dekorování naddveří a oken zachyceného na dobových snímcích Thunovských interiérů zámku Děčín (a) a jeho rekonstrukce realizovaná v letech 2004 – 2005, v rámci celkové rehabilitace zámeckých interiérů (b). (Foto CHMELÍK 2002, Taťána Binková)

Obr. 34. Děčín, zámek.
(Foto CHMELÍK 2002).

a

b

Obr. 35. Děčín, zámek. Stav jednoho ze salonů před instalováním textilních závěsů (a) a současná realizace (b). (Foto Jaromír Novotný)

a

b

Obr. 36. Zákupy (okres Česká Lípa), zámek (a) a Český Krumlov, zámek (b). „Zazimování“ historického mobiliáře přikrytím vhodnými textilními obaly.

Zeleň v interiéru památkových objektů

Marta Sedláková

Historické skutečnosti

Květinová výzdoba a uplatnění pokojových rostlin v interiéru bylo od středověku součástí kultury bydlení šlechty. Nejprve se jednalo o záležitost slavností, později ve století 18. a zejména 19., se stalo dekorování interiérů živými rostlinami téměř každodenností. O jednotlivých podobách výzdoby interiérů květinami nás informují četná dobová vyobrazení, později fotografie, ale také nespočetné množství korespondence a jiných písemných pramenů. Tyto informace mohou být v určitých případech vodítkem a podloženým zdrojem například pro oblibu určitých květin posledních maji-

Obr. 1. Rájec nad Svitavou (okres Blansko), zámek. Květinové zátiší. (Foto Miroslav Zavadiil)

telů, ale všeobecně i jako zdroj poznání. Informují nás o podobách nádob, váz a také o stylech „vázání“ v určitém historickém období.

V případě obrazů, zejména bohatých květinových zátiší ze 17. a 18. století, kdy jsou ve vázách zachyceny autory květiny s faktografickou přesností, ale sortiment z různého vegetačního období, musíme důkladně zvažovat realitu. Tyto zátiší rozhodně však poslouží, zejména v barokních interiérech, jako zdroj poučení, inspirace a budou návštěvníky náležitě obdivovány, zejména pokud motiv „vystoupí z obrazu“ (obr. 4).

Doplnění prohlídkových tras v hlavní návštěvnické sezóně

Základní principy – současné trendy

Květina, jako živoucí prvek uplatněný v jinak statickém historickém interiéru se v posledních letech stala jedním z prostředků, jak přiměřeným a adekvátním způsobem zpestřit a oživit prohlídkové trasy státních hradů a zámků. V souladu s ostatními současnými metodikami na zřizování historických expozic, kdy je snaha v maximální

Obr. 2. Kytice, Franz Blaschek, 1839. (Foto aukční katalog Dorotheum Wien 05/1990)

Obr. 3. Kytice, Leopold van Stoll. (Foto aukční katalog Dorotheum Wien 11/1993)

míře uplatnit původní historický mobiliární fond, jsou jednotlivé místnosti vhodně doplňovány i fondem, který nebyl vždy považován za umělecky cenný, ale který byl nedílnou součástí historických interiérů (různé květinové stolky, sestavy, žardiniéry zakomponované do zrcadel apod.). **Zásadním požadavkem by vždy měla být bezpečnost mobiliárních fondů a určitá „pokora k historickému objektu, aby se nestal**

Obr. 4. Pernštejn (okres Brno-venkov), hrad. Výstava „Podzim na Pernštejně“, Zátíší s květinami a broskvemi, 2. polovina 18. století, pod ním reálná nápodoba. (Foto Veronika Skálová)

pouhou „kulisou“ pro květinové aranžování. Výzdoba by měla působit přirozeně a harmonicky, neměla by stát se tím podstatným, co návštěvníky zaujme, naopak spíše jen prostředkem, který vhodným způsobem podtrhne celkový dojem z návštěvy památkového objektu.

Květinová výzdoba je ve většině případů volena tak, aby vhodně a vkusně doplňovala zámecké a hradní interiéry. Výběr květin je dán ročním obdobím a sortimentem i cenovou dostupností. V hlavní návštěvnické sezóně, kdy je dostatek květin a rostlin, bývá květinová výzdoba obvykle zajišťována 2 x týdně. Státní hrady a zámky, kde

jsou doposud zachovány provozy zahradnictví, nemají sice situaci v rámci personálního obsazení ideální, ale alespoň částečně vytvořené optimální podmínky. Památkové objekty, kde není možnost použití vlastního rostlinného sortimentu, řeší situaci obtížněji, přičemž často čerpají například rostlinný materiál z okolí památkového objektu. Na některých památkových objektech zajišťují pravidelnou výzdobu interiérů zámku zahradníci, jinde školení průvodci. Základním principem při volbě květinového aranžmá by mělo být všeobecně:

- a) respektování uměleckého slohu daného interiéru;
- b) respektování účelové funkce místnosti (pánský salon, dámský salonek, lovecký kabinet, jídelna, kuchyně atd.);
- c) vhodně zvolený typ nádoby v návaznosti na ostatní mobiliární fond;
- d) vhodně volený sortiment rostlinného materiálu;
- e) vhodné barevné kombinace.

Historické slohy

Při běžné praxi jsou v podstatě respektovány základní znalosti o tvarech květinových aranžmá a o sortimentu květin v daných historických uměleckých slozích. Velmi zjednodušeně lze stručně charakterizovat:

Gotika – střídmost, většinou použity 1 až 3 stonky vysokých květin (lilie, růže, málo zeleně);

Obr. 5. Bítov (okres Znojmo), hrad. (Foto Dagmar Fetterová)

Obr. 6. Jaroměřice nad Rokytnou (okres Třebíč), zámek. (Foto Dagmar Fetterová)

Obr. 7. Lednice (okres Břeclav), zámek. Květinová výzdoba k výstavě Hygiena šlechty. (Foto Veronika Skálová)

Renesance – bohatost, barevnost (převážně cibuloviny, růže, letničky), tvar symetrických homolí a pochodní;

Baroko – okázalost, bohatost a plnost, barevnost, mnoho květů, užití zeleně (co nejrozmanitější sortiment), symetrie i asymetrie, velká aranžmá;

Rokoko – hravost, drobnější květy, užití stuh a jiných doplňkových materiálů, také skleněných poklopů;

Klasicismus – symetrické vazby (široký sortiment květů), aranžmá komponováno zpravidla osově a do trojúhelníku;

Biedermeier – kulaté drobné tvary kytic (škála drobných květin, zejména oblíbených v 19. století, i obyčejnějších, jirín, luční květů atd.);

Historismus – volné inspirace všemi předcházejícími slohy, klasická je takzvaná „Makartova kytice“, užití pavích per, více sušených plodů a květů;

Secese – volné inspirace secesní obliby „rostlin“, různé šlahouny;

První republika – nejlépe dle historických fotografií, knih a nabídkových listů.

Tyto výše uvedené principy předpokládají alespoň základní znalosti a školení, odborné semináře aranžování květin v historickém prostředí mají již patnáctiletou tradici.

Tématické doplnění prohlídkových tras a dalších prostor památkových objektů

Tradiční květinové výstavy a jiné akce

Krátkodobě, a to zejména s ohledem na pomíjivost krásy květin, lze za určitých a dostatečně propagovaných a průvodci vysvětlených situací pořádat květinové výstavy na památkových objektech. Je žádoucí vždy odlišit, zda jde o květinovou výstavu, která jen doplňuje prohlídkovou trasu a v praxi probíhá řádná prohlídka s průvodcem, či zda se jedná o výstavu se samostatným výkladem ke květinám a vazbám. Mezi návštěvnícky velmi oblíbené akce na státních hradech a zámcích patří tématické květinové výstavy. Jejich hlavním cílem, je přilákat širší zájem především laické veřejnosti. Z psychologického hlediska jsou v časných měsících oblíbené zejména jarní výstavy, kdy jsou po mimosezónním období státních hradů a zámků opět otevřeny. Také v zahraničí se v posledních letech krátkodobé květinové výstavy setkávají s mimořádným návštěvníckým zájmem. Příkladem mohou být zámky ve Francii, Švýcarsku, ale také královský zámek Het Loo v Nizozemí.

Zásadním požadavkem by vždy měla být bezpečnost mobiliárních fondů, cit, vkusnost, vhodnost a pokora k historickému objektu. Smyslem a určitým ideovým záměrem těchto akcí by mělo být také vždy poučení návštěvníků. Příkladem mohou být některé akce na NPÚ ÚOP v Brně, „Kamélie“, „Rájecké jirřinky“, „Vranovská lilie“, nebo NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích „Amarylis“ na SZ Třeboň a další. Stejně tak výstavy květin všeobecné dle ročních období, jarní výstavy na SZ Lysice, SZ Bučovice, podzimní „Podzim na Pernštejně“ a mnohé další.

Příležitostně jsou některé interiéry památkových objektů využívány komerčně, k podpisům různých smluv, významným setkáním a jiným akcím. Zde platí stejné zásady jako pro aranžování v běžnou sezónu.

Bezpečnost mobiliárních fondů

V historickém interiéru je nezbytně nutné dodržovat veškerá doporučení preventivní péče o mobiliární fondy. **Hlavní podmínkou je zajistit a zabránit především poškození historického nábytku přímým stykem s vodou!** Je zapotřebí minimalizovat veškerá rizika, která by zapříčila jakékoli poškození povrchové úpravy nábytku či zahájila vznik a rozvoj korozních procesů na kovových částech apod.

Výběr vhodných nádob

Nedoporučuje se běžné užívání movitých kulturních památek. Nejvhodnější se jeví jejich repliky či použití adekvátního jiného hmotného majetku. Zvážit lze nákupy tvarově i dekorem vhodných váz a nádob v antikvách, bazarech, nebo dary z pozůstalosti získaných převodem z Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových. Výběr je

Obr. 8, 9, 10. Rájec nad Svitavou (okres Blansko), zámek. (Foto Veronika Skálová).

nutné uzpůsobit tak, aby byl vhodný pro danou ideovou myšlenku, respektoval sloh a tvar květinového aranžmá a odpovídal stylově i barevně danému interiéru. Materiál by měl být nepropustný a především adekvátní historickému prostředí – sklo, porcelán, kamenina, kov (různé měděné žardiniéry a nádoby). Nedoporučuje se plast. Zde platí doporučení zajistit na památkovém objektu větší výběr vhodných váz pro alternativní použití.

Možné alternativy

Ve výjimečných případech použít při aranžování do mobiliárních fondů speciálních vložek nebo plastových nádob, které nebudou vizuálně patrné, ale přitom nedojde k přímému styku s vodou. Důslednost ochrany fondu je zde zcela akutní a nutná.

Podložení nádob

Vzhledem k tomu, že je nutné zabránit styku s vodou, na nábytkových kusech mobiliáře z minulosti často zaznamenány „kolečka“ či skvrny po zatečení a přímém styku s vodou, je potřebné důkladně informovat obsluhu při umístění aranžmá a dále při

Obr. 11. Telč (okres Jihlava), zámek. (Foto Veronika Skálová).

Obr. 12, 13. Vranov nad Dyjí (okres Znojmo), zámek. (Foto Veronika Skálová)

dolévání vody. V žádném případě se nedoporučují nepropustné igelitové podložky. Zásadou by mělo být nejlépe dvojitě jištění, a to podložení vázy a zabránění potřísnění. Pokud k úniku vody již případně dojde, je třeba zabránit, aby pod nepropustným materiálem zůstala stát voda. Vhodné je použít korek a překrýt textilní dečkou. I v těchto případech lze uplatnit kusy získané nákupy v bazarech, nebo získané jiným způsobem, ne autentické textilie z fondu památkového objektu.

Sušené květiny

Historie používání sušených květin je spojena převážně s 19. stoletím. Suché plody byly hojně užívány i v takzvaných Makartových kyticích, v období historizujících slohů apod. V prohlídkových trasách zpřístupněných objektů jsou užity v interiérech poměrně často. Důvodem je také ekonomická stránka. Bohužel na mnoha památkových objektech zůstává výzdoba ze sušených květin již zcela barevně vybledlá nebo dokonce s vypadanými částmi a tím interiéry dehonestuje. Pro výzdobu a zhotovení květinových vazeb ze sušených rostlin platí převážně stejné principy.

Umělé květiny, ovoce a zelenina

Již v 18. století se objevovaly, zejména ve Francii, specialisté na zhotovování neživých rostlin, převážně textilních květin nebo květin z dracounů, vosku a dalších mate-

riálů. Používalo se velmi často například věnečků a nápodob květů pomerančovníků. Současné trendy nevyklučují užití umělých květin, ale rozhodně je žádoucí věrohodnost. Také umělé ovoce a zeleninu, pokud je jejich podoba reálná, je možné uplatnit při výzdobě instalovaných místností, vše však opět s mírou a celkovou harmonií. Výhodou je delimitace poškození.

Prezentace historických zámeckých divadel

Obecná východiska

Pavel Slavko, Milan Jančo

Divadelní památky budované a provozované na českých a moravských hradech a zámcích, rovněž v klášterech a školách, tvoří velmi specifický a již mimořádně vzácný druh kulturního dědictví. Existující soubor historických zámeckých divadel je svým počtem, rozsahem dochovaných scénických dekorací, kostýmů a rekvizit, stavem jejich zachování a rozsahem technického divadelního vybavení unikátní i v evropském kontextu.⁷⁴ Zámecká divadla, která dnes známe a máme k dispozici, jsou dochována v nejrůznějším stavu, od autenticky intaktních až po zcela torzální.⁷⁵ Pro svou ojedinělost je cenný každý doklad historické divadelní kultury.

Hmotná podstata divadelního dědictví je ve své podstatě rychle pomíjivá – efemérní záležitost. V žádném případě nemůžeme očekávat velké a významné objevy na poli hmotné divadelní kultury, které by rozšířily seznam dochovaných památek. Spíše můžeme očekávat postupné úbytky.

Zámecká divadla je nutno chápat jako komplexní památku hmotného a nehmotného kulturního dědictví. Jeho hmotnou část tvoří:

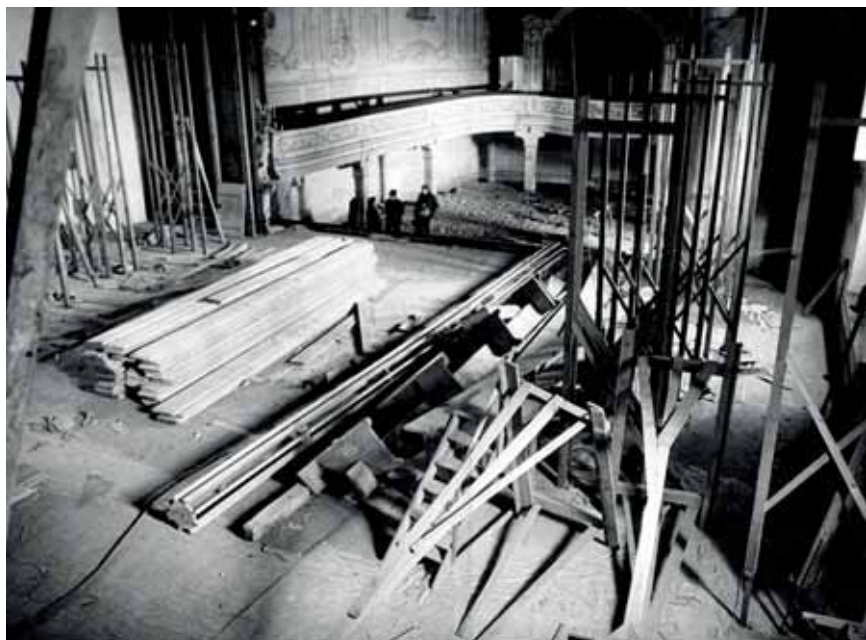
- předmětné reálie: budova, hlediště, orchestřiště, jeviště, jevištní technika, efektové stroje, dekorace, kostýmy, herecké a scénické rekvizity, osvětlovací technika, hasící a signalizační technika, technické pomůcky;
- písemné fondy: libreta, partitury, particela, notové listy;
- archivní prameny: korespondence, účty, inventáře, zprávy, příkazy, plány;
- literatura: knihy o divadelním umění, o repertoáru, tanci, ceremoniích, festivitech, stavebních a řemeslných principech;
- obrazový ikonografický fond: vzorníky kostýmů, scén, návrhy, studie, portrétní obrazy, obrazy s hudebními, tanečními a jinými divadelními motivy.

Nehmotnou část tvoří:

- divadelní tradice;
- historické souvislosti;
- divadelní a herecké zvyklosti;
- legendy, mýty, divadelní či herecké příběhy a osudy.

74 BARTUŠEK 2010.

75 *Smutnou skutečností je konstatování, že k těžkému poškození, takřka zničení, jednoho z nemnoha historických zámeckých divadel České republiky, v Hrádku u Nechanic, došlo teprve na sklonku 80. let 20. století.*

Český Krumlov, zámekové divadlo. Výsledek dvacetileté obnovy zámekového divadla. (Foto SZ Český Krumlov – Pavel Slavko, Stanislava Slavková, není-li uvedeno jinak)

Český Krumlov, zámecké divadlo. Jevíště a hlediště zámeckého divadla.

Nejvyšší kvalitou na divadelní památce je původnost celku i detailu, funkčnost jevištní techniky, dochování divadelního vybavení, dekorací, kostýmů, rekvizit, vzorníků, libret, partitur, návrhů a dalších.

Jednotná metodika pro prezentaci divadelní památky dává možnost soustředit doposud roztržštěné informace, znalosti a zkušenosti z jednotlivých zámeckých divadel. Současně usnadňuje vlastní prezentaci a propagaci historických zámeckých divadel České republiky v kontextu s evropským divadelním děním. Pro odborný či tematický cestovní ruch se nabízí produkt divadelní cesty po České republice, který se může orientovat jak na odbornou, uměleckou, studentskou veřejnost, tak i laickou kulturní veřejnost nejenom se zájmem o vážnou „starou hudbu, tanec, ale i „mluvené slovo – činohru“ pozdně renesančního a barokního divadla.⁷⁶

Druhově shodná skupina divadelních památek České republiky má výraznější možnost upozornit na své dlouholeté problémy vzniklé nejčastěji z důvodu dlouhodobého opomíjení a neposkytování i té nezákladnější pravidelné dlouhodobé údržby. Početnější skupina spolupracujících zámeckých divadel má větší šanci získat finanční prostředky potřebné jak na správu, opravu, údržbu, konzervaci a restaurování, tak i na dokumentaci, badatelskou činnost, aplikovaný výzkum a realizaci experimentálních představení. Druhově shodná skupina divadelních památek má větší možnosti vyplývající ze společné propagace, distribuce návštěvníků a využití nastudovaných hudebních, pěveckých či tanečních projektů. Neméně důležité je srovnání a výměna odborných zkušeností restaurátorů, konzervátorů, řemeslníků a výtvarníků za využití všech praxí ověřených osvědčených zjištění a poznatků z dlouhodobého aplikovaného výzkumu u nás i v zahraničí.⁷⁷

Při prezentaci historických divadel je důležité uvědomení si skutečnosti, že nejcnější kvalitou každého zámeckého divadla je jeho autenticita a integrita. Tyto hodnoty jsou zcela nenahraditelné. Zastoupit je nemůže funkční a líbivá, ale moderní rekonstrukce divadelní památky a ani obnovená divadelní aktivita, která nebere ohled na historické souvislosti.

Dosavadní praxe potvrdila, že pro celkovou rehabilitaci či obnovu historického divadla je nevhodnější konzervační metoda obnovy, která je šetrná k autentickým hodnotám památky a doslova ji ošetřuje v celku i v detailu. Divadelní památka je cenná především svou autentickou vypovídající hodnotou v komplexním souhrnu, v harmonii

76 Stačí zmínit španělského Pedra Calderona de la Barca (1600-1681) uzavírajícího řadu velkých tvůrců španělského „zlatého věku“. Rukopis textu jeho neznámé hry *El Gran Duque de Gandia* byl objeven v knihovně zámku Mladá Vožice, kam si ho ze španělska přivezla Marie Josefa z Harrachu (KNEIDL 2002, s. 153, poz. 44). V současné době dílo Pedra Calderona de la Barca pro divadlo znovuobjevuje režisérka Hana Burešová společně s dramaturgem Štěpánem Otčenáškem a scény Městských divadel v Brně a Pražské divadlo v Dlouhé. Nelze opomenout, že Calderonovým současníkem byl i Jean-Batiste Molière (1622-1673).

77 MOHLER, www.1.appstate.edu/orgs/spectacle/index.html; BRAUN – HIRT 2009; REUS (ed.) 2008.

vztahů hmotné i nehmotné kultury. Pokud stavební či restaurátorská obnova porušuje či ochuzuje tuto harmonii vztahů, ztrácíme ve větší či menší míře autenticitu tohoto dědictví jako výsledku tvořivého lidského úsilí.

Za nejcitlivější formu obnovy a prezentace divadelní památky se považuje funkční divadelní muzeum, jehož posláním je zachování, poznání, studium a badatelská činnost. Obnova divadla jako funkčního divadelního muzea je velmi ojedinělý a náročný směr obnovy, který vyžaduje komplexní studijní a badatelský přístup. V tomto případě jde o rehabilitaci a prezentaci původní hmotné i nehmotné podstaty divadla, o obnovení většiny funkcí historického divadla. To vše se děje na základě pochopení dobových souvislostí a vztahů barokního divadelního prostoru, jako jsou architektura, konstrukce, mechanika, technologie, materiály, světlo, perspektiva, poměry a proporce, dynamika pohybu jevištní techniky a jevištních efektů, principy scénických výměn, hudební principy v orchestřišti, režie a choreografie na jevišti, gestika a zpěv, kostým, rekvizity a dobový repertoár. Celý tento proces lze označit za divadelní archeologii.

Funkční divadelní muzeum a dobová divadelní praxe

V odborných kruzích se stále více prosazují názory, že unikátní památku je nezbytné více chránit než užívat. Nelze než souhlasit, že povinnost památku zachovat by měla převládat nad právem památku používat. V podstatě jde o zodpovědnost jedné generace předat historické dědictví v co nejlepším stavu generaci druhé.

Památku ovšem netvoří pouze materiálová podstata ale i duchovní dědictví, souhrn informací, které se k památce vztahují. O tyto informace, o souhrn znalostí je nutné pečovat minimálně stejnou měrou jako o hmotnou podstatu památky.

Koncepce obnovy zámeckého divadla v Českém Krumlově se postupně stává vzorovým příkladem pro ostatní divadelní památky v Evropě. Tato koncepce spočívá především v tom, že divadlo je vnímáno výhradně jako památka, spravuje jej památková instituce, je obnovováno restaurátorskými a konzervačními metodami jako autentické, funkční divadelní muzeum. Vedle velmi opatrné prezentace a zpřístupnění veřejnosti formou prohlídek funkčního divadelního muzea je divadlo výjimečně využíváno i pro studijní a badatelské účely. Dobová divadelní praxe jako badatelský program má za cíl poznání památky v její dobové funkční autenticitě.

Stále kvalitnější stav památky, narůstající míra poznání a zvyšující se zájem odborné veřejnosti je přesvědčivým důkazem správnosti koncepce při správě a využití zámeckého divadla.

Historická rekonstrukce divadelního života, slavností, zábav, ceremonií, řemeslných aktivit a i řady jiných každodenních aktivit na šlechtických dvorech postavené na poznání a původnosti celku i detailu jsou perspektivní budoucí cestou využití hradů a zámků jako míst výlučné a mimořádně působivé kultury.

Základní koncepce obnovy a prezentace historických divadel

Stávající praxe nabízí dvě základní koncepce obnovy a prezentace historických zámeckých divadel. V rámci první je divadlo obnovené konzervační metodou využívající restaurátorské a konzervační technologie a lokální rekonstrukce. Pouze v nezbytné míře jsou vyměněny či doplněny původní hmoty a konstrukce divadelní budovy, jenom částečně je doplněné technické vybavení budovy a divadelní technika.

Český Krumlov, zámecké divadlo. Jevištní mašinerie v suterénu pod jevištěm.

Český Krumlov, zámecké divadlo. Jevištní mašinerie v provazíšti nad jevištěm.

Konzervační a restaurátorský přístup jen v těch nejnutnějších případech, a to pouze lokálně nahrazuje povrchové materiály, omítky vnější i vnitřní, krytiny střech, podlahy, dlažby, malby a další.

Modernizace technických sítí, elektroinstalace a osvětlení, proběhla pouze v nezbytném rozsahu. Vybavení hlediště, sedadla či lavice pro diváky je zachováno v původním stavu. Vybavení orchestřiště je rovněž nezměněné a nezmodernizované. Zachovávané jsou notové pulty, sedadla či lavice pro muzikanty a původní osvětlení historicky užívané během představení. Vybavení jeviště, jevištní technika, osvětlení, dekorace a technické prvky, si zachovává svoji originální autenticitu danou konkrétním použitím v konkrétní architektuře divadla a zůstává zcela funkční. Přímo v divadle či divadelním depozitáři je dochováno, ošetřeno a uloženo původní vybavení kostýmů, rekvizit, technického příslušenství. V příslušném divadelním archivu je umístěn soubor libreta, partitury, výtahů pro jednotlivé hudební nástroje a též divadelní ikonografie, návrhy, náčrty, modely a další vypořádací materiály.

Po ukončení obnovy je historické zámecké divadlo využíváno jako *funkční divadelní muzeum* s kontrolovaným návštěvním režimem a občasnou badatelskou produkcí.

Konzervační obnova divadelní památky umožňuje zpřístupnit historické zámecké divadlo pro návštěvníky formou prohlídek. Nabízí také možnost občasných studijních produkcí, aby historické divadlo neztratilo svou funkční autenticitu.

Druhá koncepce nabízí zakonzervování historického divadla a jeho proměnu na muzeum, či depozitář. Modernizace technických sítí, elektroinstalace a osvětlení, probíhá pouze v nezbytném rozsahu. Původní konstrukce jsou zakonzervovány, avšak nedoplňovány. Budova i jevištní technika jsou zachovány v původním, avšak nefunkčním, torzálním stavu. Konzervační přístup ošetřil a dle možností dochoval veškeré existující povrchové materiály, vnější i vnitřní omítky, krytiny střech, podlahy, dlažby, malby atp. Zakonzervované a v neúplném stavu zachování zůstává vybavení budovy a divadelní technika. Ve fragmentech je dochované i vybavení hlediště, orchestřiště a jeviště.

Zakonzervovanou divadelní památku je možné zpřístupnit pro studijní účely a z části i pro prohlídkový režim. I když její funkčnost není možná, navzdory torzálnosti dochování je i tento typ zámeckého divadla jak v celku, tak i v detailu mimořádně autentický, originální a jedinečný.

V případě celkové rekonstrukce divadla pro soudobé repertoárové účely a pravidelné divadelní provozování je modernizace natolik výrazná, že stírá, likviduje a nahrazuje autenticitu a integritu historického divadla.

Příprava a realizace obnovy historických zámeckých divadel

Před tím, než dojde k zahájení prací souvisejících s realizací jedné ze dvou navržených koncepcí obnovy, je nezbytně nutné zajistit:

- 1) Celkové seznámení se s divadelní památkou, detailní ověření stavu dochování, poškození či narušení divadla, důvěrné pochopení významu, hodnot a kontextu divadla, zadat archivní průzkum, zadat stavebně historický a restaurátorský průzkum, zpracovat a poznat divadelní historii místa.

- 2) Roztřídění jednotlivých prvků podle zachovalosti, stavu, kvality, příslušnosti k druhovým skupinám, pečlivá technická dokumentace a evidence jednotlivých prvků.
- 3) Fotodokumentaci stavu a situací před, v průběhu a po ukončení prací.
- 4) Odbornou evidenci a dokumentaci prvků divadelního vybavení.
- 5) Kvalitní plánovou dokumentaci včetně záznamů jednotlivých nálezových situací.
- 6) Konzervační a restaurátorské práce a práce související se stavební obnovou provádět na vysokém stupni odbornosti a kvality, průběžně řešit kvalitu a vhodnost technické vybavenosti a řemeslných úprav.
- 7) Kompletaci, osazení prvků na původní pozice, ověření jejich správných funkcí, dbát na celkový soulad a integritu.

Historické zámecké divadlo je komplexní památka. Komplexnost v tomto případě znamená, že početný a různorodý souhrn jednotlivých prvků, tvoří jeden komplexní celek divadelního dědictví. Celek historického divadla je potřebné vnímat v těchto jednotlivých částech:

- 1) lokalita, bezprostřední místo, okolí divadla;
- 2) budova historického divadla;
- 3) vnitřní dispozice divadelní budovy;
- 4) hlediště;
- 5) orchestřiště;

Český Krumlov, zámecké divadlo. Prezentace depozitáře, studijních a výstavních prostor zámeckého divadla.

- 6) proscénium;
- 7) jeviště, suterén a provaziště;
- 8) garderoby, divadelní zázemí;
- 9) jevištní technika;
- 10) osvětlení;
- 11) dekorace;
- 12) kostýmy;
- 13) rekvizity;
- 14) repertoár;
- 15) archivní a literární informace o osobnostech donátorů, umělců, architektů, výtvarníků, řemeslníků;
- 16) archivní zdroje, historické plány, inventáře, ikonografie, korespondence, účty, zprávy;
- 17) literatura;
- 18) tradice, legendy, příběhy vztahující se k divadelnímu životu.

Obnově a prezentaci divadelní památky by měly předcházet důkladné evidenční a dokumentační práce. Jako komplexní památka s rozsáhlým a různorodým mobiliářem je historické zámecké divadlo do jisté míry velmi nepřehledné. Zásadní význam proto mají orientační evidenční seznamy prvků a co nejkvalitnější pasportní dokumentace nejceněnějších souborů kostýmů, kostýmového příslušenství, dekorací, rekvizit, osvětlení, technického zařízení. Jsou li tyto seznamy vedeny od samého počátku přípravy a realizace pečlivě, s důrazem na preciznost a přesnost, se snahou zachytit každý předmět a jeho detailní dokumentaci, představují následně, po realizaci obnovy, nejenom garanci přehledu, ale i důležitý studijní materiál pro budoucí odbornou veřejnost.

Kvalitní plánová dokumentace historického divadla je důležitá nejenom pro koncepční práci a pro řešení detailních situací, ale i pro zakreslení nálezů a souvislostí. Tím jsou základem budoucího odborného vyhodnocení všech zjištěných a nálezů.

Při úklidových a údržbových pracích je nutno dbát, aby nebyly setřeny sebemenší stopy po nápisech na konstrukcích, stopy po lanovodech, úchytech, kování, a další na první pohled nevýznamné detaily. Tyto stopy mohou nést důležitou informaci mnohdy rozhodující pro pochopení funkcí mechanismu, rozvrhu dekorací a dobového principu provozu.

Při konzervaci či restaurování jednotlivých předmětů divadelního vybavení je nutno dbát, aby nebyla porušena či omezena jejich původní funkce. Zachován by měl být například efekt průsvitek na kulisách, stopy úchytů na osvětlení, respektován musí být i princip sestavování, otvírání či skládání kulis. Je samozřejmostí, že se musí uchovat či alespoň přepsat každé dobové evidenční číslo (důležitý odkaz na staré inventáře) a každý nápis na konstrukci či na kulisách neboť jde o historicky důležitý odkaz na dobovou divadelní praxi.

Jedním z nejdůležitějších fenoménů vytvářejících iluzivní principy v divadelním prostoru je světlo. Je nutné chápat, že atmosféru divadla vytváří umělé osvětlení, ne denní světlo. Prvním krokem je tedy ohledání stop po vnějších či vnitřních okenicích, závěsách či jiném zatemnění a jejich opětovného použití na okenní otvory. Světlo správné intenzity, barvy a dokonce i mihotavého efektu plamene svíčky umocňuje podma-

CK 5039 A-B

CK 5039 A-B

CK 5039 A

CK 5039 A

CK 5039 B

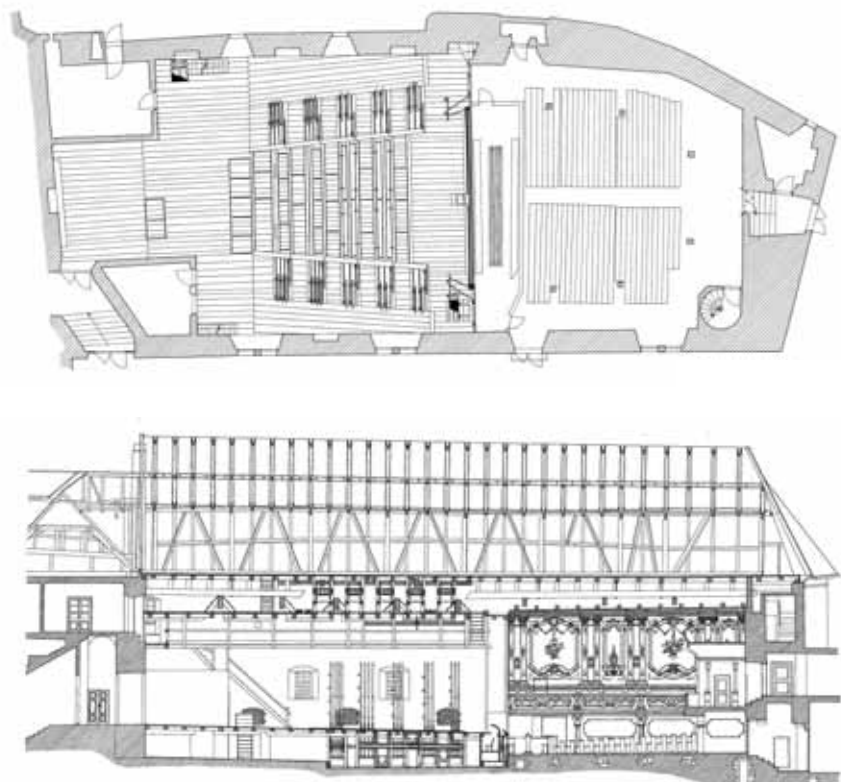

CK 5039 B

Český Krumlov, zámeké divadlo. Prezentace bohatství a různorodosti divadelního inventáře zámekého divadla, ukázka fotodokumentace divadelního kostýmu, osvětlení a kulís.

Český Krumlov, zámek divadlo. Příklad kvalitní plánové dokumentace, půdorys a podélný řez. (Autor plánové dokumentace R. Hanuš)

nivou, snovou až magickou atmosféru divadelního prostoru. Důležité je respektovat původní rozvrh a původní pozici světel jak v hledišti, tak na jevišti. Velmi vhodné elektrické kopie jsou typu „feelings flame“ produkované ve Skandinávských zemích.⁷⁸

Historický kontext dobových principů divadelní praxe by měl být závazný pro využití historického zámekového divadla. Nemělo by být přípustné využívat tyto prostory pro nedivadelní a rovněž pro nepůvodní, i když kulturní aktivity. Historické jeviště je neslučitelné se soudobými koncertními, tanečními, nebo činoherními a jinými produkcemi. Neadekvátně na něm působí i zcela moderní klavírní křídlo nemající ani svým vzhledem, ani zvukem nic společné s historicky prvním klavírem z dílny Bartolomea

78 www.feelings-flame.dk

Český Krumlov, zámecké divadlo. Příklady ochrany vnitřních prostor depozitáře textilními roletami.

Cristoforiho, působícího na Medicejském dvoře, a s nástroji generací jeho nástupců 18. a 19. století.⁷⁹

Při prezentaci historických zámeckých divadel je nutné mít na zřeteli čtyři základní hodnotové kategorie:

- 1) Autenticitu vnímanou jako původnost, pravost, hodnověrnost. Autentičnost památky spočívající především v dochování původní přirozeně zestárlé materie.
- 2) Hodnotu stáří vnímatelnou kvalitou autentické památky, vyplývající z plynutí času.
- 3) Patinu představující ušlechtilý povrch vznikající dlouhodobým fyzickým stárnutím materiálů, zvětráváním, ukládáním prachu i opakovaným dotýkáním lidských rukou.
- 4) Genia loci neboli ducha místa, specifickou atmosféru, náladu určitého místa, identitu, individualitu.

Konzervace, restaurování, lokální rekonstrukce, řemeslné práce a instalace musí odpovídat významu památky a dosahovat nejvyšší možné kvality. Pro uspokojující

⁷⁹ Ital Bartolomeo Cristofori, sestrojil v roce 1708 historicky první klavír. Jeho nástroje se dochovaly ve sbírkách Grassi Muzea v Lipsku, zde se jedná o dvojici cembalo – klavír se stejnou chinoaserní výzdobou a v Metropolitním muzeu v New Yorku.

Český Krumlov, zámecké divadlo. Příklad ochrany divadelního inventáře.

výsledek je rozhodující především zvolená technologie, respektování původního materiálu, kvalita rukodělné práce a celková zkušenost a spolupráce realizačního týmu počínaje architektem, konče řemeslníkem.

Součástí divadla by měl být depozitář pro movitý inventář a všechny předměty související s divadelní historií. Vybavení depozitáře, jeho správa a údržba má odpovídat kvalitě a významu uložených artefaktů. Při tvorbě depozitáře je nezbytné počítat se

Český Krumlov, zámecké divadlo. Příklad ochrany a správy divadelních kostýmů.

Český Krumlov, zámecké divadlo. Výsledky aplikovaného výzkumu – nácvik práce s jevištní technikou na principech dobové divadelní práce.

studijním a badatelským zájmem početné odborné veřejnosti dnes již z nejrůznějších končin světa.

Divadlo a depozitáře je nezbytné vybavit funkčním monitorovacím systémem sledujícím teplotu a vlhkost. Osvědčeným je například systém Hanwell. Divadelní inventář je z materiálů velmi citlivé organické povahy, kde převládá dřevo, textil, papír, kůže, dále kovové předměty různého složení a úprav, sklo, keramika atp. Organický materiál je velmi náchylný na mikrobiologickou aktivitu a z toho plynoucí degradaci. Denní kontrola stavu mikroklimatu je proto nesmírně důležitá a nutná.

Divadlo a depozitáře je nutné chránit před náhlou a šokovou změnou teploty, vlhkosti, před slunečním osvětlením a mikroprachem. Souhrn těchto vlivů je základním principem degradace materiálů, zkrehnutí a lámání textilních vláken, zteření látek, blednutí povrchů a změny jejich pevnosti a pružnosti. Účelné a efektivní je obnovení funkce textilních rolet a závěsů pro zastínění a zatemnění a využívání vnějších či vnitřních dřevěných okenic pro ochranu prostředí v zimním období.

Předem důkladně promyšlená, pečlivě připravená a citlivě provedená obnova dokáže rehabilitovat i značně poškozené, v torzu dochované zámecké divadelní scény. Odměnou je jejich vzkrísená existence zvoucí své diváky a návštěvníky k poznání a také k prožití velmi neobyčejných zážitků, ke zhlédnutí strhujících barokních příběhů antických hrdinů v nádherných iluzivních scénách a poslechu podmanivých tónů hudby starých mistrů v inspirativní a magické atmosféře barokního světa, v režii věčně živé a krásné divadelní múzy Thálie.

Historická zámecká divadla v Čechách (výběr)⁸⁰

Český Krumlov, zámecké divadlo

Komplexně dochované barokní divadlo včetně divadelního vybavení. Divadlo a depozitáře po celkové obnově. Divadelní historie je předmětem dlouhodobého výzkumu a badatelské praxe. Dosud nevyřešeno sufitové osvětlení, některé části jevištní techniky v provazišti a dekontaminace krovu od chemického znečištění.

Duchcov, zámecké divadlo

Zcela zaniklé, zachován pouze torzálně dochovaný divadelní prostor využívaný jako depozitář.⁸¹

Hluboká, zámecké divadlo

Divadlo, navazující na starší umístění v tzv. muzikantských pokojích, vzniklo během, novogotické přestavby zámku. Poprvé se v něm hrálo v roce 1856. Nejpozději v roce 1926 byl prostor jeviště upraven na dětský pokoj. Divadlo sloužilo i k promítání filmů, co dokládá zavěšené promítací plátno za dochovanou oponou. Divadlo je po zrestaurování v roce 1998 součástí prohlídkové trasy zámku.

Hrádek u Nechanic, zámecké divadlo

Celková devastace původního divadla, zachován pouze divadelní prostor v torzálním stavu.

Jezeří, zámecké divadlo

Zámek, zestátněný v roce 1947, byl předurčen Národní kulturní komisí ke kulturnímu využití. Dle návrhu komise zde mělo vzniknout středisko předvádění divadelních představení a hudební produkce.⁸² Po převzetí zámku vojenskou správou v roce 1950 bylo zařízení divadla zničeno. Dochován je pouze divadelní prostor.

Kačina, zámecké divadlo

Příklad nezájmu či nepochopení významu divadla. Přes poměrně dobrou zachovanost je patrná celková zchátralost, postupná devastace včetně likvidace cenných konstrukčních prvků. Nešetrné uložení dekorací.

Kozel, zámecké divadlo

Dobře dochované hlediště a jeviště, problematický stav konstrukce jeviště a uložení dekorací.

Litomyšl, zámecké divadlo

Velmi dobře dochované hlediště a jeviště, hodnotné dekorační celky. Nepochopen význam funkční mašinérie. Nevhodné osvětlení jeviště.

Mnichovo Hradiště, zámecké divadlo

Velmi dobře dochované hlediště a jeviště. Depozitáře s bohatým divadelním vybavením. Dosud nepochopen a nedohodnocen význam funkční mašinérie. Problematické osvětlení hlediště a jeviště.

Náchod, hradozámecké divadlo

Umístěné v adaptovaném turionu hradu na 4. nádvoří. Po ukončení činnosti byly

80 *Podrobně k zámeckým a školním divadlům České republiky, viz POMERL 1992; BARTUŠEK 2010.*

81 PEŠKOVÁ 1995.

82 UHLÍKOVÁ 2004, s. 181.

Johann Joseph Fux : *Giuone Placata, Festa teatrale per musica*. Vídeň 1725. Scénické provedení v Českém Krumlově 2005.

Český Krumlov, zámekové divadlo. Výsledky aplikovaného výzkumu – soulad technických a hudebních principů barokního divadla. Experimentální představení. (Foto Libor Sváček)

veškeré kulisy, kostýmy a rekvizity rozdány amatérským divadlům v Náchodě a v jeho okolí. Dochovány původní prostory divadla.⁸³

Nové Hrady, zámekové divadlo

Nevhodný způsob využití divadelního prostoru. V torzálním stavu dochované hlediště a jeviště.

Valtice, zámekové divadlo

Z původního divadla zachován pouze divadelní prostor v torzálním stavu. V roce 2009 bylo v rámci projektu *Národní centrum divadla a tance* financovaného Integrovaným operačním programem zahájeno vybudování celostátního modelu kulturní infrastruktury poskytující technologické zázemí a konzultační podporu při tvorbě a zpřístupňování produktů a služeb v oblasti soudobého divadla a tance a jejich soudobě pojatých historických inscenací. Významným cílem projektu je záchrana a rehabilitace zámekového divadla, které by se mělo stát experimentální scénou barokního divadla.⁸⁴

Žleby, zámekové divadlo

Velmi dobře dochované divadlo včetně původního vybavení. Velmi dobrý příklad správy depoziářů s překvapivě bohatým divadelním vybavením.

83 PÖMERL 1992.

84 www.kultura-evropa.eu.

Hradní a zámecká divadla v památkových objektech ve správě NPÚ, zrušená nebo zcela zaniklá.

Bitov, Hradec nad Moravicí, Frýdlant, Jaroměřice nad Rokytnou, Jindřichův Hradec, Kuks (areál bývalých lázní Kuks), Lednice, Lysice, Telč, Uherčice

Jezeří (okres Most), zámek. Zcela zdevastované zámecké divadlo. Veškeré vybavení hlediště a jeviště, lóže, lavice, mašinerie, kulisy i rekvizity doplněné soubory a jednotlivými kusy z Lobkowického rodového sídla v Roudnici nad Labem zničila krátce po roce 1950 armáda ČSR, tehdejší uživatel zámku. (Foto Vladimír Hyhlík)

Litomyšl (okres Svitavy), zámek. Pohled do hlediště zámeckého divadla. Tomuto divadlu předcházela dvě starší zrušená divadla. První bylo umístěné v severovýchodním nároží druhého patra zámku, druhé v prostorách dnešního Kongresového sálu v severozápadní části zámeckého přízemí. (Foto Ladislav Bezděk)

Uherčice (Znojmo), zámek. Místnost v západním křídle, se štukovou výzdobou Baldassare Fontany sloužila krátce po roce 1700 jako komorní divadlo. Poté byla upravena na ložnici s alkovnou, ve které byla umístěna postel. (Foto Josef Slavíček)

Výstavy výtvarného umění na objektech ve správě NPÚ, historické prostředí a současné umění

Jaromír Novotný

Veškeré umění bylo současné (All Art Has Been Contemporary), hlásá neonový nápis – instalace Maurizia Nannuccioho z roku 2005 nad vchodem berlínského Altes Muzea, které vystavuje sbírky starého řeckého a římského umění. Uvědomění si tohoto proklamovaného faktu je silným zážitkem. Pohled na věci, jako na něco, co se dochovalo do dneška, najednou nestačí a mísí se s představou celku, který předměty tvořily s někdejší světlem. Tato náhlá simultaneita je něčím, o co jde v hodnotě památky především. Je to výřez někdejší kontinuity, nedotčenosti následnými současnostmi. Naprostá čistota je iluzorní, ovšem nelze popřít, že její vyšší míra je tím, co vyděluje státní památkové objekty z dnešní „spojité“ reality.

Tomáš Ruller, Nebezpečí uklouznutí, instalace z vinných lahví ve sklepení zámku Mělník, 1993. (Foto Dušan Šimánek)

Zcela jednoznačná pravidla pro přítomnost nového umění na objektech ve správě NPÚ nelze stanovit. Následující text má proto sloužit spíše k zamyšlení nad úlohou našich památek a jejich možnostmi. Netýká se kulturních památek obecně – na řadě z nich (mimo správu NPÚ) je možný liberálnější přístup ke konfrontaci starého s novým a v mnoha případech se tak děje s výbornými výsledky. Reagujeme též na již existující praxi výstav na našich hradech a zámcích a z toho vyplývající potřebu určitých operných bodů pro jejich realizaci.

Památkový objekt versus muzeum

Historické prostředí

„Kde žádné umění už nevytváří konsensus, tam přístup do muzea může vyžadovat každé umění.“

„Zesíleným zprostředkováním se oslabenému umění udržuje dosavadní vážnost tím, že se rozšiřuje institucionální rámec.“

„Inscenace umění začíná již budovou samou s jejími vábivými gesty a pokračuje vystavními prostory, jejichž uspořádání se podobně jako na jevišti ustavičně mění.“

„Nový, agresivní způsob vystavování reaguje na zvědavost širšího publika, které ve volném čase hledá náročnou zábavu,... Jestliže jsme dříve chodili do muzea, abychom viděli něco, co na stejném místě nacházeli už prarodiče, pak dnes do muzea chodíme, abychom viděli něco, co jsme tam ještě neviděli.“

„Event, (neboli) událost, nastupuje na místo díla“⁸⁵

První z citací historika umění Hanse Beltinga, skeptický komentář ohledně neexistence konsensu uvnitř současného umění a jeho teorie, může být pro nás výzvou. Pro tuto oslabenou součinnost uvnitř umění lze jako nadějnou alternativu vnímat právě návaznost mezi současným uměním a historickým prostředím. V ideálním případě tento vztah vytváří specifické měřítko hodnot, konsensus vůči historii (neplatí samozřejmě obecně a pro každý typ uměleckých děl). Současná díla si v tomto prostředí mohou rovnocenným dialogem (ne nadřazenou exploatací) ověřit svou schopnost působit jako živé umění.

Další Beltingovy charakteristiky složité situace dnešního muzea umění vybízejí ke srovnání a vymezení některých pozic státních památkových objektů vůči muzeím a galeriím. Některé z rolí, o které muzea z různých důvodů přicházejí, mohou být a jsou na našich historických objektech zachovávány a zásadním způsobem ovlivňují kontext prezentace jakýchkoliv novodobějších exponátů. Jako reakci na výše uvedené citace, lze situaci státních památkových objektů vůči muzeu vymezit takto:

- Historický objekt, jehož primární úloha není prezentace současného umění, *nevytváří pro díla samotná* (na rozdíl od řady muzeí) *umělý autoreferenční kontext*. Naopak ho neguje. Díla, která se ocitnou mimo čistý galerijní prostor, mimo „interpretačně bezpečné“ prostředí jsou konfrontována s jiným kontextem, daným jinými hodnotami.

- Historický objekt je *pevným rámcem* pro jakékoliv „zvenku“ vstupující artefakty. Jejich prezentaci se nepřizpůsobuje. Ve velké míře to platí jak v měřítku stavby samot-

Ivan Kafka, Zdvojení 1291/1995, (1990–1995), 170 betonových jehlanů a historické hradby, v. 100 cm, plocha 500 m², váha 100 t, Hrad Klenová, Galerie Klatovy – Klenová 1995. Objekty zapůjčilo Ministerstvo obrany ČR. (Foto Petr Zhoř; artist.cz)

Václav Fiala, sochařské dílo v prostoru hradu Švihov, 2002. (Foto Jaromír Novotný)

Francois Morellet, *L'esprit d'escalier*, 2009, místně specifická instalace v oknech schodiště, Louvre 2010. (Foto Jaromír Novotný)

Joseph Kosuth, *Ni apparence ni illusion*, 2010. Světelná instalace na pozůstatcích zdí středověkého Louvru. Neonové texty jsou autorovými reflexemi na téma kámen, zeď, stavba. (Foto Jaromír Novotný)

né (týká se též výstavní architektury), tak pro instalaci samotných exponátů/děel, jež bude – na rozdíl od muzea, hledajícího stále nové způsoby prezentace – ve většině případů ve vztahu k trvalé, „neměnné“ podobě historických interiérů.

- Hrad a zámek jsou i nadále prostředím, kde jde o fyzickou přítomnost, zažívání prostředí, *přímou zkušenost* s věcmi/exponáty. Na rozdíl od muzeí zde neprobíhá zprostředkování (kromě průvodce) dalšími médii (elektronickými, zejména vizuálními).

Pokud jsme náznakově definovali výjimečnost prostředí hradů a zámků, stává se rozhodnutí, zda zde prezentovat současné umění, či nikoliv, ještě složitějším. Na jedné straně se jedná o prostředí poskytující *vrstevnatý, komplexní kontext* případným vystaveným dílům, v ideálním případě obohacující obě strany. Jde zároveň o místa významově „ukotvená“, málo proměnlivá. Toto prostředí může být ideálním prostorem k polemice s „produkty“ (expozičními, putovními výstavami atd.) mnoha institucí současného umění, které v rámci kulturního průmyslu podléhají standardizaci své činnosti v závislosti na vytvořených typech cílových skupin „konzumentů“. Na autentické mnohvrstevnaté historické prostředí lze navazovat s nezátížeností vůči aktuálním pravidlům „světa umění“. ⁸⁶ Na straně druhé se jedná o výjimečné prostředí, tvořící uzavřené, historicky *vysoce autentické celky*, které jsou cenné právě ve své relativní „nedotčenosti“ dalšími vstupy.

Rozhodnutí musí vycházet z uvědomění si *nadřazeného statusu* památek ve správě NPÚ (NKP, UNESCO) oproti ostatním kulturním památkám (i historickému prostředí obecně). Neopstradatelný vztah mezi současným uměním a historií lze realizovat (a děje se tak) v naprosté většině okolního kulturně historického prostoru.

Cennost a význam těch několika procent nejvýjimečnějších památek lze pak vidět právě v jejich roli vymežovací – jsou referenčními body, ke kterým lze vztahovat naši současnou kulturu. Tuto roli „pevného“ bodu v naší mentální kulturní mapě však mohou zastávat, pouze pokud jsou novými vrstvami hmotné kultury zasaženy jen v minimální míře. Onen dialog se současným uměním pak probíhá *bezkontaktně*, porovnáváním, myšlením. Jde o uvědomění si vlastní, specifické pozice – přístupu, který nemusí být oprávněný v kontextu mnoha jiných historických staveb. Nejedná se zde tedy o odmítání kulturního přínosu. Umění v takto vymezeném prostředí naopak může splňovat řadu bodů, které jsou uváděny jako základní argumenty při obhajobě významu a role umění. ⁸⁷

86 *Art World - mírně ironický termín, označující vztahy a praktiky v oblasti vytváření, prezentace a obchodu s uměním. Výstavy jako produkty strategií globální kulturní politiky, atp. K tématu např.: MEČL 2008; HELGUERA 2008; THOMPSON 2008. O problémech úlohy a provozu dnešního muzea umění též: WOLF 2010. K tématu konzument a kulturní průmysl např.: ADORNO – HORKHEIMER 2009, kapitola Kulturní průmysl.*

87 *Viz např. argumentační body shrnuté Mezinárodní federací uměleckých rad a kulturních agentur (IFACCA). Umění krom jiného „zprostředkovává kulturní hodnoty; artikuluje a interpretuje akademické poznání; odbourává předsudky a stereotypy; je cílem kulturního turismu a posiluje cestovní ruch; motivuje příliv nových finančních prostředků; atd.“ In: SMOLÍKOVÁ 2008, s. 68.*

Přítomnost současného umění na státních památkových objektech je tedy nutno pečlivě zvažovat a omezit pouze na ty případy, kdy dochází ke zvlášť silné *vazbě mezi novým dílem a historickým objektem*. K tomu lze stanovit několik vodítek. Následující hlediska nelze označit za striktně vymezená, ve skutečnosti se často prolínají.

Kvalita

Kvalita prezentovaného umění by měla být přímo úměrná kvalitě námi prezentovaných historicko-kulturních hodnot – tedy *co nejvyšší*, jakkoli se často může jednat o hodnoty různého druhu (hodnota umělecká, dokumentární, historická atd.). Přestože naše objekty nejsou výstavními institucemi specializovanými na novější umění, v případě, kdy se k takovéto výstavě (prezentaci) rozhodneme, je nutné obhájit pozici NPÚ jako odborné instituce. Tyto akce nesmějí mít charakter jakéhosi doplňku, u kterého slevujeme z našich nároků.⁸⁸ Ve většině případů, kdy správce objektu není sám znalcem v oboru, doporučujeme *konzultace* s regionálními (nejlépe krajskými), nebo nadregionálními výstavními institucemi, případně zkušenými odborníky v oboru (konzultace v rámci NPÚ je samozřejmá). Nejedná se zde o podceňování správ objektů. Odborná orientace v současném umění je velmi obtížná, vyžaduje dlouhodobý zájem, a jak již bylo řečeno, nejde o prioritní odbornost v rámci NPÚ. Zmíněná spolupráce na profesionální úrovni by měla korigovat případné jednostranné rozhodování postavené pouze na subjektivním úsudku typu „líbí-nelíbí“. Toto subjektivní („nenapadnutelné“) vnímání díla je samozřejmě součástí jeho hodnocení, ovšem vždy společně s jistými objektivními kritérii, která jsou sledována a veřejnosti zprostředkována právě specializovanými galerijními institucemi (kurátory, specialisty s nimiž spolupracují atd.).

Kontext, téma

Podmínkou a specifíkem děl současného umění prezentovaných na našich hradech a zámcích by měla být *práce s kontextem*. Opět jde o výše uvedené uvědomění si zvláštního postavení našich hradů a zámků jako historického prostředí, poskytujícího specifické souvislosti jakýmkoliv dalším vstupům. Pokud jsme například přesvědčeni, že konkrétní umělecké dílo nebo výstava má nezměněnou nebo výraznější působnost v jiném prostředí (galerie, muzeum, atd.), pak tím zaniká odůvodnění k jejich prezentaci na našem památkovém objektu. Určité prvky „site specific“⁸⁹ myšlení by měla mít samotná díla i /nebo/ výstava jako celek. Vztah k historickému prostředí má být

88 Nelze vystačit s „romantickým“ zámeckým prostředím a jeho strašidly. Takovéto výstavy je případně nutné striktně pojímat jako specifický typ prezentace pro děti, který ale má svá zvláštní pravidla. Bohužel docházelo i k akcím na toto téma, prezentovaným jako výstavy umění, viz BEČKOVÁ 2007.

89 Termín označuje umělecké projekty, které nejčastěji již v průběhu vzniku počítají s konkrétním místem, prostorem, kde budou instalovány. Akcentují *genia loci*. Místo se stává součástí díla samotného, včetně všech jeho prostorových, historických, kulturních a dalších souvislostí. „The land is not the setting for the work but a part of the work.“ (Walter De Maria, 1980). Viz příloha: Ivan Kafka, Tomáš Ruller, Joseph Kosuth.

Karen Knorr, *Fables (Bajky)*, pohled do expozice, 2010. Fotografický cyklus pracující s kontextem historického interiéru a sbírek muzea Carnavalet v Paříži. Fotografie vznikly v interiérech paláce, kde autorka s využitím částí historické sbírky vycpanin vytvářela aranžmá různých zvířecích „příběhů“. Cyklus zde byl poté vystaven formou začlenění jednotlivých fotografií do stálé instalace. (Foto Jaromír Novotný)

Pohled do výstavy *Artempo* v historickém prostředí Palazzo Fortuny v Benátkách, 2007. (Foto J. P. Gabriel, reprofoto T. Binková)

u těchto děl alespoň částečně uvědomělý, někdy může být přímo tematizován. Okruh témat pak z tohoto vztahu vyplývá: je-li naším „produktem“, jako provozovatele zpřístupněných historických památek, udržování a aktivace paměti, pak právě *paměť* má být oním nejobecnějším zastřešujícím pojmem pro všechna díla, která chceme prezentovat. Dílčí tematika i pracovní metoda pak může sahat od konceptuálních průzkumů dějin (například stále aktuální téma archivu – paměti) po estetické hry s historickými styly (hra s kýčem, postmoderní recyklace stylů a další).

Mona Hatoum, *Medal of Dishonour*, 2008, intervence do sbírky mincí v instalaci muzea Querini Stampalia v Benátkách, v rámci výstavy autorky *Interior Landscape* v roce 2009. (Foto Agostino Osio 2x, se svolením Fondazione Querini Stampalia)

Vizuální charakter

Některá díla se svou vizualitou vymezují vůči danému (historickému) prostředí *kontrastem*, některá naopak využívají vizuální *homogenity* (splývání s prostředím). Na této škále by pravděpodobně díla prezentovaná na našich historických objektech měla mít blíže k oné druhé poloze. Takovýto požadavek formy homogenní s prostředím se může zdát povrchní a neobhajitelný vůči svrchovanosti uměleckého díla. Ovšem vizuální neinvazivnost nemusí znamenat umírněnost významovou, nemusí být kompromisem, který by poškozoval status uměleckého díla a jeho komplexní působnost.

František Skála, *V přístavu II*, 2003. Objekt z nalezených přírodních materiálů – typ díla, které lze vystavit například v kontextu přírodovědné sbírky, nebo kabinetu kuriozit. (Foto artlist.cz)

Naopak, s oslabením často zjednodušujícího kontrastního odstupu může nastoupit určitá jemnost, zvýšená citlivost ve vnímání. Neinvazivnost v našich podmínkách může znamenat buď minimalizaci výtvarných prostředků (zjednodušení, odhmotnění, atd.), nebo doslovné splývání díla s prostředím.

Taktika prezentovat výtvarný *minimalismus* v historickém prostoru je poměrně častá a v mnoha případech s působivými výsledky. Většinou zde chybí onen prvek konkurence, prosazení se na úkor historického prostředí. Avšak radikální, či spíše výrazné dílo tohoto typu umístěné například v bohatě dekorovaném interiéru může také být nevhodným případem vymezování se kontrastem, pouze s využitím opačného postupu („kontrast prostotou“).

Druhý zmíněný proces – *splyívání* díla s prostředím, se může dít zejména kombinací několika „historizujících“ složek díla: **téma** (klasické žánry – zátěš, portrét, krajina), **technika** (klasické materiály a postupy) a **autorský záměr – styl**, který v návaznosti na historické prostředí může akcentovat některou jeho charakteristiku (kýčovitost, pompéznost, monumentalitu, harmonii, atp.). V extrémním případě může takovéto dílo využívat například z pohledu diváka „podvratnou“ techniku mimikry,⁹⁰ kdy je do určité míry „neviditelné“.⁹¹ Doslovně neviditelnosti média lze využít v případě instalací děl, která pracují pouze se zvukem.⁹² Takové dílo si lze představit jako vůči místu velmi nenásilný „komentář“, který zároveň může otevírat řadu otázek o povaze „autentického“, historického zvukového prostředí.⁹³

Prezentaci děl, která výrazněji (vizuálně, zvukově atd.) konfrontují památku, je tedy třeba pečlivě zvažovat – *nesmí jít o konkurenci, či zneužití, nýbrž o vzájemné obohacení a interpretaci*. Zároveň je důležité, že řada vynikajících uměleckých děl, která pracují s historickým kontextem, avšak jejich forma je vizuálně radikální (výrazně konfrontační), mají možnost realizace na jiných místech.⁹⁴ Totéž platí i v případě, kdy je vztahem k současnému umění naplněn celý historický objekt.⁹⁵

Způsob prezentace, instalace, umístění

Způsobů prezentace a typů výstav, které je možné na památkových objektech realizovat, je několik. Možnosti prezentace se prolínají s možnostmi umístění. Teoreticky je možné umístění uměleckého díla kdekoliv v areálu památky, pokud tomu nebrání

90 *V intencích zmiňované práce s kontextem navíc může jít např. o revokaci řady dávno používaných technik (trompe l'oeil, nápodoby materiálů, atd.). Viz příloha: Jeff Koons – kytiče, Mona Hatoum.*

91 *Stejně jako v případě vkládání minimalistických děl do historického prostředí, i technika „podobnosti“ se může postupně stávat jakýmsi mezinárodním klíší. Nadčasovost prolínání artefaktů a uměleckých děl z různých dob od pravěku po současnost byla hlavní metodou např. benátských výstav Artempo, Infinitum a Tra kurátora a sběratele Axela Vervoordta. Metodou velmi působivou, v některých detailech však blízkou určitým opakovaným postupům interiérového designu, viz NOVOTNÝ 2007, s. 452–453.*

92 *Sound art – umění pracující se zvukem a jeho vnímáním. Nejde primárně o hudbu.*

93 *Lze zmínit např. zvukovou instalaci na místě archeologického odkryvu základů kostela Sv. Kolumby, které je dnes zastřešenou součástí nové budovy Arcibiskupského muzea v Kolíně nad Rýnem (Kolumba). Trvalá instalace Billa Fontany (Pigeon Soundings, 1994, 2007) do té míry splyívá s prostředím, že je téměř neslyšitelná („pro uši neslyšíme“). Zvuková kulisa sestává ze zvuků holubů, nahraných na místě ruin kostela v době před výstavbou nového muzea a zpřítomňuje tak určitý minulý stav v dějinách místa. Jednoduchými prostředky tedy autor pracuje s pamětí, s historií, prostředky jakési „archeologie zvuku“.*

94 *Za všechny například Domestikace pyramidy (1992) Magdaleny Jetelové v historické budově Uměleckoprůmyslového muzea ve Vídni.*

95 *Jako například Galerie Klatovy – Klenová, provozovaná na hradu a zámku v Klenové. Ze soukromých např. odlišně fungující (rezidenční pobyty pro umělce, ubytování) zámek Třebešice u Kutné Hory.*

Milan Houser, Granát, z cyklu Vanitas, 2006. Dílo využívající mimikry vypůjčené historické formy (benátské zrcadlo) ke sdělování současných obsahů (terorismus, válka). (Foto Gabriel Urbánek)

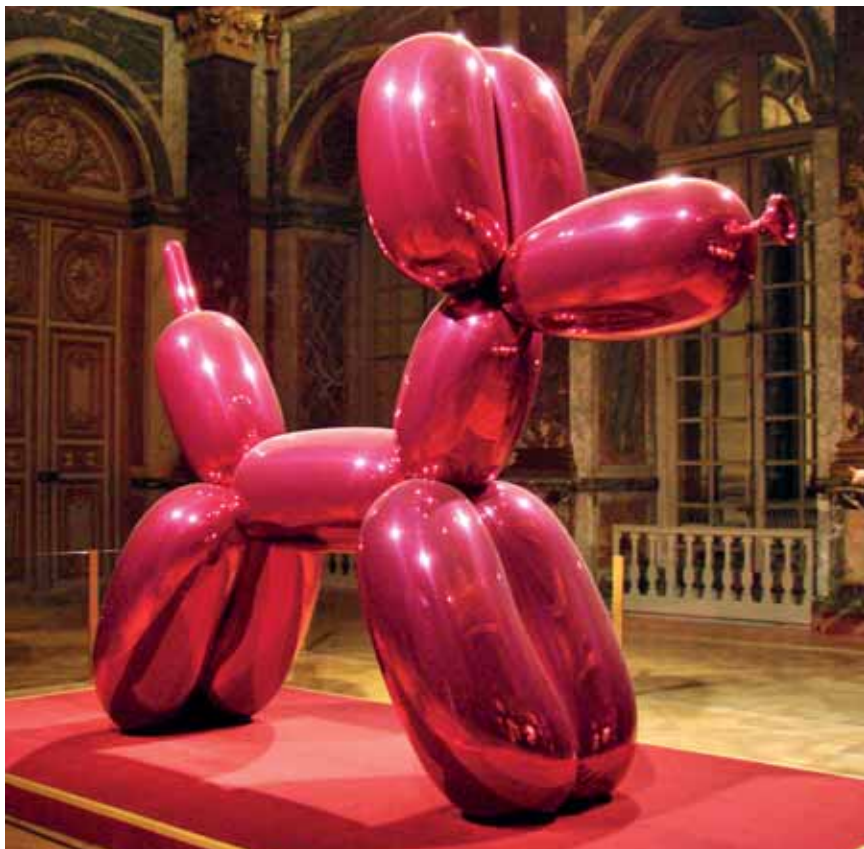

Dílo Jeffa Koonse v interiéru zámku Versailles, 2008. Autor využívá formy do značné míry splyvající s prostředím a prvky estetiky kýče a popu. (Foto Jean-Pierre Dalbera <http://www.flicker.com/photos/dalbera/2974844124/>)

technický stav, nutnost zvláštního režimu pro zvlášť cenné nebo citlivé části objektu, nedostupnost pro techniku (například v případě těžších sochařských děl v exteriéru), atd. Technická realizace výstavy (způsob zavěšení obrazů, instalace soch, upevnění objemných exponátů atd.) nesmí poškozovat památku. Presentace jakýchkoliv děl nesmí vyžadovat výrazné úpravy související s jejich instalací (v případě sochařských děl a objektů v exteriéru například úprava terénu, atd.). Veškeré zásahy podléhají odbornému dohledu garantů NPÚ.

Prvním způsobem je klasický, v podstatě galerijní rámeček prezentace, kdy jsou exponáty společně umístěny v *odděleném uzavřeném prostoru* (nebo několika prostorech). Na řadě objektů takovéto výstavy probíhají. V případě tematických i autorových výstav je využíváno prostor bývalých koníren, jízdáren a dalších i menších objektů, oddělených od hlavních zámeckých budov, z nichž mnoho již je k této funkci vybaveno. Důležitým hlediskem je zde právě oddělenost historických celků objektu (interiérové instalace, expozice) a výstav, což souvisí s výše zmiňovaným požadavkem bezkontaktního dialogu starého s novým. Tuto oddělenost lze v některých případech realizovat i v rámci jedné budovy (záleží na dispozici areálu). Kde chybí oddělenost dispoziční, je vhodné ji posílit provozně (samostatný vstup, nezávislost na návštěvní trase atp.).

Výstavu tohoto typu pak lze realizovat buď bez, anebo s využitím výstavní architektury. Instalace *bez výstavní architektury* má na památkovém objektu své zvláštní oprávnění, protože do jisté míry může odkazovat na způsob instalace historických mobiliárních fondů v návštěvních trasách konkrétního objektu. Tato koncepční návaznost v objektech muzeí a galerií nevzniká, je pro nás specifická, a je tedy zajímavé jí využívat. Lze ji zohlednit v rovině naprosto obecné (prostý princip zavěšení přímo na zeď) až po aluze na dobové způsoby aranžmá různých typů mobiliáře (symetrické sestavy obrazů, porcelánu, zbraní atd.). Pravidlo kontextu lze tedy vztáhnout i na způ-

Jeff Koons, Balloon Dog, 1994 – 2000. Nekontextuální prezentace díla na zámku ve Versailles sleduje jiné cíle než koncentraci na zprostředkování komplexních hodnot památky. Šok z rozdílného může fungovat jako spouštěcí mechanismus poznání a může být motivací pro takovýto projekt. Daleko častěji však jde o novodobé klíší, které má blíže k již zmíněným strategiím v rámci kulturního průmyslu a „světa umění“. (Foto Jean-Pierre Dalbera, 2008 <http://www.flicker.com/photos/dalbera/2973145039/>)

sob instalace a podle charakteru děl (exponátů) postupovat mnoha způsoby na škále mezi galerijní expozicí a interiérovou instalací.

Mnoho z těchto principů lze samozřejmě využít i v případě, *kdy potřebujeme výstavní architekturu* (panely, vitríny atd.). Ta se podle již uvedeného pravidla má přizpůsobovat historickému objektu. Ne naopak. Musí být minimalizována, omezeno její konfrontační estetické vymezení. Jakékoli (i když dočasné) konstrukce vkládáme pokud možno v minimální míře.

Druhým způsobem vystavení může být *vkládání jednotlivých děl (exponátů)* do existujících expozic nebo instalovaných historických interiérů (návštěvních tras). V tomto případě nelze využít žádnou dočasnou výstavní architekturu, ani výrazně odlišnou adjustaci. Díla, která chceme takto prezentovat, by měla v rámci své práce s historickým kontextem počítat též s kontextuálním způsobem adjustace a vystavení.⁹⁶ Instalace pak proběhne pouze vložením takového objektu, bez dalších úprav. Tento způsob prezentace (vystavení) však je možné realizovat jen zcela výjimečně, v případě výrazného přínosu pro památku a návštěvníky, kterého jinou cestou nelze dosáhnout. Zejména je nutné dodržet zmíněnou formálně-vizuální homogenitu díla a historického prostoru.⁹⁷ Vždy by mělo jít pouze o jednotlivá díla (případně více děl, rozptýlených do více interiérů), ne větší soubory.

V případě *exteriérových projektů* nemusí jít vždy jen o sochařské realizace. I zde může být potenciál k realizaci uměleckých projektů založených na nehmotném, neinvazivně využitém médiu, jako například zvuk nebo světlo. Při prezentaci soch a objektů, nebo obecně, výrazného či rozměrného díla je většinou třeba zamezit vizuální konfrontaci s památkou v exponovaných pohledech (instalace před hlavním průčelím, atp.). Vhodným prostředím pro exteriérové sochařské realizace velkých rozměrů mohou být objekty hradů a zřícenin. Stejně jako v ostatních případech je však nutno zachovávat určité měřítko (a zde navíc jistý oproštěný charakter těchto míst) a zamezit naddimenzovanosti děl nebo jejich příliš velkému počtu.

Ve zvláštních případech pak lze využít i *jiných způsobů vstupování nového umění* do souvislosti s památkou. Současné výstavní projekty často pracují s konceptuálními (kontextuálními) sítěmi odkazů, kdy prezentace současného vyžaduje přítomnost starého. Setkání památky se současným uměním pak může být realizováno kupříkladu na výstavě jinde, v galerijní instituci – začleněním mezi současná díla. Velmi speciální možností, pak může být například zahrnutí celých výstav děl z mobiliárních fondů státních hradů a zámků (ať už na objektu v naší správě nebo jinde) do většího výstavního

96 *Medal of Dishonour (2008) Mony Hatoum je vložena přímo do tabla mezi sbírku historických mincí. (viz přílohy) Trnová koruna II (2008) belgické sochařky Berlinde de Bruyckere svou formou (organický útvar z vosku) i adjustací (oválný skleněný poklop) upomíná na jakýsi exponát ze staré sbírky přírodnin. Instalací ve sbírce podobného charakteru bylo také její dílo představeno. Z českých autorů by podobným způsobem bylo možné vystavit např. charakterem blízká díla Františka Skály (objekty sestavované z přírodnin) formou jakýchsi kabinetů kuriozit.*

97 *Pro naše objekty neúnosným příkladem může být např. Balloon Dog Jeffa Koonse instalovaný v interiéru zámku Versailles (viz obrazová příloha).*

projektu jiné instituce, sestávajícího ze souběžných expozic ve více lokacích. Celek může být výstavou současného umění, s dílčí vsuvkou – oním referenčním, kontextuálním bodem – v podobě výstavy exponátů z hradů a zámků.⁹⁸ Tato forma opět souvisí se zmiňovanou „bezkontaktní“, oddělenou prezentací a zakoušením starého a nového. Navíc může přivést na naše objekty jiné publikum. Vše ovšem nezávisí tolik na našem zájmu, jako spíše na aktuálních zájmech kurátorů jiných institucí.

Tak jako intelektuální (umělecko-historická) reflexe umění může být, spíše než popisem konkrétního díla, paralelní úvahou o něm a jeho východiscích, tak zpřístupnění a interpretace historie může probíhat méně racionálně, bez nátlaku, ale často naléhavěji – prostřednictvím současných uměleckých děl. Na druhou stranu však i pro naše památkové objekty platí, že „Muzeum bylo vždy privilegovaným stánkem sbírky originálů, které tak byly spjaty s pouze jediným místem na světě. Zde byla přemáhána i moc přítomnosti a nahrazována časem dějin. A tak se místo muzea nalézalo mimo čas jeho návštěvníků, a přesto v prostorové zkušenosti jejich těl.“⁹⁹

98 *Tento model byl realizován např. v případě Berlínského bienále současného umění v roce 2010. Tématem výstavy byla reflexe současné reality, dodržení opravdovosti v přístupu ke společenským a sociálním problémům. Součástí bienále byla i výstava kreseb Adolpha Menzela ze sbírek Altes Nationalgalerie, konaná tamtéž pod názvem Menzelův extrémní realismus.*

99 BELTING 2000, s. 115, kapitola: *Dějiny umění v novém muzeu: hledání vlastní tváře.*

Bezpečnost interiérů a mobiliárních fondů

Karel Bobek

Postup při bezpečnostním posouzení objektu

Technické vybavení historických staveb v ČR je nutno změnit k lepšímu, stejně jako péči o movitý fond. Bezpečností posouzení objektu (dále jen "BPO") je z obecného pohledu jak analýzou bezpečnostní situace v daném objektu a jeho okolí, tak současně také souhrnem funkčních a provozních požadavků na vytvoření návrhu poplachového systému.

Požadavky jsou zpravidla zaměřeny na:

- vybavení objektu mechanickými zábrannými prostředky;
- zavedení režimových opatření;
- úpravu výkonu služby pracovníků ve fyzické ostraze;
- instalaci systému EZS, CCTV, ACS;
- instalaci přenosových prostředků na PCO.

Skutečnosti ovlivňující a ohrožující spravovaný historický majetek:

- 1) Technický stav památkově chráněných objektů;
- 2) Evidence, stav a způsob uložení předmětů v expozicích a depozitářích;
- 3) Provozně technický a návštěvní pohyby osob v těchto chráněných objektech;
- 4) Ohrožení vyplývající z působení přírodních živlů – ohně, vody, světla, povětrnosti.

K bodu 1 – Technický stav památkově chráněných objektů

Je všeobecně známo, že památkové objekty určené ke zpřístupnění jsou vesměs v nevyhovujícím technickém stavu a propadají mnohde velice rychlé zkáze. Tomu, jakou cestou je možno tento stav řešit, se nebudeme v rámci tohoto materiálu věnovat, ale zcela jistě je velmi důležité, aby stavba, ať už je v jakémkoliv stupni rozkladu, byla fyzikálně monitorována. Je pro to mnoho důvodů. Tím hlavním je, že grafický výstup tohoto monitoringu se stane výchozím bodem pro systémovou práci expertů, kteří v této oblasti musí často pracovat a rozhodovat intuitivně. Dlouhodobé rozborů těchto měření se také stanou dokladem o tom, že jimi navržená řešení vedla ke kýženému efektu.

K bodu 2 – Evidence, stav a způsob uložení předmětů v expozicích a depozitářích

Správci těchto souborů nemovitých a movitých majetků jistě mají zájem, aby tyto byly dobře chráněny před škodlivými vlivy jakéhokoliv charakteru. Zároveň uvítají možnost tyto skutečnosti monitorovat včetně zabezpečení exponátů a klimatických poměrů prostředí, ve kterém jsou uloženy. Základem těchto snah je kvalitní evidence tohoto vzácného majetku a s ní spojená jednoznačná identifikaci a následná permanentní předmětová ochrana.

V rámci NPÚ je pro účely evidence mobiliárních fondů používán specializovaný SW nástroj CastIS a pro evidenci knihovních fondů SW Clavius resp. TRITIUS. Identifika-

ci prostřednictvím technických prvků, čárových kódů jedno a dvoudimenzionálních, RFID tagů (programovatelných čipů) nebo mikroteček je nejlépe provádět způsobem, který je kompatibilní nebo dokonce totožný se značením evidenčním, aby předmět nemusel nést více identifikačních prvků, než je bezpodmínečně nutné.

Zapojení do celosvětového Systému GS1 (dříve EAN kód) umožňuje mezinárodní identifikaci takto označených předmětů. Nástroj CastIS tento kód automaticky používá a generuje. Zároveň je zajištěno datové propojení s dalšími SW produkty, které řeší pasportizaci historického movitého a nemovitého majetku, například ArcGIS v systému PaGIS v rámci Integrovaného informačního systému památkové péče.

K bodu 3 – Provozně technický a návštěvnický pohyb osob v těchto chráněných objektech

Bezpečnostní náplň tohoto bodu je poměrně rozsáhlá a jejím základem je kvalitní zabezpečovací a kamerový systém, který eliminuje drtivou většinu rizik, která vyplývají z faktu, že se k historickým předmětům obrovských hodnot zcela legálně přibližují lidé, kteří mají často nelegální úmysly. Tyto systémy fungují zpravidla uspokojivě, ale je třeba je rovněž centrálně monitorovat.

Informační integrátor Dominet nabízí s velmi vysokým stupněm zabezpečení síťového přístupu komplexní monitoring, směřující k vybudování vyspělé IT struktury, nabízející stmelení a integraci činnosti všech technologických celků, které charakterizují tak zvanou inteligentní budovu.

Myslí se tím zejména **elektronické zabezpečení**:

- protipožární zabezpečení;
- kamerové systémy;
- řízení klimatu/obecně měření a regulace;
- bezpečnostní a evidenční značení předmětů;
- další podsystémy, včetně aktivní kontroly;
- servisní a profylaktické činnosti servisních firem.

Takto je možno již na stupni projektové přípravy najít účinné řešení dialogu mezi možnostmi integrátoru a potřebami správy objektu. Uživatelsky velmi příjemné jsou mimo jiné tyto výstupy:

- jediná IP adresa, na které se provádí lokální i vzdálený monitoring všech systémů v objektu;
- možnost děleného přístupu pro zájmové skupiny jako je policie, hasiči, památkáři, správci atd.;
- rychlá implementace produktů krizového řízení.

Integrátor má ale i další obsahovou náplň, která je pro provozovatele a správce historických expozic velmi užitečná i v oblasti prezentace. Vzhledem k tomu, že systém pracuje se soubory vystavených předmětů, které je možno elektronicky on-line identifikovat, nabízí se možnost využít informace o nich přímo pro konkrétní návštěvníky. Jde o formu propagačního materiálu projektu „Můj katalog“, který je účelově, specializovaně a v autentickém čase vytvořen z náležitě upravených informací připojené evidence kulturního mobiliáře.

Obr. 1. PC mobilní čtečka pro programování a načítání RFID čipů (identifikačních a bezpečnostních prvků). (Všechny fotografie Karel Bobek)

Obr. 3. Mikrotečky – s autentizujícími identifikační prvky – texty, grafickými symboly.

Obr. 2. RFID tagy – programovatelné čipy pro identifikaci a zabezpečení předmětů kulturního mobiliáře.

Obr. 4. PC mobilní lokalizátor exponátů zabezpečených radio čidly.

Při použití monitorovacího informačního nástroje musí být splněny zákonné požadavky norem ČR i norem evropských:

Zákony

- Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a bezpečnostní způsobilosti;
- Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů;
- Zákon č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu a o změně některých zákonů;
- Zákon č. 365/2000 Sb. o veřejných informačních systémech;
- Zákon č. 240/2000 Sb. o krizovém řízení;
- Zákon č. 241/2000 Sb. o hospodářských opatřeních pro krizové stavy.

Normy a standardy

- ITSEC (Information Technology Security Evaluation Criteria) – kritéria hodnocení bezpečnosti informačních systémů;

Obr. 5. Vizualizace předmětové ochrany exponátů interiérové expozice.

- ITSEM (Information Technology Security Evaluation Manual) – Návod pro hodnocení bezpečnosti v informačních technologiích;
- Bezpečnostní standardy státního informačního systému CommonCriteria (ISO 15408);
- ČSN ISO/IEC 27001 Information Security Management System (ISMS);
- ČSN ISO/IEC 17799 Information Security Management;
- ISO/IEC TR 13335, Guidelines for the management of IT Security IT Baseline Protection Manual (německá metodika – BSI) The Canadian Trusted Computer Product Evaluation Criteria;
- COBIT (Control Objectives for Information and related Technology);
- Australian Communicaitons–Electronic Security Instruction 33 (ACSI 33) Security Guidelines for Australian Government IT Systems;
- ECMA-205 (European Computer Manufacturers Association Standard) – Commercially Oriented Functionality Class for Security Evaluation (COFC);
- ECMA-271 (European Computer Manufacturers Association Standard) – Extended Commercially Oriented Functionality Class for Security Evaluation (E-COFC);
- FIPS 140-1, Security requirements for cryptographic modules.

Vyhlašky Národního bezpečnostního úřadu (NBÚ)

Vyhlaška č. 523/2005 Sb., o bezpečnosti informačních a komunikačních systémů a dalších elektronických zařízení nakládajících s utajovanými informacemi a o certifikaci stínících komor;

Vyhláška č. 524/2005 Sb., o zajištění kryptografické ochrany utajovaných informací;
 Vyhláška č. 525/2005 Sb., o provádění certifikace při zabezpečování kryptografické ochrany utajovaných informací;

Vyhláška č. 526/2005 Sb., o stanovení vzorů používaných v oblasti průmyslové bezpečnosti a o seznamech písemností a jejich náležitostech nutných k ověření splnění podmínek pro vydání osvědčení podnikatele a o způsobu podání žádosti podnikatele (vyhláška o průmyslové bezpečnosti)

Vyhláška č. 527/2005 Sb., o stanovení vzorů v oblasti personální bezpečnosti a bezpečnostní způsobilosti a o seznamech písemností přikládaných k žádosti o vydání osvědčení fyzické osoby a k žádosti o doklad o bezpečnostní způsobilosti fyzické osoby a o způsobu podání těchto žádostí (vyhláška o personální bezpečnosti)

Vyhláška č. 528/2005 Sb., o fyzické bezpečnosti a certifikaci technických prostředků;
 Vyhláška č. 529/2005 Sb., o administrativní bezpečnosti a o registrech utajovaných informací.

K bodu 4 – Ohrožení vyplývající z působení přírodních živlů – ohně, vody, světla, povětrnosti

Důvody nasazení stabilních hasicích systémů SHZ v prostorách s movitými kulturními památkami:

- 1) Historické budovy, kde se také nachází většina movitých kulturních památek, mají díky svým dispozicím často velmi špatnou přístupnost prostředků profesionálních hasičských sborů.

Obr. 6. Monitorovací panel klimatu prostředí, ve kterém je uložen historický mobiliář.

- 2) Instituce, spravující tento fond nemají potřebné rozpočtové prostředky k zajištění včasného zásahu vlastními prostředky, ani pro zajištění lidského potenciálu nutného při profesionálním zásahu hasičů.
- 3) Zavedením SHZ musí dojít k aktuálnímu vyhodnocení požárních rizik a vypracování nového PBR, což je při změněné požární legislativě dosti potřebná věc. Výjimky, které připouští nová norma, nemohou být alibismem pro ty, kdož spravují majetek nenahraditelných hodnot.
- 4) Stavby, kde se sbírky nacházejí, jsou ve většině případů prostory se zastaralou elektroinstalací s hořlavými kabely.

Legislativně se budeme opírat o Vyhlášku Ministerstva kultury č. 275/2000 Sb., ze dne 28. července 2000, kterou se provádí zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů.

Ministerstvo kultury (dále jen „ministerstvo“) stanoví podle § 16 zákona č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů, (dále jen „zákon“):

§ 1 – Trvalé uchovávání sbírek muzejní povahy a jednotlivých sbírkových předmětů

Režimem zajišťujícím ochranu a trvalé uchovávání sbírek muzejní povahy (dále jen „sbírka“) a jednotlivých sbírkových předmětů se rozumí:

Obr. 7. Panel CCTV, kde jsou monitorovány a nahrávány sekvence v denním i nočním režimu.

- a) Ukládání sbírkových předmětů způsobem, který vylučuje jejich poškození nebo zničení, případně poškození nebo zničení jiných sbírkových předmětů, s nimiž jsou společně uloženy.
- b) Uchovávání sbírkových předmětů v prostorách, v nichž jsou podle jejich povahy zajištěny odpovídající fyzikální a chemické podmínky, kterými jsou zejména stálá přiměřená teplota vzduchu, stálá přiměřená vlhkost vzduchu, minimální prašnost, ochrana proti světelnému záření.
- c) Ochrana sbírkových předmětů proti požáru, poškození vodou nebo chemickými látkami.
- d) Uchovávání sbírkových předmětů v prostorách zajištěných mechanickými nebo elektronickými ochrannými systémy nebo jejich kombinací, se stanoveným režimem vstupu cizích osob, případně v prostorách pod stálou ostrahou.
- e) Pravidelné ošetřování sbírkových předmětů jako ochrana před působením škodlivých organismů jako jsou bakterie, houby, plísně a hmyz a před jiným biologickým poškozením a před korozí.
- f) Zajištění bezpečnosti sbírkových předmětů při manipulacích se sbírkovými předměty a při jejich převozech.

Protože v minulosti nebyla technologie SHZ na takové úrovni, aby vyloučila poškození cenných předmětů a ohrožení lidí, nezaváděla se. Prostá EPS byla zcela správně považována za polovičaté řešení, neboť nezajišťovala při absenci možnosti zásahu vlastními prostředky včasné uhašení požáru, a tak se zaváděla jen sporadicky (Obr. 1–7).

Integrovaný systém ochrany kulturního dědictví

Základní informace

Zabezpečení movitého kulturního dědictví v ČR je dlouhodobý proces, realizovaný zejména pomocí programu MK s názvem **Integrovaný systém ochrany movitého kulturního dědictví** (ISO), zahrnující komplexní finanční a organizační podporu systému jako celku i jeho jednotlivých výstupů ve formě konkrétních projektů v organizacích, které toto dědictví spravují nebo vlastní.

Vývoj programu ISO

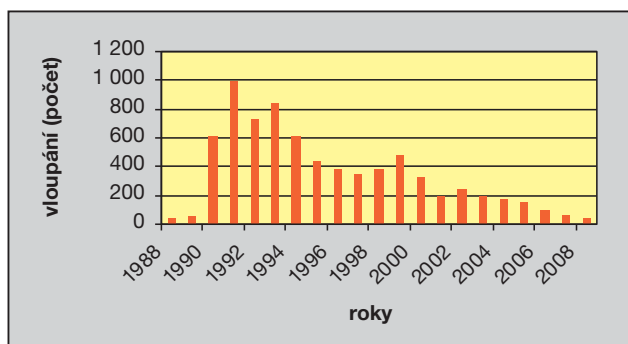
Základ programu ISO byl položen usnesením vlády ČR č. 307 ze dne 28. srpna 1991, kterým vláda reagovala na alarmující ohrožení movitého kulturního dědictví dramatickým nárůstem počtu krádeží a uvolnila první finanční prostředky na zajišťování jeho ochrany elektrickými zabezpečovacími signalizacemi a mechanickými zábranami.

Zatímco v průběhu osmdesátých let bylo ročně evidováno 40 až 70 případů krádeží předmětů v památkových objektech, církevních objektech a sbírkových institucích, v roce 1990 to bylo již 611 případů a v roce 1991 dokonce 996 případů krádeží vloupáním. Vedle toho bylo za tyto dva roky evidováno také 239 krádeží prostých. Majoritní část, téměř 80% případů, tvořily krádeže v církevních objektech. Výše uvedené usnesení bylo vyjádřením odpovědnosti státu za ochranu a zachování movitého kulturního dědictví, jehož hodnota je nenahraditelná a nevyčísitelná. Přesnější statistické údaje o vývoji trestné činnosti v letech 1988 – 2009 jsou uvedeny v **tabulce 1**, kde jsou uvedeny i finanční ztráty způsobené trestnou činností v oblasti kulturního dědictví. Údaje z tabulky jsou graficky vyjádřeny v **Grafech č. 1 a 2**.

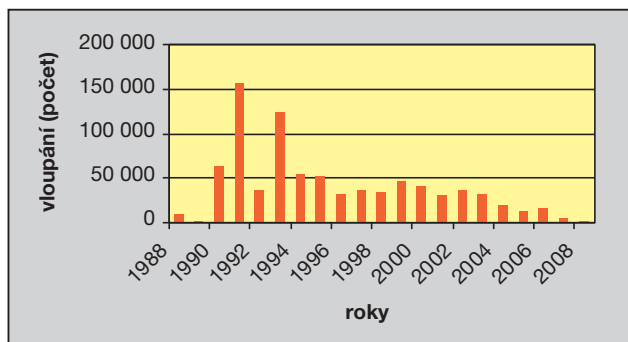
Tabulka 1: Vývoj trestné činnosti v oblasti kulturního dědictví v ČR

rok	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
zjištěno	42	51	611	996	736	843	607
škody v tisících Kč	8 685	2 192	63 105	156 117	35 251	124 814	54 641
rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
zjištěno	439	382	346	383	479	328	201
škody v tisících Kč	51 720	31 762	36 565	33 566	46 346	41 534	30 500
rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
zjištěno	236	197	173	148	98	69	39
škody v tisících Kč	35 527	32 157	20 542	13 473	16 724	6 155	2 401

Graf 1: Vloupání do objektů s movitými kulturními statky

Graf 2: Škody způsobené vloupáním do objektů s movitými kulturními statky

Dne 31. prosince 1992 uzavřela ministerstva kultury a vnitra „*Dohodu o spolupráci při zajišťování ochrany uměleckých předmětů a jejich přepravy*“. Na základě této dohody, souběžně s vybavováním okresních ředitelství Policie ČR pulty centralizované ochrany (na základě výběrového řízení byla pro tuto činnost vybrána firma Fides, s. r. o., později Trade Fides, a. s.), probíhá od roku 1993 vybavování církevních objektů a muzeí, galerií a památkových objektů objektovými zařízeními, která umožňují přenos signálu na policejní pulty centralizované ochrany. Tato síť výrazně posiluje efektivitu elektronické ochrany objektů. V úzké spolupráci s policií probíhají instalace zabezpečovacích signalizací, které výrazně omezují počet násilných vniknutí do takto vybavených objektů a byly a zůstávají velmi účinnou formou ochrany movitého kulturního dědictví. Monitorování kulturních objektů tak také významně zhodnocuje veřejné finanční prostředky do zabezpečení movitého kulturního dědictví vložené.

Do roku 1999 byly organizační činnosti i finanční toky dotací na zabezpečování církevních objektů zajišťovány tehdejším Státním ústavem památkové péče, do roku 2002 zajišťovala pak tato instituce na základě dohody s MK nadále metodické a organizační činnosti spojené se zabezpečováním církevních objektů. Od roku 2003 jsou všechny činnosti spojené se zabezpečováním církevních objektů zajišťovány MK v koordinaci s jednotlivými diecézemi, které při podávání žádostí o poskytnutí dotací předem indikují priority na svém území. Tento způsob je všestranně efektivnější.

Historie realizace zabezpečení

- V letech 1991–1995 bylo zabezpečovacími systémy vybaveno celkem 738 objektů a výdaje ze státního rozpočtu na jejich pořízení činily celkem 207 000 000 Kč.

- V letech 1996–1998 byla zařízení instalována, rozšířena, rekonstruována nebo revidována celkem v 367 objektech. Výdaje ze státního rozpočtu na zabezpečení objektů činily v tomto období celkem 121 184 000 Kč.

- V letech 1999–2000 byla zařízení instalována, rozšířena, rekonstruována nebo revidována celkem v 277 objektech. Výdaje ze státního rozpočtu na zabezpečení objektů činily v tomto období celkem 99 174 000 Kč.

- Vzhledem k tomu, že v následujících letech klesal objem finančních prostředků v programu ISO až na historické minimum v roce 2002, kdy prostředky pro celý program činily pouze 50 000 000 Kč, promítla se tato situace nutně i do tempa zabezpečování objektů. Ke zlepšení finančního zajištění programu ISO dochází od roku 2003. Díky navýšení prostředků na realizaci programu v roce 2004 o částku 50 000 000 Kč oproti původnímu rozpočtovému výhledu se podařilo poněkud zlepšit situaci, způsobenou nedostatkem finančních prostředků v roce 2001 a v roce 2002, rovněž v oblasti zabezpečování objektů.

- V letech 2003 bylo celkem na zabezpečení objektů vyčleněno v rozpočtu MK prostřednictvím programu ISO 38 103 000 Kč.

- V roce 2004 pak tato částka stoupla na 60 669 000 Kč, v roce 2005 činila 51 912 000 Kč.

Údaje o letech 2006–2008 jsou pro přehlednost uvedeny v následujících tabulkách:

Tabulka 2: Celkový objem finančních prostředků na financování bezpečnostních systémů v letech 2006–2008 v rámci programu Integrovaný systém ochrany movitého kulturního dědictví (v Kč)

Instituce/Rok	2006	2007	2008
Organizace zřizované MK ČR	18 996 000	20 769 000	21 722 000
Instituce zřizované kraji a dalšími subjekty	9 000 000	3 609 000	3 907 000
Církevní subjekty	11 304 000	10 669 000	11 307 000
Celkem	39 300 000	35 047 000	36 936 000

Tabulka 3: Podíl financování bezpečnostních systémů z vlastních zdrojů organizací v letech 2006 – 2008 v rámci programu Integrovaný systém ochrany movitého kulturního dědictví (v Kč)

Instituce/Rok	2006	2007	2008
Organizace zřizované MK ČR	0	0	0
Instituce zřizované kraji a dalšími subjekty	4 500 000	1 804 500	1 953 500
Církevní subjekty	1 130 400	1 066 900	1 131 000
Celkem	5 630 400	2 870 900	3 084 500

V roce 2010 program ISO pokračuje, částka určená na zabezpečení ke dni zpracování tohoto materiálu byla určena na cca 20 mil. Kč.

Postup při žádosti o dotaci z programu ISO

Poskytování prostředků z programu ISO se řídí příkazem náměstka ministra kultury č. 1 z roku 2008. Žádost se podává na předepsaném formuláři zpravidla do 20. listopadu roku předcházejícího roku realizace projektu. Žádost podává žadatel o dotaci (například muzeum nebo farnost). V případě schválení této dotace je třeba zpracovat formulář ISPROFIN a po ukončení akce ještě vyúčtování akce.

V případě církevních objektů je třeba vzít v úvahu, že i když žádosti mohou podávat farnosti samy, pořadí objektů dle priorit určených pro zabezpečení každý rok předávají MK jednotlivé diecéze.

Seznam použité a doporučené literatury

Milan Jančo

Do seznamu literatury byla zařazena veškerá citovaná literatura použitá a doporučená v příspěvcích jednotlivých autorů, jako i další doporučená literatura věnovaná problematice památkových interiérových instalací a reinstalací. S ohledem na množství vydané literatury k tématu nemůže být tato bibliografie úplná. Z důvodu přehlednosti byla použitá a doporučená literatura rozdělena do následujících tematických kapitol. Sestavení výběrové bibliografie bylo ukončeno k 31. 12. 2010.

PRAMENY¹⁰⁰

Archivní fondy a sbírky v České republice – <http://aplikace.mvcr.cz/vozidla/peva/index.php>

Státní ústřední archiv Praha, Fond Státní památková správa, Fond Státní památková správa, dodatky

Archivy velkostatků

Rodové archivy

Národní památkový ústav, ústřední pracoviště (takzvané Černé knihy – Oddělení mobiliárních fondů; takzvané pasporty – oddělení prezentace památkových objektů, plánová dokumentace – Sběrka plánů, Fotosběrka NPÚ ÚP)

Ústav dějin umění AV ČR, Praha, Oddělení dokumentace, Fond Národní kulturní komise.

POUŽITÁ A DOPORUČENÁ LITERATURA

PAMÁTKOVÉ INTERIÉROVÉ INSTALACE

1. PAMÁTKOVÉ INTERIÉROVÉ INSTALACE – PODKLADY REALIZACE
2. PAMÁTKOVÉ INTERIÉROVÉ INSTALACE NA HRADECH, ZÁMCÍCH A DALŠÍCH OBJEKTECH – OBECNĚ
3. PAMÁTKOVÉ INTERIÉROVÉ INSTALACE – JEDNOTLIVÉ OBJEKTY
4. PAMÁTKOVÉ INTERIÉROVÉ INSTALACE – MOBILIÁŘ – SBORNÍKY

MOBILIÁRNÍ FONDY

5. OBRAZOVÉ GALERIE PAMÁTKOVÝCH OBJEKTŮ
6. NÁBYTEK – UMĚLECKÉ ŘEMESLO
7. TEXTIL – TAPETY – ODĚV
8. KNIHOVNY – GENEALOGIE
9. HYGIENA V HISTORII PAMÁTKOVÝCH OBJEKTŮ

100 Viz také příspěvek Evy Lukášové, *Interiéry hradů a zámků a jejich obraz v historických pramenech, konkrétně Přehled vybraných archivních fondů.*

DALŠÍ PROBLEMATIKA SOUVISEJÍCÍ S PAMÁTKOVÝMI INTERIÉROVÝMI INSTALACEMI

10. STAVEBNÍ OBNOVA PAMÁTEK PRO PAMÁTKOVÉ INTERIÉROVÉ INSTALACE
11. STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM
12. ZÁMECKÁ DIVADLA
13. ARANŽOVÁNÍ KVĚTIN – KVĚTINOVÁ VÝZDOBA – ZAHRADY – ORANŽERIE A JEJICH INSTALACE
14. PAMÁTKY – MUZEA – GALERIE
15. VÝSTAVY A OBJEKTY S PAMÁTKOVÝMI INTERIÉROVÝMI INSTALACEMI
16. BEZPEČNOST MOBILIÁRNÍCH FONDŮ – OCHRANA SBÍREK
17. PAMÁTKY A NÁVŠTĚVNÍCI S POHYBOVÝMI HANDICAPY
18. DALŠÍ LITERATURA
19. ZAHRANIČNÍ A CIZOJAZYČNÁ LITERATURA

LEGISLATIVA

PAMÁTKOVÉ INTERIÉROVÉ INSTALACE

1. PAMÁTKOVÉ INTERIÉROVÉ INSTALACE – PODKLADY REALIZACE

ASCHENBRENNER, Martin: Poslední Habsburkové na Zákupsku, Nymburk 2006.

ASCHENBRENNER, Martin: Některé výsledky průzkumu mobiliáře na Státním zámku Lemberk, Památky Libereckého kraje 2009, Sborník NPÚ ÚOP v Liberci pro rok 2009, Liberec 2010, s. 159–163.

CORNFORTH, John: London Interiors, From the Archives of Country Life, Aurum Press, London 2009.

GERE, Charlotte – FOCARINO, Joseph: An Album of Nineteenth-Century Interiors, Watercolors from Two Private Collections, New York 1992.

DAVIDSON, S., Gail – Mc. CARRON-CATES, Floramae – GERE, Charlotte: House proud, Nineteenth-century watercolor interiors from the Thaw collection, New York 2008.

HANZALOVÁ, Jarmila: Soupis osobních písemných pozůstalostí a rodinných archivů v České republice, Praha 1997.

HOLUB, Karel – BURIAN, Jiří: Prostřené stoly v době císaře Rudolfa II. a česká kuchařka alchymisty rytíře Bavora mladšího Rodovského z Hustiřan z roku 1591, Praha 1997.

HUSA, Václav – PETRÁŇ, Josef – ŠUBRTOVÁ, Alena: Homo faber, Pracovní motivy ve starých vyobrazeních, Praha 1967.

CHARVÁTOVÁ, Ema: Úkoly dokumentace státní památkové péče, Zprávy památkové péče 13/1953/5, Praha 1953, s. 129–132.

CHMELÍK, Otto: Návštěva u jeho excelence Františka Thuna – Zámek Děčín v historických fotografiích, Ústí nad Labem 2002.

KADLEC, Miloš: Gedenkbuch des Schlosses Sichrow (Pamětní kniha zámku Sychrov) 1820–1834, in. Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Liberci, Liberec 2006, s. 137–152.

KADLEC, Miloš: Gedenkbuch des Schlosses Sichrow (Pamětní kniha zámku Sychrov) 1835–1850, in. Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Liberci, Liberec 2007, s. 68–84

KADLEC, Miloš: Gedenkbuch des Schlosses Sichrow (Pamětní kniha zámku Sychrov) 1851–1860, in. Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Liberci, Liberec 2008, s. 64–82.

- KADLEC, Miloš: Gedenkbuch des Schlosses Sychrow (Pamětní kniha zámku Sychrov) 1861–1863, in: Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Liberci, Liberec 2009, s. 95–112.
- KALOUSEK, Petra: Zámek Náměšť na Hané, Isidore Canneval jako zprostředkovatel typu maison de plaisance podle Blondela a Briseux?, in: Lubomír Slavíček – Pavel Suchánek – Michaela Šeferisová Loudová (edd.), Chvála ciceronství, Umělecká díla mezi pohádkou a vědou, Brno 2011, s. 105–113.
- KRUMMHOLZ, Martin: Wachovy plány a původní dispozice Clam-Gallasova paláce, Zprávy památkové péče 65/2005/4, Praha 2005, s. 344–351.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Zobrazení interiéru 19. století, in: Město v české kultuře 19. století, Sborník symposia, Praha 1983, s. 345–350.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Zobrazení interiéru 19. století a jeho význam v památkové praxi, Památky a příroda 1986/4, Praha 1986, s. 200–206.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Rudolf Alt a interiéry 19. století – akvarely ze sbírek památkových objektů, Památky a příroda 1986/7, Praha 1986, s. 385–391.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Zobrazení historických interiérů vídeňských paláců a rezidencí v našich sbírkách, Zprávy památkové péče 52/1992/4, Praha 1992, s. 1–8.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Rekonstrukce historických interiérů na pramenném podkladě, in: Bulletin Státního ústavu památkové péče Praha 8/1992, Praha 1992, s. 165–167.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Šlechtický interiéry 19. století v dobových zobrazeních ze zámeckých sbírek, Praha, Panorama 1993.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Šlechtický interiéry v obrazech, Prospekt k výstavě na zámku Vranov, Brno 2000.
- KŘÍŽOVÁ, Květa – KRUTINOVÁ, Amálie: Historický mobiliář Valdštejnského paláce, Zpráva o novém soupisu, Památky a příroda 19/6, Praha 1984, s. 321–333.
- LUKÁŠOVÁ, Eva: K identifikaci původu obrazů Petra Brandla Zkáza Sodomy a Gomory a Požár Tróje z fondu Národního památkového ústavu, ústřední pracoviště v Praze, Zprávy památkové péče 68/2008/4, Praha 2008, s. 313–316
- MIERS, Mary: The English Country House: From the Archives of Country Life (Country Life Magazine), Rizzoli, New York 2009.
- SEDLÁKOVÁ, Marta a kol.: Šlechtický interiéry na obrazech, CD-Rom, Státní památkový ústav Brno, Brno 2000.
- SCHALLER, Josef František Jaroslav: Topographie des Königreichs Böhmen, Díl I–XVI, Praha 1785–1790.
- SCHULZE, Sabine (ed.): Ausstellungskatalog Innenleben, Die Kunst des Interieurs, Vermeer bis Kabakov, Frankfurt 1998.
- SCHÜTZ, Karl: Das Interieur in der Malerei, München 2009.
- SCHÜTZ, Karl: Raum und Bild, Interieurmalerei 1500 bis 1900, München 2009.
- Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století, Díl I–LI, Praha 1897–1995.
- SOMMER, Johann Gottfried: Das Königreich Böhmen, statistisch-topographisch dargestellt von Johann Gottfried Sommer, Díl I – XVI, Praha 1833–1949.
- VAVŘÍNOVÁ, Valburga: Počátky koncepčního zpracování historického fotografického materiálu a nejstarší zobrazovací fotografické techniky, Zprávy památkové péče 71/2011/5, Praha 2011, s. 326–331.

VLK, Miroslav – MACKOVÁ, Olga: Carl Robert Croll (1800–1863) – Rudolf Alt (1812–1905), Katalog výstavy Středočeské galerie, Praha 1980.

VONDRÁČEK, Radim: Pohledy do šlechtických interiérů 19. století ze sbírek Umělec-koprůmyslového musea v Praze, CD-ROM, Středočeské muzeum v Roztokách u Prahy, Roztoky u Prahy 2003.

2. PAMÁTKOVÉ INTERIÉROVÉ INSTALACE NA HRADECH, ZÁMCÍCH A DALŠÍCH OBJEKTECH – OBECNĚ

BLAŽIČEK, Oldřich, Jakub: K památkové náplni našich zámků, Zprávy památkové péče 19/1959/1–2, Praha 1959, s. 2–23.

BLAŽIČEK, Oldřich, Jakub: Problémy instalací a expozic na státních hradech a zámcích, Museologické sešity 3/1971, Brno 1971, s. 49–54.

BLAŽIČEK, Oldřich, Jakub: Minulost a současné otázky prezentace zámeckých interiérů, Metodické listy č. 2/1983, KSSPPOP v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem 1983.

BLAŽIČEK, Oldřich, Jakub: Státní hrady a zámky v Československu a prezentace jejich interiérů, in: Nová úloha hradů a zámků v životě společnosti – Symposium ICO-MOS ČSSR 18.–24. 9. 1983, SÚPPOP Praha 1984, Praha 1984, s. 175–180.

BLAŽIČEK, Oldřich, Jakub (†): Státní hrady a zámky a prezentace jejich vnitřků, Památková péče a ochrana přírody v Jihomoravském kraji, 30 let Krajského střediska Státní památkové péče a ochrany přírody v Brně, Brno 1989, s. 209–219.

BREJCHOVÁ, Stanislava: Studijní depozitáře mobiliárních fondů hradů a zámků v Plzeňském a Karlovarském kraji aneb Péče o mobiliární fondy a jejich zpřístupnění na prahu 21 století, Zprávy památkové péče, 69/2009/5, Praha 2009, s. 390–392.

BOBEK, Karel: Poznámky z restitučního procesu na státním zámku Kozel, In Bulletin Státního ústavu památkové péče Praha 8/1992, Praha 1992, s. 161–162.

GIRSA, Václav: Zásady péče o státní hrady, zámky a kláštery. (poznámky k tématu), Obnova památek, Péče o státní hrady a zámky, Sborník příspěvků k 9. ročníku konference, Studio Axis, Praha 2009, s. 52–59.

HLOBIL, Ivo: K teorii interiérové instalace České památkové péče, in: Marek Perůtka (ed.), Na základech konzervativní teorie České památkové péče, Praha 2008, s. 43–59.

HOBZEK, Josef: Hrady převzaté v roce 1953 do Státní památkové správy, Zprávy památkové péče 13/1953/9–10, Praha 1953, s. 297–300.

HOBZEK, Josef – BLAŽIČEK, Oldřich, Jakub – HILMERA, Jiří. Státní hrady a zámky v úkolech památkové péče, Zprávy památkové péče 20/1960/2, Praha 1960, s. 67–74.

HRDLIČKA, Josef: Hodovní stůl a dvorská společnost, Praha 2000.

CHARVÁTOVÁ, Ema: Státní kulturní majetek ve správě Národní kulturní komise, Československo 5/1950, Praha 1950, s. 193–201.

CHARVÁTOVÁ, Ema: Kultúrne využitie historických (výtvarných) pamiatok, Pamiatky a múzeá 2/1953/10, Bratislava 1953, s. 91–99.

CHARVÁTOVÁ, Ema: Správa a využití státního kulturního majetku, Zprávy památkové péče 13/1953/2, Praha 1953, s. 33–53.

CHARVÁTOVÁ, Ema: Přehled instalačních prací na státních hradech a zámcích v roce 1955, Zprávy památkové péče 16/1956/1, Praha 1956, s. 49–50.

CHARVÁTOVÁ, Ema: Instalace v historických objektech – Metodika instalační práce na státních hradech a zámcích, Zprávy památkové péče 17/1957/2, Praha 1957, s. 57–64.

- KADLEC, Miloš: Prezentace mobiliárních fondů s využitím historických depozitářů, integrace rozptýlených historických celků a obrazové dokumentace historických interiérů i exteriérů, Zprávy památkové péče 70/2010/2, Praha 2010, s. 114.
- KAVKA, František: Život na dvoře Karla IV., Praha 1993.
- KOŘÁN, Ivo: Interiérové instalace v pojetí O. J. Blažička, in: Bulletin Státního ústavu památkové péče Praha 8/1992, Praha 1992, s. 141.
- KOVAČEVIČOVÁ, Soňa: Človek a jeho svet na obrazech od stredoveku až na prah súčasnosti. Ikonografia Slovenska, Bratislava 2006.
- KROUTVOR, Josef: Monografie interiéru (Estetika ideálního pokoje; dekadentní literatura a dekorace), Sborník statí na počest 60. výročí narození PhDr. Dagmar Hejdoové, CSc. Acta UPM XV, C. Comentationes 2. Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze, Praha 1980, s. 155–181.
- KŘÍŽOVÁ, Alena: Pánský salon na šlechtickém sídle – Ušlechtilé záliby a neřestné zábavy aristokratů, Brno 2010.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Památkové interiérové instalace, Zprávy památkové péče 67/2007/6, Praha 2007, s. 446–448.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Ohlédnutí za činností oddělení hradů a zámků, Zprávy památkové péče 68/2008/5, Praha 2008, s. 392–394.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Historické interiéry zpřístupněných památek – Památkové interiérové instalace na hradech a zámcích, Obnova památek, Péče o státní hrady a zámky, Sborník příspěvků k 9. ročníku konference, Studio Axis, Praha 2009, s. 38–43.
- KUBŮ, Naděžda: Význam vstupních historických a specializovaných historických expozic na státních hradech a zámcích, disertační práce FF UK V Praze, Praha 1988.
- KUBŮ, Naděžda: Hrady a zámky po druhé světové válce, Zprávy památkové péče 68/2008/5, Praha 2008, s. 382–386.
- KUBŮ, Naděžda: Vznik, charakter a historické proměny souboru zpřístupněných státních hradů a zámků České republiky, in: Obnova památek, Péče o státní hrady a zámky, Sborník příspěvků k 9. ročníku konference, Studio Axis, Praha 2009, s. 9–16.
- KUČA, Karel: Hrady, zámky a další památky ve správě Národního památkového ústavu, Praha 2009.
- KUTHAN, Jiří: Aristokratická sídla období romantismu a historismu, Praha 2001.
- KUTHAN, Jiří: Aristokratická sídla období klasicismu, Praha 2003.
- LÍBAL, Dobroslav: Sbirka průvodců po památkových objektech, Umění 1/1953/4, Praha 1953, s. 343–344.
- LÍBAL, Dobroslav: Sbirka průvodců po památkových objektech v roce 1953, Umění 2/1954/2, Praha 1954, s. 170–171.
- LUKÁŠOVÁ, Eva: Historická instituce fideikomisu a její význam pro uchování autentických sbírek a mobiliářů českých a moravských hradů a zámků, Zprávy památkové péče 67/2007/6, Praha 2007, s. 449–451.
- LUKÁŠOVÁ, Eva: Prameny poznání – studium historických interiérů hradů a zámků, Zprávy památkové péče 69/2009/3, Praha 2009, s. 169–174.
- Metodické pokyny k organizaci, přípravě a provádění nových instalací, Státní ústav památkové péče a ochrany přírody Praha, Praha 1962.
- MUCHKA, Ivan: Dispozice renesančního a barokního zámku, Památky a příroda 36/1976/3, Praha 1976, s. 137–142, 152–159, 191, 192.

MUCHKA, Ivan: Vstupní historické a specializované expozice na hradech a zámcích v ČSR, Památky a příroda 1978/5, Praha 1978, s. 257–266.

MUCHKA, Ivan: Prezentace památkových objektů, Bulletin Vedoucího pracoviště vědeckotechnického rozvoje Státního ústavu památkové péče Praha 6/1989, Praha 1989, s. 261–265.

MUCHKA, Ivan: Bílá místa péče o hrady a zámky po roce 1945, in: Bulletin Státního ústavu památkové péče Praha 8/1992, Praha 1992, s. 139–140.

MUCHKA, Ivan, Prokop: Evropský zámek a jeho výzkum, Zprávy památkové péče 69/2009/3, Praha 2009, s. 175–178.

MŽYKOVÁ, Marie: K otázkám prezentace zámeckých sbírek, Bulletin Vedoucího pracoviště vědeckotechnického rozvoje Státního ústavu památkové péče Praha 6/1989, Praha 1989, s. 265–270.

MŽYKOVÁ, Marie: Ke koncepci a vývoji instalací zpřístupněných hradů a zámků (1945–1990), in: Bulletin Státního ústavu památkové péče Praha 7/1991, Praha 1991, s. 115–153.

MŽYKOVÁ, Marie: K současné situaci a perspektivám našich hradů a zámků, In Bulletin Státního ústavu památkové péče Praha 8/1992, Praha 1992, s. 141–143.

MŽYKOVÁ, Marie (ed.): Restitutio in integrum – Navracené poklady, Praha 1994.

MŽYKOVÁ, Marie, Formování šlechtických sbírek a jejich současný stav, in: Vladimír PILZ, (ed.), Cyklus přednášek k problematice péče o jednotlivé druhy památek, Státní ústav památkové péče, Edice Metodické materiály Státního ústavu památkové péče 3/1996, Praha 1996, s. 243–258.

MŽYKOVÁ, Marie: K prezentaci zámeckých sbírek severovýchodní Moravy a Slezska, Romantismus a realismus 19. století (sny a skutečnosti), Sborník Národního památkového ústavu v Ostravě 2004, Ostrava 2004, s. 8–20.

MŽYKOVÁ, Marie: Romantický historismus, novogotika, Výběrový katalog, Sychrov 1995.

MŽYKOVÁ, Marie: Napoleon a jeho doba, Výběrový katalog výstavy ke 190. Výročí bitvy u Slavkova, Slavkov u Brna 1995.

NETKOVÁ, Jarmila – SVATOŇOVÁ, Jana: Návštěvní řady a zpřístupňování hradů a zámků I, Památky a příroda 1984/8, Praha 1984, s. 449–460.

NETKOVÁ, Jarmila – SVATOŇOVÁ, Jana: Návštěvní řady a zpřístupňování hradů a zámků II, Památky a příroda 1984/9, Praha 1984, s. 523–528.

NETKOVÁ, Jarmila – SVATOŇOVÁ, Jana: Vzorový návštěvní řád ministerstva kultury ČSR pro památkové objekty určené ke kulturně výchovnému využití, Památky a příroda 1984/10, Praha 1984, s. 592 a n.

NOVOTNÝ, Vladimír: Kulturní využití státních hradů a zámků, Umění 8/1960/3, Praha 1960, s. 278–282.

NOVOTNÝ, Vladimír: Hrady a zámky, Památky a příroda 1976/10, Praha 1976, s. 577–582. Péče o památkové interiéry a jednotlivé druhy památkového mobiliáře, Příručka pro správce státních hradů a zámků, Státní ústav památkové péče a ochrany přírody Praha, Praha 1963.

PETRÁŇ, Jaroslav (ed.): Dějiny hmotné kultury, Díl 1, sv. 1, Vymezení kulturních dějin. Kultura každodenního života od pravěku do 15. století, Praha 1985.

PETRÁŇ, Jaroslav (ed.): Dějiny hmotné kultury, Díl 1, sv. 2, Kultura každodenního života od 13. do 15. století, Praha 1985.

- PETRÁŇ, Jaroslav a kol.: Dějiny hmotné kultury, Díl II/1, Kultura každodenního života od 16. do 18. století, Praha 1995.
- PETRÁŇ, Jaroslav a kol.: Dějiny hmotné kultury, Díl II/2, Kultura každodenního života od 16. do 18. století, Praha 1997.
- PETRŮ, Jaroslav: Instalace nejvýznamnějších památkových objektů v Jihomoravském kraji, Památková péče 1964/8, Praha 1964, s. 284–286.
- PETRŮ, Jaroslav: Vstupní síně na památkových objektech, Památky a příroda 1976/10, Praha 1976, s. 605–608.
- PETRŮ, Jaroslav: Pravda a fikce v památkových instalacích, in: Bulletin Státního ústavu památkové péče Praha 8/1992, Praha 1992, s. 162–165.
- PETRŮ, Jaroslav: Nezbytnost evidence a dokumentace kulturního dědictví, in: Bulletin Státního ústavu památkové péče Praha 7/1991, Praha 1991, s. 77–80.
- POSPÍŠILOVÁ, Marie: Historizující zámecký interiér 19. století v Čechách, Umění 27/1979/4, Praha 1979, s. 296–321.
- POSPÍŠILOVÁ, Marie: Romantické zámecké interiéry, Ústí nad Labem 1986.
- Průvodce po hradech a zámcích a některých dalších vybraných památkách v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Praha 2001.
- SEDLÁKOVÁ, Marta: Půl století v rolích správců moravských hradů a zámků, státní správa a památkové ústavy, Změny koncepcí obnovy, metodik a realizací historických expozic i názorů na „scelování“ mobiliárních fondů, Zprávy památkové péče 68/2008/5, Praha 2008, s. 387–391.
- Slavné vily I–XV, Edice Slavné vily Čech, Moravy a Slezska, Praha 2007–2010.
- SMOLÍKOVÁ, Marta, Management umění, Praha 2008.
- STERNBERG, Zdeněk: Ochrana a prezentace kulturních památek ve světle restitucí – hrad Český Šternberk, in: Bulletin Státního ústavu památkové péče Praha 8/1992, Praha 1992, s. 158–159.
- ŠTORM, Břetislav: Stavební památky první kategorie, Zprávy památkové péče 11–12/1952/5–6, Praha 1952, s. 109–151.
- ŠTORM, Břetislav: Přehled stavebních památek státního kulturního majetku, Umění 1/1958/1, Praha 1958, s. 86–87.
- ŠTULC, Josef: K ožívání romantických koncepcí a puristických metod při komplexní obnově stavebních památek, Památky a příroda 1984/9, Praha 1984, s. 129–142.
- ŠTULC, Josef: K současnému stavu metodologie údržby, oprav a obnovy stavebních památek, Památky a příroda 1987/12, Praha 1987, s. 129–147.
- ŠTULC, Josef: K současnému stavu a perspektivám památek zpřístupněných veřejnosti, In Bulletin Státního ústavu památkové péče Praha 8/1992, Praha 1992, s. 155–157.
- ŠTULC, Josef: Zpřístupněné památky a jejich poslání v poznávání vzorové péči a prezentaci kulturního dědictví, in: Obnova památek, Péče o státní hrady a zámky, Sborník příspěvků k 9. ročníku konference, Studio Axis, Praha 2009, s. 7–8.
- UHLÍKOVÁ, Kristina: Národní kulturní komise 1947–1951, Fontes historiae artium 11, Praha 2004.
- UHLÍKOVÁ, Kristina – ROHÁČEK, Jiří (eds.): Zdeněk Wirth pohledem dnešní doby, soubor příspěvků, Praha 2010.
- VAVŘÍNOVÁ, Valburga: Odborné vědecké zpracování druhových skupin předmětů v mobiliárních fondech hradů a zámků spravovaných Národním památkovým ústavem

– územním odborným pracovištěm středních Čech v Praze, in: Památky Středních Čech 2/2007, Praha 2007, s. 54–59.

VINTER, Vlastimil: Instalace mobiliáře, sbírek a expozic v památkových objektech, Acta scaenographica 10/1969/1970, Praha 1970, s. 81 n.

VONDRÁČEK, Radim (ed.): Biedermeier – Umění a kultura v českých zemích 1814–1848, Praha 2008.

WAGNER, Václav: Zámecké interiéry po okupaci, Život 20, Praha 1947, s. 20 n.

3. PAMÁTKOVÉ INTERIÉROVÉ INSTALACE – JEDNOTLIVÉ OBJEKTY

CICHROVÁ, Kateřina: Obnova zámecké kuchyně v Hluboké nad Vltavou, Výroční zpráva Památkového ústavu v Českých Budějovicích 2000, České Budějovice 2001, s. 143–148

CICHROVÁ, Kateřina: Zámecká konírna v Třeboni – expozice jezdeckví a chovu psů, Výroční zpráva Památkového ústavu v Českých Budějovicích 2001, České Budějovice 2002, s. 215–218.

CICHROVÁ, Kateřina: Několik poznámek k realizaci rekonstrukce refektáře a knihovny kláštera Zlatá Koruna, Výroční zpráva Památkového ústavu v Českých Budějovicích 2001, České Budějovice 2002, s. 222–226.

CICHROVÁ, Kateřina – SLAVKOVÁ, Stanislava: Reinstalace klasicistních pokojů na zámku v Českém Krumlově, Zprávy památkové péče 65/2005/2, Praha 2005, 144–149.

ČERNOCKÁ, Soňa – KROL, David: The Lobkowitz Collection, London 2007.

DANIEL, Ladislav – PERŮTKA, Marek – TOGNER, Milan: Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži. Kroměříž 2009.

DURDÍK, Tomáš – KRÍŽOVÁ, Květa: Hrad Křivoklát, Libice nad Cidlinou 2003.

FIDLER, Petr, Rezidence říšského knížete Albrechta z Valdštejna v Praze a Jičíně, Zprávy památkové péče 71/2011/1, Praha 2011, s. 3-7.

GIRSA, Václav: Inventarizace jako výchozí podklad pro restaurování Müllerovy vily v Praze, Zprávy památkové péče 59/1999/3, s. 83–85.

GIRSA, Václav – HANZL, Miloslav: Rehabilitace další části interiérů hradu Grabštejn, Zprávy památkové péče 63/2003/1, Praha 2003, s. 3–9.

GIRSA, Václav – HANZL, Miloslav: Znovuzrození ateliéru Zdenky Braunerové v Roztokách (památku zesnulého restaurátora pana Petra Vaňka), Zprávy památkové péče 66/2006/1, Praha 2006, s. 8–18.

GIRSA, Václav – SLAVKO, Pavel: Nové vstupní centrum zámku v Českém Krumlově, Zprávy památkové péče 62/2002/1, Praha 2002, s. 10–12.

GIRSA, Václav – STRNADOVÁ, Jana: Dům na skále (obnova klasicistního domu hradu Valdštejn), Zprávy památkové péče 67/2007/5, Praha 2007, s. 366–374.

HORYNA, Mojmír – ZAHRADNÍK, Pavel – PREISS, Pavel: Černínský palác v Praze, Praha 2001.

HORYNA, Mojmír: Zámek Hořovice, Praha 1996.

CHARVÁTOVÁ, Ema: Instalace historických prostor státního hradu Švihova, Zprávy památkové péče 14/1954/6-7, Praha 1954, s. 201–204.

KADLEC, Miloš: Interiérová instalace na zámku Sychrov a její geneze, Bulletin Památkového ústavu Ústí nad Labem 1/1996, Ústí nad Labem 1996, s. 19–24.

KADLEC, Miloš: Interiérová instalace a zámek Sychrov a její geneze, in: Miloš Kadlec (ed.), Kníže Kamil Rohan, Novogotika a zámek Sychrov, Sychrov 2004.

- KOLÁŘOVÁ, Eva: Romantismus a novogotika v exteriérech a interiérech Bílého zámku v Hradci nad Moravicí, in: MŽYKOVÁ, Marie, Kamenná kniha, Sborník k romantickému historismu – Novogotice, Zámek Sychrov, Sychrov 1997, s. 107–111.
- KOLÁŘOVÁ, Eva: Státní zámek Hradec nad Moravicí. Vývojové polohy exteriérů a interiérů se zvláštním zaměřením na 19. století; východiska a výsledky dosavadní památkové obnovy, Sborník Národního památkového ústavu v Ostravě 2004, Roman-tismus a realismus 19. století (sny a skutečnosti), Ostrava 2004, s. 21–37.
- KOLÁŘOVÁ, Eva: Státní zámek Raduň, Ostrava 2009.
- KOUKAL, Pavel: Státní zámek Jezeří, Ústí nad Labem 2005.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Nově zpřístupněné interiéry zámku v Telči – Místnosti prvního patra tzv. severního paláce, Zprávy památkové péče 54/1994/6, Praha 1994, s. 187–189.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Obrazárna, Národní kulturní památka hrad Křivoklát, Rakovník 1996.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Zámek v Kuníně a osudy jeho sbírky, Zprávy památkové péče 56/1996/3, Praha 1996, s. 94–96.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Zámek v Nebíloveh zpřístupněn veřejnosti, Zprávy památkové péče 58/1998/8, Praha 1998, s. 249–251.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Zámek v Karviné-Fryštátu, Zřízena zde památková interiérová expo-zice, Zprávy památkové péče 58/1998/4, Praha 1998, s. 111–114.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Nová expozice na hradě Pecka, Zprávy památkové péče 60/2000/10, Praha 2000, s. 287–288.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Nová interiérová instalace k litomyšlskému zámku, Zprávy památko-vé péče 61/2001/9, Praha 2001, s. 296–297.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: K výzdobě interiérů zámku Lnáře, Zprávy památkové péče 62/2002/2, Praha 2002, s. 31–34.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Nová interiérová instalace na Grabštejně, Zprávy památkové péče 62/2002/3, Praha 2002, s. 54–58.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Historická sbírka ve Velkém sále na zámku v Bělé pod Bezdězem, Zprávy památkové péče 63/2003/3, Praha 2003, s. 172–173.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: První část interiérové instalace na zámku v Letohradě, Zprávy památkové péče 63/2003/1, Praha 2003, s. 17–20.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Nová interiérová instalace druhého patra zámku v Náchodě, Zprávy památkové péče 64/2004/1, Praha 2004, s. 38–40.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Nová interiérová instalace na zámku v Děčíně, Zprávy památkové péče 65/2005/5, Praha 2005, s. 432–436.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Nostický palác – příspěvek k historii interiéru a sbírek, Zprávy památ-kové péče 67/2007/5, Praha 2007, s. 389 – 396.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Příprava památkové interiérové instalace na zámku Stekník, Zprávy památkové péče 66/2006/3, Praha 2006, s. 232–235.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Rozšíření památkové interiérové instalace na Grabštejně, Zprávy památkové péče 66/2006/1, Praha 2006, s. 48–50.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Nová interiérová instalace na zámku Trója, Obrazy zvířat ze šlechtic-kých rezidencí, Zprávy památkové péče 67/2007/3, Praha 2007, s. 240–243.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Interiéry tzv. Nového stavení na hradě Svojanov, Zprávy památkové péče 68/2008/6, Praha 2008, s. 480–484.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Nová interiérová instalace na zámku v Telči – sbírka zámku Veselíč-ko u Lipníka nad Bečvou, Zprávy památkové péče 68/2008/3, Praha 2008, s. 223–228.

- KŘÍŽOVÁ, Květa: Sbíрка zámku Nečtiny – Anglické památky u nás, Zprávy památkové péče 69/2009/3, Praha 2009, 184–190.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Zámek v Litomyšli, jeho nová expozice a dnešní osudy, Zprávy památkové péče 69/2009/1, Praha 2009, s. 37–40.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Zpřístupnění zámku ve Šluknově s původními sbírkami, Zprávy památkové péče 69/2009/6, Praha 2009, s. 429–432.
- KUBŮ, Naděžda: Karlštejn – vznik a vývoj hradního muzea (a jeho proměna v náznamkovou interiérovou instalaci), in: Karlštejn a jeho význam v dějinách a kultuře, Práce NPÚ, sv. 3, Praha 2010, s. 56–78.
- KUBŮ, Naděžda: Instalace interiérů zámku Humprecht a hostinského paláce na hradě Valdštejn, In: Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji, Z Českého ráje a Podkrkonoší Supplementum 13, Turnov 2009, s. 234–249.
- KUBŮ, Naděžda: Zámek Humprecht, Nymburk 2007.
- KUBŮ, Naděžda: Horšovský Týn, Liblice nad Cidlinou 2006.
- KUBŮ, Naděžda: Hrad Karlštejn, Praha 2001.
- KUBŮ, Naděžda: Zpřístupnění hradu Karlštejna v roce 2000 – Koncepce nově zpřístupněného návštěvníckého okruhu (Velká věž a druhé patro Mariánské věže), Památky středních Čech 14/2000/2, s. 53–59.
- KUBŮ, Naděžda: Hrad Karlštejn, Průvodce, Praha 1999.
- KUBŮ, Naděžda: Zámek Březnice, Praha 1996.
- KUBŮ, Naděžda – DURDÍK, Tomáš: Švihov, Libice nad Cidlinou 2006.
- LETOŠNÍKOVÁ, Ludíše: Anglický romantismus na zámku Žleby – Poznámky k reinstalaci, Památková péče 1969/3, s. 129–149.
- LORENC, Vilém – TRÍŠKA, Karel: Černínský palác v Praze, Praha 1980.
- LUKÁŠOVÁ, Eva: Proměny interiérů zámku Kačina, Zprávy památkové péče 59/1999/6, Praha 1999, s. 194–200.
- LUKÁŠOVÁ, Eva: Zámek Vrchotovy Janovice a jeho interiéry v první polovině 20. století; Sborník referátů z mezinárodní konference „Karl Kraus – jičínský rodák a světoobčan – in Jičín geboren, in der Welt zu Hause“, konané ve dnech 21.–23. dubna 2004 v Jičíně, Z Českého Ráje a Podkrkonoší, Supplementum 9/2004, Semily 2005, s. 191–202.
- LUKÁŠOVÁ, Eva: Zámek Veltrusy – historický interiér jako neobyčejná cesta do minulosti, Ke koncepci zpřístupnění historických interiérů chotkovského zámku ve Veltrusích, Zprávy památkové péče 68/2008/1, Praha 2008, s. 26–30.
- LUKÁŠOVÁ, Eva: Zimní apartmá knížete na zámku Český Krumlov, in: Schwarzenberkové v České a středoevropské kulturní historii, Edice Collectiones, sv. 2, České Budějovice 2008, s. 575–590.
- MATĚJ, Miloš: Autentická expozice dolu Michal / Petr Cingr v Ostravě – Michálkovicích, Zprávy památkové péče 67/2007/6, Praha 2007, s. 454–455.
- MACHYTKA, Lubor: Nová instalace obrazárny Hrádku u Nechanic, Památky a příroda 2/1977/6, Praha 1977, s. 321–330.
- MARTINCOVÁ, Dagmar – FRÍDL, Jan: Soukromé pokoje rodiny Františka Ferdinanda d'Este na Konopišti a jejich zpřístupnění v roce 1994, in: Seminář ke správě a prezentaci veřejnosti přístupných památkových objektů. Jindřichův Hradec 11.–13. října 1994, Jindřichův Hradec 1995, s. 1–7.
- MARTINCOVÁ, Dagmar – FRÍDL, Jan: Konopiště – sídlo následníka trůnu – Reinstalace a expoziční záměry, Památky středních Čech, 13/1999/1, s. 23–40.

- MARTINCOVÁ, Dagmar: Znovuotevření Kaple sv. Kříže na Karlštejně, Památky středních Čech, 14/2000/2, s. 28–47.
- MARTINCOVÁ, Dagmar: Svatojiřská sbírka Františka Ferdinanda d'Este na zámku Konopiště, Památky středních Čech 18/2004/2, Praha 2004, s. 1–21.
- MARTINCOVÁ, Dagmar: Zpřístupnění expozic státního zámku Mníšek pod Brdy, Památky středních Čech 22/2008/2, Praha 2008, s. 28–51.
- MUCHKA, Ivan: Obnova zámku v Miloticích, Památky a příroda 36/1976/2, Praha 1976, s. 92–96.
- MUCHKA, Ivan – WAGNER, Jaroslav – NETKOVÁ, Jarmila: Náchod, státní zámek, jeho obnova a prezentace, Památky a příroda 39/1979, Praha 1979, s. 65–81, 96.
- NOVÁKOVÁ-SKALICKÁ, Miroslava: Proměny boskovického zámku v osmdesátých letech 20. století, Zprávy památkové péče 58/1998/6, Praha 1998, s. 180–183.
- OURODOVÁ-HRONKOVÁ, Ludmila: Zpráva o tvorbě nové instalace letního apartmá Jiřího Jana Buquoye na hradě Rožmberk, in: Památky jižních Čech III, České Budějovice 2010, s. 186–197.
- PANENKOVÁ, Duňa: Hradní muzeum Český Krumlov, Historie objektu a katalog expozic, České Budějovice 2010.
- POSPÍŠILOVÁ, Marie: Vývoj sychrovských zámeckých interiérů – Ze sbírek státního zámku Sychrov, Sychrov 1988.
- SEDLÁKOVÁ, Marta: Instalační záměr návštěvnické trasy zámku Uherčice, Zprávy památkového ústavu v Brně 2/1998, Brno 1998, s. 25–29.
- SEDLÁKOVÁ, Marta: Prohlídková trasa B na zámku v Jaroměřicích nad Rokytnou, Zprávy Památkového ústavu v Brně, 3/1999, Brno 1999, s. 101–104.
- SEDLÁKOVÁ, Marta: Nový výběrový okruh na Pernštejně, Zprávy Státního památkového ústavu v Brně 4/2000, Brno 2000, s. 160–161.
- SLAVKO, Pavel: Hradní muzeum – návrat starých časů, in: Panenková, Duňa (ed.), Hradní muzeum Český Krumlov, Historie objektu a katalog expozic, České Budějovice 2010, s. 193–201.
- SYSLOVÁ, Veronika: Nová prohlídková trasa státního zámku Milotice, nástin předchozího vývoje, Památková péče na Moravě – Monumentorum Moraviae Tutela 11/2006, Brno 2006, s. 101–104.
- ŠKRABAL, Zdeněk, Jakub: Pernštejnská zbrojnice, Zprávy Státního památkového ústavu v Brně 4/2000, Brno 2000, s. 93–98.
- ŠTORM, Břetislav: Obnova státního hradu Švihova, Zprávy památkové péče 14/1954/6–7, Praha 1954, s. 165–184.
- TICHÝ, Marek: Památková obnova knížecích apartmánů na zámku v Lednici, Zprávy památkové péče 64/2004/3, Praha 2004, s. 225–230.
- VAVERKOVÁ, Zuzana: „Vynálezy a pokroky“ v hlubocké kuchyni, Výroční zpráva Památkového ústavu v Českých Budějovicích 2000, České Budějovice 2001, s. 148–155.
- VAVERKOVÁ, Zuzana: Nová expozice v klášteře Zlatá Koruna, Výroční zpráva Památkového ústavu v Českých Budějovicích 2001, České Budějovice 2002, s. 218–222.
- VAVERKOVÁ, Zuzana: Reinstalace kaple sv. Andělů Strážných v areálu kláštera Zlatá Koruna – Instalace Němčické archy, Výroční zpráva SPÚ v Českých Budějovicích 2002, České Budějovice 2003, s. 287–290.
- VLK, Miroslav: Rehabilitace interiérů zámku Brandýs nad Labem, Zprávy památkové péče 67/2007/5, Praha 2007, s. 413–416.

WEISS, Petr – TREGI, Vladimír: Rehabilitace interiérů státního zámku Hrubý Rohozec, Památky libereckého kraje, Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Liberci, 2010–2011, Liberec 2011, s. 23–51.

WEISS, Petr – TREGI, Vladimír: Zámek Hrubý Rohozec, Nymburk 2011.

4. PAMÁTKOVÉ INTERIÉROVÉ INSTALACE – MOBILIÁŘ – SBORNÍKY

ČERNÁ, Alena (ed.): Sborník výzkumných prací, Sborník celostátní konference Průběžná dokumentace výsledků výzkumného úkolu 201 Odborné hodnocení a systematické vědecké zpracování základní evidence mobiliárních fondů, ke kterým vykonává právo hospodaření Národní památkový ústav, konané 22.–23. září 2009 v Praze. Výzkumný záměr Ministerstva kultury České republiky 07503233302, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Praze, Praha 2009.

Domy šlechtické a jiné – Proměny funkcí zámeckých sídel, Edice Collectiones, sv. 4, České Budějovice, v tisku.

LORENZOVÁ, Helena – PETRASOVÁ, Taťána (eds.): Salony v české kultuře 19. století, Sborník příspěvků z 18. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň 1999.

MŽYKOVÁ, Marie – LUKÁŠOVÁ, Eva – KŘÍŽOVÁ, Květa – MUCHKA, Ivan: Správa hradů a zámků – Příklady a inspirace, in: Seminář ke správě a prezentaci veřejnosti přístupných památkových objektů, Jindřichův Hradec 11.–13. října 1994, Jindřichův Hradec 1995.

MŽYKOVÁ, Marie (ed.), Cour d'honneur, hrady, zámky a paláce, 1/1998, 2/1998, 3/1999, 4/2008, Praha 1998–2008.

MŽYKOVÁ, Marie, Kamenná kniha, Sborník k romantickému historismu – Novogotice, Zámek Sychrov, Sychrov 1997.

Obnova památek, Péče o státní hrady a zámky, Sborník příspěvků k 9. ročníku konference, Studio Axis, Praha 2009.

Opera historica, Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis I–XIV, Sborník Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 1991 – dosud.

Seminář k prezentaci sbírek muzeí a galerií mobiliárních fondů památkové péče (3.–4. 12. 1991), in: Bulletin Státního ústavu památkové péče Praha 8/1992. Praha 1992, s. 139–209.

SVOBODA, Milan (ed.): Hrady, zámky, quo vadis, Správa a rozvoj zpřístupněných památkových objektů jako specifický multidisciplinární soubor činností, Práce NPÚ, svazek 2, Praha 2009.

Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji. Sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 24.–25. dubna 2009 v Turnově., Turnov 2009.

MOBILIÁRNÍ FONDY

5. OBRAZOVÉ GALERIE PAMÁTKOVÝCH OBJEKTŮ

ASSMANN, Jan, N.: Portrétní miniatury 17.–19. století ze sbírek Národní galerie v Praze, katalog výstavy, Praha 1996.

BERSWORDT-WALLRABE von, Kornelia: Oudrys gemalte Menagerie, Porträts von exotischen Tieren im Europa des 18. Jahrhunderts, Schwerin – Berlin 2008.

BLAŽIČEK, Oldřich Jakub: Mělnická zámecká obrazárna, Sbírký na státních hradech a zámcích, Praha 1953.

BLAŽIČEK, Oldřich, Jakub: Nová instalace zámecké obrazárny na Mělníku, Zprávy památkové péče 13/1953/8, Praha 1953, s. 245–246.

BLAŽIČEK, Oldřich, Jakub: Nová instalace zámecké obrazárny v Rychnově nad Kněžnou, Zprávy památkové péče 15/1955/6-8, Praha 1955, s. 220–223.

BLAŽIČEK, Oldřich, Jakub: Nová instalace zámecké obrazárny v Rájci nad Svitavou, Zprávy památkové péče 16/1956/1, Praha 1956, s. 44–46.

BLAŽIČEK Oldřich, Jakub: Zámecká obrazárna v Rájci nad Svitavou, Katalog, Praha 1957a.

BLAŽIČEK, Oldřich, Jakub: Obrazárny státních zámků, Praha 1957b.

BLAŽIČEK, Oldřich, Jakub: Rychnovská zámecká obrazárna, katalog expozice, Praha 1973 (1. vydání Praha 1956; 2. vydání Praha 1957).

DVOŘÁK, Max: Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století. XXVII, Politický okres Roudnický, díl 2, Zámek roudnický, Praha 1907.

JIRKA, Antonín: Státní zámek Vizovice, Katalog obrazárny, Brno 1982.

KOLÁŘOVÁ, Eva, Barokní malířství v obrazové sbírce knížat Lichnovských, Sborník NPÚ Ostrava, Ostrava 2006, s. 131–146.

KOLÁŘOVÁ, Eva: Exkurz do grafické sbírky Státního zámku Hradec nad Moravicí se zaměřením na autorská a tematické soubory a alba pořádaná majiteli sbírky, in: ČERNÁ, Alena (ed.): Sborník výzkumných prací, Sborník celostátní konference Průběžná dokumentace výsledků výzkumného úkolu 201 Odborné hodnocení a systematické vědecké zpracování základní evidence mobiliárních fondů, ke kterým vykonává právo hospodaření Národní památkový ústav, konané 22.–23. září 2009 v Praze. Výzkumný záměr Ministerstva kultury České republiky 07503233302, Praha 2009, s. 77–86.

KOTKOVÁ, Olga (ed.): Mistrovská díla z kolowratské obrazárny v Rychnově nad Kněžnou – Masterpieces of the Kolowrat Pictura Gallery in Rychnov nad Kněžnou, Praha 2009.

KŘÍŽOVÁ, Květa: Z obrazové sbírky na zámku Orlíku, Památky a příroda 1985/3, Praha 1985, s. 131–142.

KUBÁTOVÁ, Taťána: Zřízení zámecké obrazárny v Rájci nad Svitavou, Zprávy památkové péče 13/1953/3-4, Praha 1953, s. 119–122.

KUBÁTOVÁ, Taťána: Roudnická galerie na Nelahozevsi, Zprávy památkové péče 14/1954/5, Praha 1954, s. 142–143.

LUKÁŠOVÁ, Eva: Rodová portrétní galerie hrabat Schliků, in: Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji, Z Českého ráje a Podkrkonoší, Supplementum 13, Turnov 2009, s. 33–41.

MACHYTKA, Lubor: Mistrovská díla ze sbírek západočeských zámků, Krajské středisko statni památkové péče a ochrany přírody v Plzni, Plzeň 1985.

MŽYKOVÁ, Marie: Cesty Serényiů, Z obrazárny šlechtického rodu, Praha 2010.

MŽYKOVÁ, Marie: Katalog obrazárny státního zámku Velké Losiny, Šumperk 1986.

MŽYKOVÁ, Marie: Rohanská portrétní galerie, Sychrov 1985.

MŽYKOVÁ, Marie: Výsledky průzkumu a reinstalace historické obrazárny ve Velkých Losinách, Památky a příroda 8/1983/X, Praha 1983, s. 346–351.

NOVOTNÝ, Jaromír: Malířství přelomu 19. a 20. století v nové expozici státního zámku Náchod, Zprávy památkové péče 64/2004/6, Praha 2004, s. 565.

SEDLÁKOVÁ, Marta: Sběratelská činnost Jana II. z Liechtensteina – Příspěvek

k původní podobě obrazové sbírky na zámku v Lednici na Moravě, Zprávy státního památkového ústavu v Brně 6/2002, Brno 2002, s. 38–45.

STEHLÍK, Miloš: 1966: Obrazárna státního zámku Slavkov, Brno 1966.

SLAVÍČEK, Lubomír: Sobě, umění, přátelům. Kapitoly z dějin sběratelství v Čechách a na Moravě 1650–1939, Brno 2007.

SVOBODOVÁ, Kateřina (ed.): Rakouské malířství 19. století v moravských sbírkách, Brno 2001.

TOGNER, MILAN (ed): Kroměřížská obrazárna – Katalog sbírky obrazů arcibiskupského zámku v Kroměříži, Kroměříž 1998.

ŽDÁRSKÝ, Milan: Obrazy ze zámku Petrohrad – Po roce 1945 asi sto závěsných obrazů ze zámku Petrohrad u Podbořan rozvezeno do zámků v Jindřichově Hradci, Třeboni, Krásném Dvoře a do Benešova nad Ploučnicí, České památky 8/1997/1, Plzeň 1997, s. 2–3.

ŽDÁRSKÝ, Milan: Obrazy ze zámku ve Valči, České památky 7/1996/1, Plzeň 1996, s. 2.

ŽDÁRSKÝ, Milan: Obrazy ze sbírky Geymüllerů ze zámku v Kamenici nad Lipou, České památky 8/1997/2–3, Plzeň 1997, s. 19–20.

ŽDÁRSKÝ, Milan: Obrazy z valdštejnské sbírky na zámku v Ratibořicích, Zprávy památkové péče 59/1999/3, Praha 1999, s. 77–82.

ŽDÁRSKÝ, Milan: Rodová galerie Piccolominiů na zámku v Náchodě, České památky 9/1999/1, Plzeň 1999, s. 5–7.

ŽDÁRSKÝ, Milan: Obrazy ze zámku Koryčany, Zprávy památkové péče 60/2000/10, Praha 2000, s. 281–286.

ŽDÁRSKÝ, Milan: Obrazy svezené do zámku v Náměšti nad Oslavou, Zprávy památkové péče 65/2005/6, Praha 2005, s. 494–499.

6. NÁBYTEK – UMĚLECKÉ ŘEMESLO

CIMBUREK, František – HALÁK, Jan – HERAIN, Karel – WIRTH, Zdeněk – LUDVÍK, Leo: Dějiny nábytkového umění I–III, Brno 1948–1950.

Encyklopedie – Nábytek. Praha 2000.

HLOBIL, Ivo, MUCHKA, Ivan: Památky umění a řemesel na našich hradech a zámcích, Umění a řemesla, 1980/2, s. 13–19.

HOLÝ, Zdeněk: Péče o mobiliář v památkových objektech. Historický nábytek, Příspěvek ze semináře „Preventivní péče a ochrana předmětů na hradech a zámcích“, Ingredere hospes, Sborník Národního památkového ústavu, územní odborné pracoviště v Kroměříži, Kroměříž 2010, s. 80–92.

KARASOVÁ, Daniela: Dějiny nábytkového umění IV, Praha 2001.

MILLEROVÁ, Judith: Nábytek, světové slohy od antiky až po současnost, Praha 2006.

MILLEROVÁ, Judith: Užité umění, styl a design od klasiky po současnost, Praha 2008.

MÜLLER, Vladimír: Čalounictví a dekoratérství, příručka pro veškeré odvětví čalounického průmyslu, praktický návod povšechných prací čalounictví a dekoratérství, Čalounictví a dekoratérství, Praha 1926.

RILEYOVÁ, Noël (ed.): Dějiny užitého umění, Vývoj užitého umění stylistických prvků od renesance do postmoderní doby, Praha 2004.

TOGNER, Milan: Historický nábytek – Terminologický slovník historického nábytku od gotiky až po počátek XX. století, materiálová skladba, technologie, typologie a slohové projevy, Brno 1993.

7. TEXTIL – TAPETY – ODĚV

- BAŽANTOVÁ, Nina: Pohřební roucha českých králů, Praha 1993.
- BLAŽKOVÁ, Jarmila: Nástěnné koberce v historických prostorách, Zprávy památkové péče 15/1955/2, Praha 1955, s. 41–54.
- BLAŽKOVÁ, Jarmila – KOUŘIMSKÁ, Josefa: Restaurování a ošetřování nástěnných koberců, Zprávy památkové péče 15/1955/2, Praha 1955, s. 55–62.
- BLAŽKOVÁ, Jarmila: Nová Indie – Soubor unikátní kolekce tapisérií s motivy objevení Ameriky z majetku arcibiskupství pražského, vystaven poprvé na státním hradu a zámku v Jindřichově Hradci, Praha – Jindřichův Hradec 1996.
- BRAVERMANOVÁ, Milena: Historický textil na Pražském hradě, Zprávy památkové péče 65/2005/2, Praha 2005, s. 113–125.
- BYDŽOVSKÁ, Ilona: Textilní úprava oken v památkových objektech, Zprávy památkové péče 65/20062005/2, Praha 2005, s. 187.
- CICHROVÁ, Kateřina: Dámská vycházková a plesová garderoba z druhé poloviny 19. století a počátku 20. století na zámku Český Krumlov, Památky jižních Čech 1, České Budějovice 2008, s. 168–174.
- GOLLEROVÁ-PLACHÁ: Jitka: Látky z Pražské královské hrobky, Praha 1937.
- HARRIS, Jennifer: 5000 Years of Textiles, London 1993.
- HOSKINS, Lesley: The Papered Wall – The History, Patterns and Techniques of Wallpaper, London 2005.
- JERIE, Pavel: Nostický palác na Malé Straně – textilní tapety, Zprávy památkové péče 65/2005/2, Praha 2005, s. 150–152.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Rixheimské tapety na zámku Loučná nad Desnou, Zprávy památkové péče 60/2000/3, Praha 2000, s. 84–85.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Historické zprávy o textilní výbavě interiérů šlechtických rezidencí, Zprávy památkové péče 65/2005/2, Praha 2005, s. 185–186.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Tapety v historických interiérech, Zprávy památkové péče 67/2007/2, Praha 2007, s. 126–130.
- LUKÁŠOVÁ, Eva: Historické interiéry a historický textil chotkovského zámku ve Veltrusích, Příspěvek ke studiu interiéru 18. století, Zprávy památkové péče 65/2005/2, Praha 2005, 126–137.
- LUKÁŠOVÁ, Eva – CICHROVÁ, Kateřina: Historický textil v interiérech a sbírkách hradů a zámků, Zprávy památkové péče 65/1005/2, Praha 2005, s. 185.
- MARKO, Ksynia (ed.): Textiles in Trust, London 1995.
- MARKOWSKY, Barbara: Europäisches Seidengewebe des 13.–18. Jahrhunderts, Köln 1986.
- RICHTER, Jörg: Der Domschatz zu Halberstadt – Führer durch die Ausstellung, Halberstadt 2009.
- SANDWITH, Hermione – STANTON, Sheila: The National Trust Manual of Housekeeping, London, 1984, rev. 2/London 1990.
- THORNTON, Peter: Baroque and Rococo Silks, London 1965.
- THORNTON, Peter: Authentic Decor, The Domestic Interior 1620–1920, London 1984.
- THORNTON, Peter: Seventeenth Century Interior Decoration in England, France and Holland, New Haven 1978.
- TEINAC, Françoise – NOLOT, Pierre – VIVIEN, Jean, Dennis: Die Tapete, Raumdekoration aus fünf Jahrhunderten, München 1982.

TERŠL, Stanislav: Abeceda textilu a odívání, Praha 1994.

ZEMINOVÁ, Milena: Barokní textilie ze sbírek uměleckoprůmyslového muzea, Praha 1974.

8. KNIHOVNY – GENEALOGIE

HALADA, Jan: Lexikon české šlechty I, II, Praha 1993.

KASÍK, Stanislav – MAŠEK, Petr – MŽYKOVÁ, Marie: Lobkowiczové, dějiny a genealogie rodu, České Budějovice 2002.

KNEIDL, Pravoslav: Přehled novověkých dějin českých a moravských knihoven do roku 1918, in: Jiří CEJPEK a kol.: Dějiny knihoven a knihovnictví, 2. doplněné vydání, Praha 2002, s. 115–179.

MAŠEK, Petr: Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti, Praha 2008–2010.

OROS, Zuzana – ŠIŠMIŠ, Milan: Rodové postupnosti a ich grafický vývoj, Martin 2004

ŠIMÁKOVÁ, Jitka – ANTONÍN, Luboš – MAŠEK, Petr: Zámecké knihovny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, in: Průvodce – Knihovna Národního muzea, Praha 1999, s. 49–77.

MAŠEK, Petr – TURKOVÁ, Helga: Zámecké, hradní a palácové knihovny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, K výstavě 50 let oddělení zámeckých knihoven Knihovny Národního muzea 1954–2004, Praha 2004.

VAVŘÍNEK, Karel: Almanach českých šlechtických a rytířských rodů, Brandýs nad Labem, 2005–2011.

ŽUPANIČ, Jan – STELLNER, František: Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české, Praha 2001

9. HYGIENA V HISTORII PAMÁTKOVÝCH OBJEKTŮ

DUFKOVÁ, Ludmila: Hmotné doklady tělesné kultury a hygieny v mobiliárních fondech, Zprávy státního památkového ústavu v Brně 6/2002, Brno 2002, s. 11–14.

DUFKOVÁ, Ludmila: Osobní hygiena na šlechtických sídlech – Katalog k výstavě, Brno 2003.

HUBER-YÜZGEC, Christina – KOHLS, Stephan (eds.): Das stille Örtchen – Tabu und Reinlichkeit bey Hofe, Berlin – München 2011.

OTTILLINGER, B. Eva: Intime Zeugen – Vom Waschtisch zum Badezimmer, Band 30 der Publikationsreihe MMD der Museen des Mobiliendepots, Wien – Köln – Weimar 2011.

RUIZOVÁ, Libuše: Realie k dějinám hygieny, Kolekce nádob osobní hygieny z fondů hradů a zámků, Praha, 2009.

DALŠÍ PROBLEMATIKA SOUVISEJÍCÍ S PAMÁTKOVÝMI INTERIÉROVÝMI INSTALACEMI

10. STAVEBNÍ OBNOVA PAMÁTEK PRO PAMÁTKOVÉ INTERIÉROVÉ INSTALACE

HOLEČEK, Josef – GIRSA, Václav a kol.: Projektování obnovy stavebních památek, Praha 2008.

GIRSA, Václav – HOLEČEK, Josef – JERIE, Pavel – MICHOINOVÁ, Dagmar: Předprojektová příprava a projektová dokumentace v procesu péče o stavební památky, Praha 2004.

- GREGOROVÁ, Jana a kol.: Prezentácia architektonického dedičstva, Bratislava 2003.
- KOPECKÁ, Ivana – NEJEDLÝ, Vratislav: Průzkum historických materiálů – Analytické metody pro restaurování a památkovou péči, Praha 2005.
- MAKÝŠ Oto: Technologie renovace budov, Bratislava 2004.
- PEK, Tomáš: Stavební památky, Specifika přípravy a financování jejich obnovy, údržby a provozu, Praha 2009.
- ŠEFCŮ, Ondřej – VINAŘ, Jan – PACÁKOVÁ, Marie: Metodika ochrany dřeva, Praha 2000.

11. STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM

- KAŠIČKA, František: Stavebně historický průzkum, Skriptum, České vysoké učení technické v Praze, Fakulta architektury, Praha 2002.
- KŘÍŽOVÁ, Květa: Zámek v Nečtinech – a co se ze stavebně historických průzkumů většinou nedozvíte!?, Dějiny staveb, Plzeň, v tisku.
- PEK, Tomáš: Stavební památky, Specifika přípravy a financování jejich obnovy, údržby a provozu, Praha 2009.
- MACEK, Petr: Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum, 2. rozšířené vydání, Praha 2001.
- ŠABATOVÁ, Lenka – VÁCHA, Zdeněk: Bučovice – nové poznatky ke stavebnímu vývoji zámku v první polovině 17. století, Památková péče na Moravě – Monumnetorum Moraviae Tutela 11/2006, Brno 2006, s. 7–26.

12. ZÁMECKÁ DIVADLA

- BARTUŠEK, Antonín: Zámecká a školní divadla v Českých zemích, Materiály k vývoji divadelního prostoru a výrazových prostředků, České Budějovice 2010.
- BLÁHA, Jiří (ed.): Materiály k dějinám zámeckého divadla v Litomyšli, Občanské sdružení Milislav, Litomyšl 2003.
- BLÁHA, Jiří – PROTIVA, Ondřej: Průzkumy zámeckého divadla v Litomyšli, Zprávy památkové péče 64/2004/1, Praha 2004, s. 32–37.
- BLÁHA, Jiří, Zámecké divadlo v Litomyšli, Nymburk 2011
- BRAUN, Johannes – HIRT, Mario: Hightech des 18. Jahrhunderts, Rekonstruktion der barocken Bühnentechnik des Markgräflichen Opernhauses zu Bayreuth, Aachen 2009.
- Castle Theatres in Bohemia and Moravia – Les théâtres de château en Bohème et Moravie, Czech Theatre – Théâtre tchèque 7/1994, Praha 1994.
- CICHROVÁ, Kateřina: Zámecká divadelní garderoba v Českém Krumlově, Starožitnosti a užití umění 1995/7–8, s. 2–3.
- GIRSA, Václav – HANZL, Miloslav: Depozitář zámeckého divadla v Českém Krumlově – Rekonstrukce Renesančního domu v areálu zámku, Architekt 46/2000/8, Praha 2000, s. 14–16,
- GIRSA, Václav – JERIE, Pavel: K obnově zámeckého divadla v Českém Krumlově, Zprávy památkové péče 60/2000/3, Praha 2000, s. 87–94.
- GIRSA, Václav – MACEK, Ondřej – MIKULE, Václav: Nález původního liniového notového pultu z orchestřiště barokního divadla v Českém Krumlově, Zprávy památkové péče 55/1995/8, Praha 1995, s. 303–305.
- HILMERA, Jiří: Památky divadelního výtvarnictví ve sbírkách státních hradů a zámků, Zprávy památkové péče 21/1961/5–6, Praha 1961, s. 147–154.

- JERIE, Pavel: Restaurování a prezentace zámeckých divadel v Čechách a na Moravě, In: Historická inspirace – Sborník k počtě Dobroslava Líbala, Praha 2001, s. 139–143.
- KRÜCKMANN, O. Peter: Markgräfliches Opernhaus Bayreuth, München 2010.
- MICHOVÁ, Jana: Zámecké divadlo v Teplicích, Divadelní cedule ve sbírce knihovny muzea, Teplice 2008.
- MOHLER, Frank: The development of scenic spectacle. A side devoted to the study of renaissance and baroque theatrical spectacle, Department of Theatre & Dance, Appalachian State University Boone, NC 28608, last updated 3/1/07; cit. dne 9/9/00; www1.appstate.edu/orgs/spectacle/index.html.
- OURODOVÁ, Ludmila – CICHROVÁ, Kateřina: Zámecké divadlo v Českém Krumlově – K restaurování kulís a kostýmů, Umění a řemesla, 38/1996/3, s. 15–26.
- PEŠKOVÁ, Pavla, Zámecká divadla rodu Valdštejnů v Čechách a na Moravě, Divadelní revue 16/2005/3, Praha 2005, s. 22–42.
- PEŠKOVÁ, Pavla: Zámecké divadlo v Mnichově Hradišti, Památky středních Čech 19/2005/1, Praha 2005, s. 1–17.
- PEŠKOVÁ, Pavla – MOHLER, Frank: Zámecké divadlo v Mnichově Hradišti – The Castle Theatre at Mnichovo Hradiště – Das Schlosstheater in Mnichovo Hradiště, Praha 2004.
- PÖMERL, Jiří: Zámecká divadla v Čechách a na Moravě, Divadelní revue 3/1992/4, Praha 1992, s. 3–24.
- REUS, Klaus-Dieter (Hrsg.), Faszination der Bühne, Barockes Welttheater in Bayreuth, Barocke Bühnentechnik in Europa, Bayreuth 2008.
- RIZZI, Wilhelm, Georg: Projekt divadla pro císařský dvůr, in: Lubomír Slavíček – Pavel Suchánek – Michaela Šeferisová Loudová (edd.), Chvála ciceronství, Umělecká díla mezi pohádkou a vědou, Brno 2011, s. 75–83.
- SEDLÁŘOVÁ, Jitka: Lysické zámecké divadlo – Lissitzer Schlosstheater 1790–1902, Informační leták zámku Lysice, Brno 2005.
- SLAVKO, Pavel: Zámecké divadlo v Českém Krumlově, Český Krumlov 1997.
- The World of Baroque Theatre – Svět barokního divadla, Sborník přednášek z konference v Českém Krumlově. Český Krumlov.

13. ARANŽOVÁNÍ KVĚTIN – KVĚTINOVÁ VÝZDOBA – ZAHRADY – ORANŽERIE A JEJICH INSTALACE

- BAŠEOVÁ, Olga: Prezentace historických zahrad a parků, In Bulletin Státního ústavu památkové péče Praha 8/1992, Praha 1992, s. 169–170.
- BLACKER, Mary, Rose: Flora Domestica. A history of flower Arranging 1500–1930, The National Trust, London 2000.
- FIFKOVÁ, Renáta: Adonisova zahrada, Symbolika květin v mýtech, legendách a výtvarném umění, Olomouc 2010.
- GORYCZKOVÁ, Naděžda – KOLÁŘOVÁ, Eva – ŠOPÁK, Pavel – KŘEJČIŘÍKOVÁ, Kamila – KŘEJČIŘÍK, Přemysl – PEKÁREK, Jaromír – GEBEL, Petr: Znovuzkvětání – Pamětní list k památkové obnově oranžerie státního zámku Raduň u Opavy v letech 2001 až 2004, Opava 2008.
- HEILMEYER, Marina, Die Sprache der Blumen, von Akelei bis Zitrus, München 2010.
- INNES, Miranda – PERRY, Clay: Medieval Flowers, The history of medieval flowers and how to grow them today, London 1997.

- KADLEC, Miloš: Oranžerie na Sychrově, Liberec 2009.
- KOLÁŘOVÁ, Eva: Zámecký areál v Raduni, památková obnova zdejší empírové oranžerie s okrasnou zahradou, Sborník Státního památkového ústavu v Ostravě 2001, Ostrava 2002, s. 23–33.
- KOLÁŘOVÁ, Eva: Oranžerie zámku Raduň. Ostrava 2010.
- KLUCKERT, Ehrenfried: Gartenkunst in Europa, von der Antike bis zum Gegenwart, Köln 2008.
- LVOVÁ, Sina: Kult květiny, Krása našeho domova 33, Praha 1941, s. 4–8, 27–30.
- NOVÁKOVÁ-SKALICKÁ, Miroslava: Aranžování květin v historických dobách, Památky a Příroda 11/1986, Praha 1986, s. 345–346.
- NOVÁKOVÁ-SKALICKÁ, Miroslava: Květiny v historickém prostředí a jejich aranžování, Památky a příroda severních Čech, Praha 1987.
- NOVÁKOVÁ-SKALICKÁ, Miroslava: Květiny v historickém prostředí, Sborník k Instrukčnímu o aranžování květin v historickém interiéru, konané ve dnech 9.–12. září 1993 v Kroměříži, Památkový ústav v Brně, Brno 1993.
- PETRŮ, Jaroslav: Z historie zahradního mobiliáře, Zahrada – park – krajina, 10/2000/5, Praha 2000, s. 12–14.
- NOVÁKOVÁ-SKALICKÁ, Miroslava: Aranžování květin v barokním prostředí, Zprávy památkové péče 55/1995/9, Praha 1995, s. 371–372.
- RABUŠIC, Bohuslav: Aranžování květin v historickém prostředí, CD-Rom, Brno 2008.
- SEDLÁKOVÁ, Marta: Role květin při stolování a slavnostních úpravách tabulí, Ingredere Hospes, Sborník Národního památkového ústavu územní odborné pracoviště v Kroměříži, Kroměříž 2008, s. 85–93.
- SMRŽ, Oskar: Dějiny květin, Chrudim 1923–1924.

14. PAMÁTKY – MUZEA – GALERIE

- BEČKOVÁ, Kateřina: Mezi exponátem a rekvizitou, mezi osvětou a byznysem... Lze čelit se ctí nárokům zážitkové turistiky?, Zprávy památkové péče 67/2007/6, Praha 2007, s. 443–445.
- BENEŠ, Josef: Základní úvaha o vztahu českých muzeí a galerií, Museologické sešity 3/1971, Brno 1971, s. 33 n.
- BENEŠ, Josef: Muzejní prezentace, Knižnice muzejní práce, sv. 19, Praha 1981.
- BLAŽIČEK, Oldřich, Jakub: Muzeum pražského baroka a jeho otázky, Staletá Praha 4/1969, Praha 1969, s. 55–64.
- CUCOVÁ, Jana – BRYCHOVÁ, Malvína – BURIÁNKOVÁ, Michaela – KOMÁRKOVÁ, Anna – MEDŘÍKOVÁ, Petra: Adresář muzeí a galerií v České republice pro období 2009–2010. Praha 2010.
- ČERNÝ, Blahoslav: Muzejní expozice v památkových objektech? Muzejní a vlastivědná práce 1/1963/4, Praha 1963, s. 193–198.
- DOLÁK, Jan: K teorii sbírkotvorné činnosti muzeí, Některé problémy muzejní selekce, in: Teorie a praxe vybraných muzejních činností, Brno 2005, s. 4–11.
- DOLÁK, Jan: Kolik máme sbírek? Věstník Asociace muzeí a galerií České republiky 10/2010/4, Praha 2010, s. 15–17.
- DOUBNEROVÁ, Jitka: K osvětové úloze instalací na památkových objektech, Zprávy památkové péče 21/1961/5–6, Praha 1961, s. 155–157.

KRAMAŘ, Vincenc: Budeme zřizovat zvláštní barokní muzeum? Volné směry 27/1929–1930, Praha 1930, s. 184–193.

STRÁNSKÝ, Zbyněk Zdislav: Úvod k diskusi o poměru muzeí, galerií a památkové péče, Museologické sešity 1971/3, Brno 1971, s. 77–88.

SRŠEŇ, Lubomír: Zámek jako muzeum, in: Vladimír PILZ, (ed.), Cyklus přednášek k problematice péče o jednotlivé druhy památek, Státní ústav památkové péče, Edice Metodické materiály Státního ústavu památkové péče 3/1996, Praha 1996, s. 259–264.

ŠTĚPÁNEK, Pavel: Obrysy muzeologie pro historiky umění, Olomouc 2002.

VINTER, Vlastimil: K povaze různých forem prezentace kulturních památek, muzejních předmětů a výstavních exponátů, in: Bulletin Státního ústavu památkové péče Praha 8/1992, Praha 1992, s. 202–206.

WIDACHER, Friedrich, Příručka všeobecné muzeologie, Bratislava 1999.

ŽALMAN, Jiří: Příručka muzejníková II. Praha 2006.

ŽALMAN, Jiří: Má hlava je muzeum aneb Dupání lehkou nohou v muzeologii. Praha 2004.

ŽALMAN, Jiří a kol.: Příručka muzejníková I, Praha 2002.

15. VÝSTAVY A OBJEKTY S PAMÁTKOVÝMI INTERIÉROVÝMI INSTALACEMI

ADORNO, Theodor W. – Horkheimer, Max: Dialektika osvícenství, Praha 2009.

BELTING, Hans: Konec dějin umění, Praha, 2000.

HELGUERA, Pablo: Jak se pohybovat ve světě umění (výňatek z knihy), Umělec 12/2008/1, Praha 2008, s. 28–38.

LYOTARD, Jean François: Návrat a jiné eseje, Praha 2002.

MEČL, Ivan, Mýtus světa umění; Umělec 12/2008/1, Praha 2008, s. 20–25.

NOVOTNÝ, Jaromír: Situace výstavního provozu na hradech a zámcích, Zprávy památkové péče 67/2007/6, Praha 2007, s. 452–453.

SEDLÁKOVÁ, Marta: Deset let tematických sezónních výstav v kočárovně státního zámku Vranov nad Dyjí, Zprávy památkové péče 68/2008/4, Praha 2008, s. 326.

SMOLÍKOVÁ, Marta: Management umění, Praha 2008

ŠEVČÍK, Jiří: Prezentace soudobého umění v historických objektech, In Bulletin Státního ústavu památkové péče Praha 8/1992, Praha 1992, s. 179–180.

THOMPSON, Don: Jak prodat vycpaného žraloka za 12 milionů dolarů, Prapodivné zákony ekonomiky současného umění a aukčních domů, Zlín 2010.

WOLF, Veronika, Mezi chrámem a tržištěm. Výzvy současného muzejnictví, in: Art&Antique 6/2010, Praha 2010, s. 38–41.

16. BEZPEČNOST MOBILIÁRNÍCH FONDŮ – OCHRANA SBÍREK

BELIS, Jiří: Ochrana kulturních památek proti zcizení, In Bulletin Státního ústavu památkové péče Praha 8/1992, Praha 1992, s. 173.

BOBEK, Karel: Využití technických a elektronických prvků k identifikaci movitého kulturního majetku při jeho správě a zabezpečení (zkušenosti ze zámku Kozel), Zprávy památkové péče 70/2010/2, Praha 2010, 101–103.

ČERNÝ, Miroslav – NĚMEČEK, Miloslav: Mikroklima v historických interiérech, NPÚ, Praha 2011.

JIRÁSEK, Pavel: Příručka k požární ochraně kulturních institucí, Brno 1999.

KABAT, Sylvester: Brandschutz in Baudenkmälern, Stuttgart, Berlin, Köln 1996.

KOPECKÁ, Ivana: Preventivní péče o historické objekty a sbírky v nich uložené, Odborné a metodické publikace, svazek 25, Praha 2002.

KOPECKÁ, Ivana – DVORÁK, Martin: Nároky na muzejní úložné prostory z hlediska stability různých materiálů, Zprávy památkové péče 55/1995/8, Příloha, Praha 1995, s. I–XVI.

Preventivní ochrana sbírkových předmětů, Národní muzeum Praha, Praha 2001.

ŠTEFCOVÁ, Petra (ed.), Preventivní ochrana sbírkových předmětů, Praha 2001.

17. PAMÁTKY A NÁVŠTĚVNÍCI S POHYBOVÝMI HANDICAPY

JANČO, Milan, Památky NPÚ a jejich zpřístupňování zrakově postiženým, in: STUCH-LÍKOVÁ, Alice (ed.), Zprostředkování umění znevýhodněným skupinám, Brno 2010, v tisku.

JANČO, Milan: Památky takřka bez bariér – Zpřístupňování hradů, zámků a dalších památkových objektů ve správě NPÚ návštěvníkům s omezenou schopností pohybu a orientace (vozičkářům), Zprávy památkové péče 69/2009/1, Praha 2009, s. 55–60.

JANČO, Milan: Památky ve správě NPÚ a jejich zpřístupňování návštěvníkům s omezenou schopností pohybu, in: Obnova památek, Péče o státní hrady a zámky, Sborník příspěvků k 9. ročníku konference, Studio Axis, Praha 2009, s. 60–62.

18. DALŠÍ LITERATURA

BLAŽIČEK, Oldřich, Jakub: Slovník památkové péče, Praha 1962.

ERNSTOVÁ, Lucie: Zprávy památkové péče slaví sedmdesátiny, Zprávy památkové péče 67/2007/5, Praha 2007, s. 381–388.

ERNSTOVÁ, Lucie – KOLAJOVÁ, Kristýna (ed.): Bibliografie Zpráv památkové péče 1937–2010, Praha 2011.

HEROUT, Jaroslav: Slabikář návštěvníků památek, 3. přepracované vydání, Praha 1994.

HEROUT, Jaroslav: Staletí kolem nás – Přehled stavebních slohů, 5 přepracované a doplněné vydání, Praha – Litomyšl 2002.

21. ZAHRANIČNÍ A CIZOJAZYČNÁ LITERATURA

BATTERHAM, David: The World of Ornament – Die Welt der Ornament – L'Univers de l'ornament, Hong Kong, London, Los Angeles, Madrid, Paris, Tokio 2006.

BRYSON, Bill: At Home, A Short History of Private Life, London – New York – Toronto – Sydney – Auckland 2010.

CALLOWAY, Stephen: L'époque et son style: La décoration intérieure au xxe siècle, Paris 1988.

CORNFORTH, John: The inspiration of the Past, Country House Taste in the Twentieth Century, Harmondsworth 1985.

FOWLER, John – CORNFORTH, John: English Decoration of the 18th Century, Princeton 1974.

GERE, Charlotte: Nineteenth-Century Decoration, The Art of the Interior, New York, London 1989.

GIROUARD, Mark: Life in the English Country House: A Social and Architectural History, Yale University Press, London 1994.

HINZ, Sigrid: Innenraum und Möbel – Von der Antike bis zur Gegenwart, Berlin 1976.

HINZ, Sigrid: Innenraum und Möbel – Von der Antike bis zur Gegenwart, Berlin 1989.

- HIRTH, Georg: Das deutsche Zimmer der Renaissance, Anregungen zu häuslicher Kunstpflege, Mnichov 1882.
- KÖRNER, Stefan: Burg Forchtenstein – Tresor der Fürsten Esterhazy, Wien 2009.
- KŘÍŽOVÁ, Květa – PARENZAN, Peter a kol.: Zeugen der Intimität, Privaträume der kaiserlichen Familie und des böhmischen Adels, Aquarelle und Interieurs des 19. Jahrhunderts, Ausstellung Schallaburg, Katalog des Niederösterreichischen Landesmuseum, Wien 1997.
- OUTRAM, Dorinda: Aufbruch in die Moderne, Die Epoche der Aufklärung, Stuttgart 2006.
- PLUM, Giles (ed.): Intérieurs privés, Monuments historiques, Numéro 195, Bimestriel Mars 1995, Paris 1995, s. 3–122.
- PRAZ, Mario: An Illustrated History of Interior Decoration, From Pompeji to Art Nouveau, London 1964, 2008.
- PRAZ, Mario: An Illustrated History of Furnishing, from the Renaissance to the 20th Century, New York 1964.
- PRAZ, Mario: Die Inneneinrichtung von der Antike bis zur Gegenwart, München 1965. Raumkunst – Kunstraum, Innenräume als Kunstwerke – entdeckt in Schlössern, Burgen und Klöstern in Deutschland, Regensburg 2005.
- ROGASCH, Wilfried: Schatzhäuser Deutschlands, Kunst in adligen Privatbesitz, München, Berlin, London, New York 2004.
- SCHÜTZ, Karl: Das Interieur in der Malerei. München 2009.
- SCHÜTZ, Karl: Raum im Bild, Interieurmalerie 1500 bis 1900, Kurzführer, Wien 2009.
- THORNTON, Peter: L'époque et son style, La décoration intérieure, 1620–1920. Paris 1986.
- THORNTON, Peter: Seventeenth Century Interior Decoration in England, France and Holland, New Haven 1978
- THORNTON, Peter: Authentic Decor, The Domestic Interior 1620–1920, London 1984.
- THORNTON, Peter: Authentic Decor, The Domestic Interior 1620–1920, London 2000.
- WATERFIELD, Giles: The country House as a Site of Memory, (Zámek jako sídlo paměti), Zprávy památkové péče 69/2009/3, Praha 2009, s. 165–168, 227–229.
- WATERFIELD, Giles (ed.): Opening Doors: Learning in the Historic Environment, An Attingham Trust Report, London 2004.
- WILHELM, Gustav: Der Weg der Liechtenstein-Galerie von Wien nach Vaduz, München, Berlin, London, New York 2005.
- WESTMAN Annabel: The History of the Attingham Trust – A Pionier in its Field (Historie Attinghamského trustu, průkopníka ve svém oboru), Zprávy památkové péče 69/2009/3, Praha 2009, s. 160–164, 226–227.

LEGISLATIVA

- VARHANÍK, Jiří – MALÝ, Stanislav: Zákon o státní památkové péči – komentář, Praha 2011.
- ZÍDEK, Martin – KLUSOŇ, Jiří: Zákon o státní památkové péči a jeho prováděcí předpisy s komentářem, Praha 2005, s. 54–68.

ZKRATKY

BPO	Bezpečnost posouzení objektu
ČR	Česká republika
DKP	v dřívější legislativě označení pro spotřební majetek vedený v účetní (majetkové) evidenci, nikoliv v evidenci kulturního mobiliáře
ETA	A další
EZS	Elektronický zabezpečovací systém
EPS	Elektronický protipožární systém
KS SPPOP	Krajské středisko Státní památkové péče a ochrany přírody;
KP	Kulturní památka;
MAK	Museum für angewandte Kunst (Uměleckoprůmyslové muzeum Vídeň)
MK	Ministerstvo kultury;
NA	Národní archiv Praha
NBÚ	Národní bezpečnostní úřad
NKP	Národní kulturní památka;
NPÚ	Národní památkový ústav;
NPÚ ÚP	Národní památkový ústav, ústřední pracoviště
NPÚ ÚOP	Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště
NZM	Národní zemědělské muzeum
OPPO	Oddělení prezentace památkových objektů
RA	Rodinný archiv
SH	Státní hrad
SHP	Stavebně historický průzkum
SHS	Stabilní hasící systém
SHZ	Státní hrad a zámek
SPS	Státní památková správa
SPS, dodatky	Státní památková správa, dodatky
SURPMO	Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů
SZ	Státní zámek
UNESCO	Památka zapsaná na Seznam Světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO
ÚS	ústřední správa
VS	Velkostatek
ZPP	Zprávy památkové péče

KLÍČOVÁ SLOVA

památková péče, památkové objekty, historické prameny, průzkum, obnova, restaurování, historický interiér, památková interiérová instalace a reinstalace, mobiliární fondy, historický textil, květinová výzdoba, zámecké divadlo, výtvarné umění, bezpečnost památkových objektů.

Souhrn

Příprava památkových interiérových instalací a reinstalací vyžaduje úzkou mezioborovou spolupráci. Metodika tvorby interiérových instalací a reinstalací je rozdělena na dvě části, metodickou a sborníkovou. První metodická část obsahuje dva klíčové příspěvky. První z nich informuje o stavební a restaurátorské obnově památkových objektů pro umístění interiérové instalace. Druhý podává přehled základních postupů pro vlastní přípravu interiérové instalace a reinstalace. Druhá doplňková část metodiky se věnuje vybraným tématům tvorby památkových interiérových instalací. V samostatných kapitolách jsou představeny a podrobně popsány: historie zpřístupňování památkových objektů České republiky návštěvnické veřejnosti, problematika historických pramenů s informacemi o proměnách interiérů památkových objektů, problematika ochrany, údržby a prezentace historického textilu v zámeckých interiérech, květinová aranžmá v historických interiérech, problematika obnovy a prezentace zámeckých divadel, problematika výstav moderního umění ve zpřístupněných památkových objektech a bezpečnost historických interiérů a instalovaných mobiliárních fondů. Metodiku uzavírá rozsáhlý přehled použité a doporučené literatury.

Summary

The preparation and installation of authentic exhibits in the interiors of castles, palaces and cloisters demands close co-operation with specialists. The methodology on this preparation is divided into 2 parts.

The first chapter deals with the renovation, reconstruction and restoration of monuments whose interiors are to be furnished with historical furniture. The second chapter discusses procedures for the installation of historical furniture in interiors which are to be open to the public. The second part of the methodology discusses more specific problems of installing interiors in monuments. The individual chapters are devoted to the following themes: the history of public accessibility of monuments in Bohemia; historical sources regarding the transformation of historical interiors in different periods; the problems of protection, care and presentation of historical textiles; flower arrangements in historical settings; the restoration and presentation of historical castle theatres; exhibitions of modern art in historical rooms and the security of historical rooms and their furnishings. The methodology closes with an extensive selection of literature on the subjects discussed.

Zusammenfassung

Die Vorbereitung von authentischen Expositionen in Innenräume der Burgen, Schloesser und Kloster, ist ohne enge fachliche Zusammenarbeit nicht möglich. Die Methodik wurde in einem methodischen Teil und in einem Teil mit dem Charakter von einem fachlichen Sammelband geteilt.

Der erste Beitrag informiert über die Instandsetzung, Rekonstruktion und Restaurierung von Denkmälern, deren Interieurs mit historischem Mobiliar ausgestattet sein sollen. Der zweite Beitrag informiert über das Vorgehen bei der Installation von historischem Mobiliar in Interieurs von Denkmäler die für die Öffentlichkeit geöffnet sind.

Der zweite Teil der Methodik ist den konkreten Problemen der Installation von Interieurs in Denkmäler gewidmet. Die einzelne Kapitel widmen sich folgenden Themen: die Geschichte der Zugänglichkeit für die Öffentlichkeit von Denkmäler in Tschechien; historische Quellen über Umwandlungen des Denkmalinterieurs; Problematik des Schutzes, der Pflege und der Präsentation von historischen Textilien in Denkmäler; Blumenarrangements in historischen Interieurs; die Instandsetzung und Präsentation von historischen Schlosstheatern; Ausstellungen von moderner Kunst in historischen Räumen von Denkmäler und die Sicherheit von historischen Interieurs und ihren Mobiliarausstattung. Die Methodik ist mit einer umfangreichen Literatúrauswahl zu den besprochenen Themen abgeschlossen.

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV
ÚSTŘEDNÍ PRACOVIŠTĚ

Odborně metodické publikace, svazek 40

METODIKA TVORBY INTERIÉROVÝCH INSTALACÍ A REINSTALACÍ

**Karel Bobek, Ilona Bydžovská, Kateřina Cichrová, Milan Jančo, Pavel Jerie,
Miloš Kadlec, Květa Křížová, Naděžda Kubů, Eva Lukášová, Jaromír Novotný,
Marta Sedláková, Pavel Slavko, Josef Štulc, Petr Weiss**

Redakce: Milan Jančo, Olga Klapetková

Grafické zpracování: Aleš Lederer

Tisk: PBtisk, s. r. o.

Vydal Národní památkový ústav, ústřední pracoviště

Valdštejské nám. 3/162, 118 01 Praha 1

v roce 2011.

e-mail: redakce@up.npu.cz

www.npu.cz

1. vydání

ISBN 978-80-87104-86-6

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ISBN 978-80-87104-86-6